WIMMER M. ANZELM O. S. M.

A LITURGIA TÜZÉBEN

GONDOLATOK A LITURGIKUS ÉLET-ALAKITÁSRÓL

KIADJA A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT
BUDAPESTEN, 1939

DNS PARS
HAERĐITATIS
MEAE
ET·CALICIS
MEI
SCA·MATER·ECCLESIA

VLA 429

WIMMER M. ANZELM O. S. M.

A LITURGIA TÜZÉBEN

GONDOLATOK A LITURGIKUS ÉLET-ALAKITÁSRÓL

KIADJA A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT
BUDAPESTEN, 1939

Imprimi potest, si iis, ad quos spectat, videbitur. Budapestini, in die Assumpt. B. M. V. 1939. *Fr. Cyrillus M. Marchi* Rect. Provlis O. S. M.

Nihil obstat *Dr. Nicolaus Töttössy*, censor dioecesanus. Nr. 5946/1939. Imprimatur. Strigonii die 28. Augusti 1939. *Dr. Joanes Drahos*, vicarius generalis.

Stephaneum nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

ELŐSZÓ.

A liturgikus kurzus hallgatóinak kívánságára rövidítve és összesűrítve azon alapgondolatokat dolgoztam fel, melyek az említett előadások anyagát képezték.

A szükségszerűen megrövidített forma magától-értethetően hiányokhoz vezet és hézagokat eredményez, amelyeket ebben az esetben lehetetlen volt elkerülni.

Szükségesnek tartom azt is megemlíteni, hogy munkám nem akar liturgikus kézikönyv lenni és csak azt a célt szolgálja, hogy a nagy nyilvánosság figyelmét az elindulásban levő liturgikus megújhodás felé fordítsa.

Ha e célt a könyv minden nyilvánvaló tökéletlensége ellenére sikerül elérni, akkor a kurzusok nem voltak hiába és reálisan hozzájárultak a liturgikus gondolat elterjedéséhez.

A szervita hagyománynak megfelelően e munkát a Szentszűznek szentelem, akit arra kérek, hogy ne tagadja meg tőle anyai áldását.

Zsámbék, 1939. Sarlós Boldogasszony ünnepén.

A Szerző.

I. RÉSZ.

A Liturgia ismerete.

A Liturgia «Opus Sacrum» azaz Szent Cselekmény. E könyv célja a Szent Cselekmény szellemének közelebbi megismertetése.

Már kezdetben felmerül a kérdés, hogy szükséges-e a Liturgia ismerete és ha igen, akkor miért ?

1. Minden katolikusnak szent kötelessége a Liturgia sacrális cselekményeiben résztvenni, mert csak így felelhet meg azon belső vallásos kultúra követelményének, amely egyébként a szó legkomolyabb értelmében kötelező. A Liturgia megközelítő ismerete nélkül a sacrális cselekménybe való belekapcsolódás sem lelki hasznára, sem az Isten dicsőségére nem szolgál. Nem válik lelki javára azért, mert a belekapcsolódás a megközelítő ismeretek hiányában csak külső lesz, anélkül, hogy a felületen túlhaladva elő-

hatolna a lélek mélységeibe. Egy oly vallásos élmény, mely csak a felületet érinti, a legjobb esetben hangulatot idéz elő, de nem termékenyíti meg a lelket, tehát nem válik javára. Ugyancsak nem szolgál Isten dicsőségére, mert nem éri el célját: a sacrális cselekménybe való belekapcsolódással járó egyritmusú összeforrást Krisztussal, és beleilleszkedést a liturgiában megnyilvánuló krisztusi életbe.

A Liturgia sacrális cselekményébe való belekapcsolódás tehát csak akkor lesz gyümölcsöző, ha megértjük és ennek következtében átéljük azt, amiben résztveszünk. Ehhez feltétlenül szükséges a Liturgia többé-kevésbbé kimerítő ismerete, az a bizonyos fölényes otthonosság, melynek következtében tisztában vagyunk mindazzal, ami a sacrális cselekménnyel kapcsolatban történik. Ez a megértés, mely természetesen a liturgikus szellem ápolása révén folyton tökéletesedik, elősegíti azt, amit a sacrális cselekmény átélésének nevezünk. Ez pedig nem jelent egyebet, mint benső cselekvésre kész, pozitív választ mindazokra a természetfeletti iniciativákra, melyeket a liturgiában cselekvő Krisztustól kapunk oly bőségesen.

A vallásos életben, és ennek gerince a Liturgia, minden a megértéstől és az átéléstől függ. Mindazok, akik komoly lelki életet akarnak élni és ennek következtében magukban ki akarják alakítani a feltétlenül megbízható liturgikus kultúrát, tegyék a

Liturgiát, mint cselekedetet és mint az abból fakadó szellemet különleges és lelkiismeretes tanulmány tárgyává, hogy így a mélyenszántó ismeret révén közelítsék meg a természetfeletti istenes életet.

2. A Liturgia az általa művészi tökéletességgel körülkeretezett sacrális cselekmény által kegyelmet van hivatva közvetíteni.

A kegyelemközvetítés a liturgikus elgondolás szerint, amely természetesen nem zárja ki a kivételeket, az Isten házában kezdődik és a mindennapi életre árad ki, hogy annak minden zúgát betöltse. Ami magát a kegyelemközvetítést illeti, tudnunk kell, hogy ez az isteni erő annál tökéletesebben és bőségesebben árad belénk, minél szorosabban tapadunk hozzá Krisztushoz, aki minden természetfeletti megmozdulásnak forrása. A hozzátapadás a szó legreálisabb értelmében veendő és mint ilyen csak akkor lehetséges, ha a sacrális cselekmény folyamatának minden egyes mozzanatát ismerjük és így abba a gondolatvilágba kapcsolódunk bele, amely a liturgiának természetes légköre. Az észbeli megismerés közvetítése felindítja bennünk azokat az érzelmeket és elhatározásokat, melyek nélkül az említett odatapadás sem őszinte, sem termékeny nem lehet. Minél tökéletesebb bennünk a Liturgia ismerete, annál nagyobb a kegyelemgazdagság, melyben részesülünk. Az Isten házában, ahol rendes

körülmények között a sacrális cselekmény kegyelmi közvetítésében részesülünk, felülemelkedünk az emberi természet gyarló nívója fölé és arra a fensíkra kerülünk fel, ahol a természetfeletti élet és annak végtelen lehetőségei teljesülnek be. Az Úr házában tehát nagy változáson megyünk keresztül: a kegyelem révén magát az Istent vesszük magunkhoz, úgyhogy Szent Pál kifejezése szerint: az Úr hajlékává és a Lélek templomává válunk. Mint gyarló emberek jövünk az Úr házába és mint az isteni élet hordozói hagyjuk el azt, hogy magunkkal vigyük a természetfeletti élet minden kincsét és abszolút fölényét. A sacrális cselekményben való részvétel folytonossága és számtalanszor való megismétlése az idő folyamán teljesen átalakítja énünket és megvalósítja bennünk a krisztusi arculat örökszép vonásait.

Az Isten házából kijövet magunkkal visszük a kegyelem irányító világosságát és szent termékenységét, hogy ezekkel az értékekkel meggazdagodva képesek legyünk a mindennapi élet szürkeségét száműzni, az életet napsütésessé tenni, a gyarlóságot legyőzni, Krisztus szellemét megvalósítani és az életküzdelmet úgy alakítani, hogy ne legyen egyéb, mint a megkezdett sacrális cselekménynek a templomon kívüli folytatása. Igy szenteli meg a liturgikus szellem az életet és alakítja át a világot végtelen

méretű Istenházává, melyben a tökéletes élet nemes Istentisztelete soha sem szűnik meg.

Ehhez a beteljesüléshez azonban mindenekelőtt tökéletes ismeret kell. El kell tehát mélyülnünk a Liturgia szellemében és át kell élnünk azt, amit a Liturgia szimbolizmusa esetről esetre közvetít, hogy képesek legyünk a liturgikus kultúra megvalósítása által az igazi vallásosságban elérni a tökéletességet.

3. A liturgikus szellem áldásdús kihatását századokon keresztül nélkülöztük és még ma is vannak százezrek, akikben még nem ébredt fel a liturgikus öntudat. Vallásos lelkekre van tehát szükség, kikben a liturgikus kultúra teljesen megérett és akiket a Liturgia szelleme oly vallásosságra nevelt, amely minden gyarlóságból kivetkőzve a tökéletesség útját járja és az Isten közvetlen közelében tartózkodik. Ezekben a lelkekben a Liturgia által közvetített benső gazdagság elviselhetetlen feszültséget támaszt és ez apostoli tevékenységben pattan ki, ellenállhatatlan benső dinamikájával lelkeket keres és talál, kiket azzal a gazdag vallásos értékfelesleggel ajándékoz meg, mely másokra is átárad. Igy nevel a Liturgia apostolokat, akikben megvan az adottság ahhoz, hogy a távolállókat közelebb hozzák, a közelebbjutottakat bevezessék a liturgikus élet misztériumába és a bevezetetteket tökéletesítsék a sacrális élmény felfokozásában.

De ezeknek az apostoloknak is, mint bárki másnak feltétlenül szükségük van a Liturgia kimerítő ismeretére és olyan liturgikokulturális mozgékonyságra, amely minden esetben megállja a helyét és benső termékenysége által képes magakörül liturgikus és ennek következtében a legmagasabb fokban vallásos légkört teremteni.

*

A mondottak után felesleges a Liturgia ismeretének szükségességét bizonyítani és ezzel a kérdéssel tovább foglalkozni. Felesleges azért is, mert aki bármi módon a Liturgia bűvkörébe jutott és vele megismerkedett, az hamar feltalálja magát benne, mert lehetetlen annak a gondolatgazdagságnak ellenállni, amely a sacrális cselekmény által közvetített isteni élet mélységeiből árad felénk.

Mi a Liturgia?

Liturgia alatt a sacrális cselekmények összességét értjük. A Liturgiában jártasak és azok akik csak külső megnyilvánulásait ismerik, és azokat is felületesen, tudják, hogy a Liturgia több elemből áll. Ezek a következők :

1. A jelek összessége, más szóval : szimbolizmus.
2. Tragédiára emlékeztető cselekmény.
3. Lelki, belső történés.

1. A liturgikus szimbolizmus.

Az idegennek, aki először kerül katolikus templomba, feltűnik a sacrális cselekményekkel kapcsolatos jelek színes és beláthatatlan sokasága. Ezek mint szavak, mozdulatok és tárgyak első látásra vagy hallásra értelmetlenek ; ebből az következik, hogy mindazoknak, akik a Liturgiát meg akarják érteni és átakarják élni, meg kell magyarázni a szimbolumok jelentőségét, hogy így belehatolhassanak a Liturgia lényegébe és részesülhessenek azokban a kegyelem-

teljes kezdeményezésekben, amelyekben a liturgikus szimbolizmus oly végtelenül gazdag.

a) Ami a jelek összességét és a szimbolizmust illeti, elsősorban arra kell rámutatni, hogy itt nem külsőségekről van szó, hanem a liturgiában megnyilvánuló benső élet plasztikus és kézzelfogható, szemmel látható kifejezéséről. Igy például a miseruhának, az egyházi színeknek, az Isten-háza és az oltár berendezésének, az egyes liturgikus segédeszközöknek, a cselekedettel kapcsolatos szerveknek és mozdulatoknak megvan a benső jelentősége, amely nélkül a liturgikus cselekedet bonyolult folyamatának semmi értelme sem volna.

E jelek végtelen nagy értéke abban áll, hogy liturgikus élményt közvetítenek. Hogy csak az egyházi színeket említsem: az Úrjövet és a Nagyböjt idején domináló violaszín már első látásra teljesen új hangulatot kelt és ennek segítségével megalkotja azt a lelkiállapotot, amely az egyházi év ezen komoly szakának felel meg. Az Úrjövettel kapcsolatban tehát vágyakozást, bűnbánatot, reményt és örömet fakaszt, ami azt bizonyítja, hogy a szimbolizmus egyes jeleit magyarázni kell és rá kell mutatni azok benső értékére.

b) A Liturgia szimbolizmusa mögött bonyolult és két évezredre kiterjedő történelmi folyamat áll, mert a mi Liturgiánk a kereszténység nagymultú lelki kultúrájának kézzelfogható eredménye.

Az Ószövetségben az Isten maga írta elő a szertartások folyamatát, amelyben, mint a Szentírásból tudjuk, körülményesen és részletekbe bocsájtkozva megjelölte a helyet, az időt és a módot. Az Újszövetségben a helyzet egészen más. A Szentlélek szabadon működik az emberekben és a Krisztus Urunk által adott alaputasításokon keresztül azt fejti ki, amit akar. Krisztus, mint az emberi nem Megváltója a hét szentség alapítása által az Egyház kezébe adta a Liturgia alapelemeit és megjelölte az egyes szentségek révén megvalósuló kegyelemközvetítés cselekedetének a lényegét. A lényeges cselekedet körülkeretezéséről, annak célszerű és ízléses kifejlesztéséről maga az isteni Lélek gondoskodott, aki a liturgikus értelemben vallásos életet élő, imádkozó és az Újszövetség áldozatát bemutató keresztény közösséget a sacrális cselekmény végső kialakításában isteni tapintattal vezette. A Liturgia szimbolizmusát nem emberek gondolták el és nem bizonyos kényszer alakította, a Liturgia lett, mégpedig lassan, nem egyik napról a másikra. A Liturgia fejlődött, mégpedig egy ütemben a mindig élesebben kibontakozó keresztény lelkiség és természetfeletti kegyelmi élet fejlődésével. Minél tökéletesebben hatolt bele a keresztény közösség a kegyelmi élet titkaiba és minél nagyobb mértékben használta fel a belőle kiáradó megszentelő erőt, annál kifinomultabb lett

a keresztény lelkiség, ami természetesen annak külső kifejezésére, a Liturgiára is kihatott. Ennek a folyamatnak nyomait megtaláljuk az Egyház miseszövegeiben, a papi zsolozsmában (Breviárium) és a különböző korszakok szertartáskönyveiben.

De nemcsak a szövegek mögött áll a történelmi folyamat hatalmas tekintélye. Ugyanez a történelmi mult alakította ki a cselekedettel kapcsolatos pontosan megjelölt és tökéletesen kiegyensúlyozott mozdulatokat is, amelyek oly széppé és változatossá teszik a Liturgiát. Felemelő tudat az, hogy a sacrális cselekménnyel kapcsolatos mozdulatokban két évezred lelkiségének a kultúrája sűrűsödött össze és szól hozzánk félre nem érthető plaszticitással. Meg kell még azt is jegyeznünk, hogy az idők folyamán a szükség által parancsolt egyszerűsítés és csiszolás egy pár szimbolikus mozdulatba tömörített össze több lélekemelő, de hosszadalmas folyamatot, amelynek ma is annyira megvan a jelentősége, hogy a Liturgia nem tudta száműzni a jelképes cselekedetek összességéből.

A mondottakhoz legyen szabad még egy megjegyzést fűzni a papi zsolozsmakönyvet illetőleg. Ebben az Egyház imaéletének különféle elemei (zsoltárok, Szentírás egyéb részei, Szent Atyák stb.) halmozódtak fel nagyon jól kigondolt szisztéma szerint az évszázadok során és alakították kötelező erejük-

nél fogva minden kor papi nemzedékét. A jelenben a zsolozsmakönyv az Egyház legtökéletesebb imakönyve, melyet az Isten felszentelt szolgái kötelesek használni és amelyet a világiak is, különösen nyugaton, szívesen forgatnak, amennyire ezt sokoldalú elfoglaltságuk megengedi. A zsolozsmakönyvnek a lelki életre való befolyását mindennél határozottabban bizonyítja a művelt világiak részéről sokszor tett kijelentés, amely szerint a Breviáriumot végző papság irígylésreméltó, mert neki hivatásszerűen megadatott a lehetőség a zsolozsmakönyv imáinak elvégzésére, ami által sokkal tökéletesebben kapcsolódhat bele Krisztus életébe.

Ugyanerről a folyamatról tesznek tanubizonyságot a Szentségek is, melyekben ismét a Liturgia lassú kialakulásával találkozunk. A Szentségek lényegükben az Isten velünk való kapcsolatának egy-egy mozzanatát rögzítik meg, de a liturgikus körülkeretezést az évszázadok csiszolták a mai kifejlődött formára.

A Liturgiába való bevezetés során ennek a történelmi folyamatnak a főbb mozzanataira is rá kell mutatni, hogy ezáltal érthetővé és áttekinthetővé váljon a szimbolikus jelek egymással szoros összefüggésben levő sokasága.

c) A századok folyamán kifejlődött liturgikus jelek a vallásos igazságokat magyarázzák. Plasztikus voltuk-

kal emberileg szólva kézzelfoghatóvá teszik a sacrális cselekményekben megnyilvánuló isteni gondolatvilágot és megkönnyítik az abba való belekapcsolódást. Legszebb példa erre a katakombák szimbolizmusában számtalanszor előforduló hal. Ez a Liturgiában a kereszt jelét előzte meg. A liturgikus finomérzékkel rendelkező lélekben e jel számtalan, Krisztusra és a Megváltásra vonatkozó gondolatot támaszt és ennek megfelelő érzelmet ébreszt.

Ennek a valóságnak megvan a pszihikai háttere, melyet a Liturgia tökéletes hozzáértéssel mindig jobban kidomborított. Miután az ember testből és lélekből áll, nem lehetséges, hogy csupán szellemi módon magunkévá tegyünk valamit, erre csak az angyalok lennének képesek. Az emberi természetben megvalósult dualizmus érzékelhető, élményileg tapasztalható magyarázatra van utalva. Ezt szolgálja a Liturgia szimbolizmusa.

d) A Liturgia szimbolizmusának egyik legmagasztosabb eredménye s egyszersmind célkitűzése, hogy kiragad földi, anyagi világunkból és lélekben a természetfeletti életrendbe helyez át. Erre semmiféle rábeszélés vagy nevelőeszköz sem képes annyira mint a Liturgia, mert zökkenés nélkül és mégis gyökeresen vezet át a természetes világrendből a természetfelettibe. Teszi ezt elsősorban azon környezet által, melyet alakít. A Liturgia az Istennek hajlékot

épít és erre a célra az építőművészetnek mindig a leghatásosabb és legkifejezésteljesebb stílusát használja fel. A szent épület architekturájának vonalvezetésébe és magasbatörő ivelésébe gondolatvilágának minden gazdagságát és érzelmivilágának minden mozzanatát oly ügyesen fektette bele, hogy az általa alakított vallásos környezetet, melyet a Liturgia a túlvilág előcsarnokának nevez, tökéletességében felülmúlni nem lehet; ezen túl még arról is gondoskodott, hogy a hely méltóságának megfelelően ne maradjon üresen és így szolgálatába fogadta az ihletett művészkezeket, azokat alakításukban irányította és általuk oly remekművekkel díszítette fel az Isten házát, amelyek már azért is csodálatraméltók, mert a túlvilág gazdag ragyogását szorították bele az anyagba, hogy a köveket és a színeket is az Isten dicsőségének méltatására kényszerítsék.

Ez a már magábanvéve is élettel telített környezet mégis csak holt valami lenne, ha a Liturgia nem állította volna bele mint tengelyt a sacrális cselekményt, melynek gazdag pompája oly nagy méretű, hogy a leggigantikusabb katedrális is kicsinynek bizonyul befogadására. Ezekben az isteni hajlékokban a leggazdagabb dómtól a legelárvultabb missziós templomig — a Liturgia mindig alkalmazkodott a szükségszabta körülményekhez — sok minden történt és ami ott végbement, oly drámai erővel kapta meg

a lelkeket, hogy kiragadta őket a mindennapi szürkeség tengeréből és beállította a természetfeletti élet szivárványszerű színpompájába.

A sacrális cselekmény tehát nem maradt terméketlenül, hanem kihatott a lelkekre és azokban egészen új világot alkotott, amely a katedrálisok szépsége felett áll és világos árnyéka az eljövendő túlvilági beteljesülés glóriájának. Ez végtelenül gazdag ajándék melynek lényegét abban látom, hogy a környezet és a benne lefolyt cselekedet hatására felemelkedett lélek a Szent Cselekmény befejezése után átalakulva gazdagabban tér vissza megszokott életébe és azt, amennyire lehet, természetfeletti értékkel telíti. Mert a léleknek a liturgikus tevékenységben annyira meg kell erősödnie, hogy amikor a hangulat megszűnik, a gyümölcs megmaradjon, ami által, mint ezt egy másik fejezetben látni fogjuk, a Liturgia fölényessé, harmonikussá teszi a mindennapi életet. Erőt ad a természet legyőzésére és föléje emel annak, mert oly világosságot derít, melynek fénye a természetes élet elemeit saját értékükre szállítja le és nagyon is józan megvilágításban mutatja.

*

Sokszor van alkalmunk egyes lelkeket feltűnő emelkedettségük, vidámságuk és az élet különböző körülményei között tanusított királyi magatartásuk

imatt megcsodálni. Az ilyen lelkek titka a Liturgia őszinte átélése. A szimbolikus jelek értelme szerint élnek és ennek következtében megvalósul bennük a természetfeletti világrend, mely átalakítja és boldoggá teszi az életüket. De ennek megvan az ára: a léleknek teljesen el kell merülni a szimbolizmusban, hogy töltekezhessen az általa közvetített élményekkel. Ez csak lassan valósul meg, mert minden a természetes fejlődés törvényének van alávetve. A szimbolizmus által közvetített Végtelen végre mégis csak elárasztja a lelket, úgyhogy bekövetkezik az, amit Szent Ágoston mond klasszikus rövidséggel: «Fons vincit sitientem» a forrás felülmúlja a szomjuzó minden várakozását.

2. A Liturgia tragédiára emlékeztető cselekmény.

Az «Opus Sacrum» tragédiára emlékeztető cselekmény, melyet, amint ezt a Liturgia szakemberei meg is teszik, minden további nélkül «szent színjátéknak» is nevezhetünk.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a Liturgia nem magánügy, hanem a misztikus Krisztustestnek, a keresztény közösségnek hivatalos Istentisztelete, melyben az egyén annyiban vesz részt, amennyiben jelenléte és belekapcsolódása által hozzájárul a közös sacrális cselekmény megvalósításához

és lelki állapotának megfelelően részesül az abból kiáradó kegyelemben.

A Liturgia sacrális cselekményeinek összessége a misztikus Krisztus-test, a Krisztusban egyesült közösség lelki és természetfeletti értelemben vett drámai élete. Mint ilyen erősen emlékeztet, és ezt az egyes liturgikus szövegek is bizonyítják, a klasszikus görög tragédiára.

E tragédia cselekménye Krisztus természetfeletti és isteni életének a különböző szentségekhez kötött sacrális történésben való földi megnyilvánulása. Itt tehát krisztocentrikus tevékenységről van szó, melynek középpontja a keresztségben a misztikus Krisztustestbe való beleilleszkedés, a szentmisében Krisztus áldozata, a szentáldozásban a Krisztussal való egyesülés stb. A lényeg tehát mindenütt ugyanaz: Krisztus isteni életének megnyilvánulása és pedig azzal a célkitűzéssel, hogy abban a közösség által aktivált sacrális cselekmény keretein belül a közösségnek minden tagja részesüljön. Ami pedig a részesülés mértékét illeti, az attól függ, hogy valaki mennyiben élő tagja a misztikus Krisztus-testnek és milyen módon vett részt a közös cselekedetben. Élő tagja a misztikus Krisztus-testnek természetesen csak az, aki a kegyelem állapotában van és így újabb kegyelem befogadására képes. Kivételt csak azon esetek képeznek, melyekben a bűnbocsánat révén történik

az új kegyelemközvetítés, hogy ezáltal a megtért bűnös ismét élő tagjává váljon a közösségnek. A közösség élő tagjai is különböző mértékben részesülnek a sacrális cselekmény által közvetített kegyelemben és itt minden attól függ, hogy mily tökéletességgel kapcsolódtak bele a közös liturgikus cselekménybe, mennyi lelkiséget és őszinteséget hoztak magukkal és mennyire volt tökéletes az a ritmus, mellyel a szent történés egyes fázisait élték át.

A liturgikus cselekménynek, ha a tragédiával hasonlítjuk össze, főszereplője Krisztus. Az ő élete nyilvánul meg az egyes liturgikus funkciókban, melyeknek mint «Divus Pontifex» (isteni Főpap) Ő a cselekvője. Az Ő cselekedete által kiérdemelt kegyelmet a «pontifex» vagy «sacerdos» (főpap vagy pap) közvetíti, aki a tragédiának, habár egyedül látható, de csak második szereplője. Őt választotta ki Krisztus helyettesének és az ő sacrális cselekményéhez kötötte isteni életének egyes megnyilvánulásait. A cselekvésbe belekapcsolódik még az egész közösség (ami a görög tragédiában a kórus szerepének felel meg) és így válik a liturgikus történésnek harmadik szereplőjévé. E szerep végtelenül fontos, mert csak ezen megvalósulás által jut a misztikus Krisztus-test teljes összességében kifejezésre. Krisztus a láthatatlan fej és cselekvő ; látható helyettese a funkciót végző főpap vagy pap, a test tagjai pedig a közösség összessége. A harmadik

szereplőre, a közösségre a Liturgia nagy súlyt fektet és tőletelhetőleg mindent megtesz, hogy, ha másként nem, legalább az oltárszolga személyében legyen képviselve.

Az «Opus Sacrum» tehát, különösen ami a szentmiseáldozatot illeti, tragédia a szó legkomolyabb értelmében. A görög tragédia struktúrája igen plasztikusan még a szerzetesek által közösen végzett papi zsolozsmában is érvényesül. A kar-imában (zsolozsma) résztvevők két részre vannak osztva (mint a görög kórus), a váltakozó zsoltárimát az egyes lektorok felolvasásai teszik változatossá (mint a görög tragédiákban a szereplők). Azoknak, akik teljesen bele akarnak hatolni a Liturgia isteni színjátékának úgy lényegébe, mint felépítésébe, különösen ajánlom az Egyház nagyheti szertartásainak, főleg a Passiónak a tanulmányozását. Hogy itt mennyire érvényesül a görög tragédia szelleme, azt az a körülmény bizonyítja, hogy a középkori vallásos színjátékok, különösen a világhírű Passiójáték, az Egyház nagyheti Liturgiájából indultak ki.

A Liturgia isteni színjátéka csak akkor éri el kegyelemközvetítő és embertnevelő célját, ha egyrészt sikerül belehatolnunk szellemébe, másrészt liturgikus szempontból már annyira érettek vagyunk, hogy mint az aktív közösség tagjai, szerepet vállalhatunk benne. Ami csak azt bizonyítja, hogy vallásos szempontból feltétlenül szükségünk van kifejlődött és helytálló liturgikus kultúrára.

3. *A Liturgia lelkünkben végbemenő kegyelmi folyamat, benső történés.*

A Liturgia, mint szimbolizmus végtelenül változatos és mint a görög tragédiára emlékeztető külső cselekmény rendkívül gazdag. Ezzel szemben azonban soha sem szabad szemelől téveszteni, hogy mindez a pazar bőség csak keret; a bele állított kép sokkal értékesebb és felülmúl minden várakozást. E kép alatt a benső folyamatot, a lényeget értem, melyet Krisztus életének kegyelmi megnyilvánulása alakít. A Liturgiában Krisztus isteni élete újul meg és mutatkozik mindig más és más színben és más és más jelenethez kapcsolódva.

E megnyilvánulás kegyelmi folyamata sokkal gazdagabb és kimeríthetetlenebb, mint maga a keret. Ennek így kell lennie, mert a kegyelem-folyamatnak forrása Krisztus, a végtelen Isten. A keret, a szimbolizmus és a tragédiára emlékeztető cselekmény Krisztus szerepét csak kidomborítja és plasztikusan állítja szemünk elé, de a benső kegyelmi folyamat nélkül értelmetlen volna és nem nyujtana többet egy jól sikerült színpadi játéknál. Maga az élet is ezt bizonyítja, mert nem egy esetet tudok, hogy valaki pl. egy harminckilencszer teljes felkészültséggel átélt liturgikus időszak (pl. Advent) után a negyvenedik év ugyanazon szakában egész más és egészen új

liturgikus élményeken ment keresztül. Ezzel kapcsolatban azt kell mondanunk, hogy minél többször estünk át egy és ugyanazon liturgikus cselekedet közvetítette élményen, annál több színben látjuk azt és annál tökéletesebben részesülünk benne.

A mondottakhoz még hozzá kell fűznünk, hogy a Liturgia által közvetített kegyelmi megnyilvánulás Krisztusból a fejből a tagokra árad ki és elsősorban a közösséget szenteli meg, amely egyébként tőle nyeri lényegét. A történelem és a mindennapi élet által kézzelfoghatóan bebizonyított tény az is, hogy a misztikus Krisztus-test földi közösségét csakis a fejből, Krisztusból a Liturgia közvetítése által kiáradó kegyelem tartja fenn úgy, ami a fennállást, mint ami a benne kibontakozó természetfeletti életet illeti. A keresztény közösség megtörhetetlen fennállása, sikerteljes apostoli működése, életszentségben és tökéletességben bővelkedő élete lehetetlen és magyarázhatatlan volna anélkül a kegyelemközvetítés nélkül, melynek a Liturgia az eszköze.

Az egyén ezáltal nem rövidül meg, mert amennyiben élő tagja ennek a közösségnek, részesül Krisztus élete kegyelemteljes megnyilvánulásában és ami a fő, ez a részesedés teljesen egyéni, egyszersmind alapja az egyéniség korlátlan kibontakozásának. Ezt azért kell hangsúlyozni, mert manapság sokan azon a véleményen vannak, hogy a liturgikus mozgalom

nem egyéb, mint a modern kollektivizmus szellemének és a belőle következő totálitáris igényeknek vallásos alapra átvitt kísérő jelensége. Nem az én feladatom megállapítani, hogy mennyiben káros a kollektivizmus megvalósulása és mennyiben akadályozza az egyéni kibontakozást, de kötelességem rámutatni arra, hogy a Liturgia ettől teljesen függetlenül a maga természetfeletti útját járja és isteni küldetésének megfelelően bőven gondoskodik arról, hogy a természetfeletti szempontból nélkülözhetetlen közösségnek, a misztikus Krisztus-testnek keretein belül az egyén is megtalálhassa az őt megillető helyet, mozgásteret és kifejlődési lehetőséget. Ez a megoldás olyannyira tökéletes, hogy minden a közösség gondolatára felépített szisztéma csak tanulhat tőle, mert a Liturgia a közösséget és az egyént oly összefüggésbe hozza, hogy a kettőnek kölcsönhatása sem az egyiknek, sem a másiknak nem válik rovására.

A Liturgia lelke tehát a fentemlített kegyelmi folyamat, mely lehetővé teszi, hogy úgy a közösség, mint az egyén fenntartás nélkül belekapcsolódhasson Krisztus isteni életébe és abból korlátlanul meríthesse mindazt az erőt, amely az élet teljessége megvalósulásához szükséges.

*

Befejezésül mégegyszer felvetjük a kérdést: Mi az «Opus Sacrum»? a Liturgia? A feleletet egy pár

egyszerű szóval meg lehet adni: Krisztus benső kegyelmi életének a keresztény közösségben való megnyilvánulása, melyet plasztikus kifejező erővel a szimbolikus és a görög tragédiára emlékeztető sacrális cselekménysorozat közvetít.

A Liturgia kimondhatatlanul szent dolog. Átélése által a végtelen légkörében mozgunk és az örökkévalóba kapcsolódik bele életünk. És ami a legértékesebb: minél inkább működik bennünk a Liturgia által közvetített kegyelem, annál nagyobb lesz az utána való szomjúságunk; ezáltal emel a Liturgia az Istenhez, úgyhogy Tőle többé elszakadni nem tudunk.

A liturgikus közvetítés.

Kempis Tamás Krisztus követésében találunk egy kijelentést, amely szerint a tökéletesség nem abban áll, hogy a Szentírást és az Egyházatyákat kívülről tudjuk, hanem hogy szeressük az Istent.

A szentek, mint tudjuk, teljes odaadással feleltek meg ennek a felszólításnak és oly Isten-szeretetet valósítottak meg magukban, amely feltétlenül csodálatot érdemel. Ennek megfelelően egyéniségük végtelenül értékes, életfolyamatuk rendkívül tartalmas és cselekedeteik rendkívül sikerteljesek voltak. Ezzel a valósággal szemben önkéntelenül felmerül bennünk a kérdés, hogy a természetfeletti élet hősei, a szentek hogyan érhették el ezt a gazdag lelki kibontakozást? Azok, akik jártasak a szentek pszihológiájában, tudják, hogy ennek csak egy lehetősége van, mégpedig a helyes és teljes Istenfogalomnak megszerzése, amelyre, mint alapra fölényes művészettel lehet a tökéletes emberi életet felépíteni. Minden szempontból kielégítő és kimerítő Istenfogalmat a Liturgia közvetít nekünk. A megfelelő irodalom, a könyvek,

melyeket olvasunk, gazdagítják ugyan gondolatvilágunkat és feltétlenül kibővítik annak horizontját, de nem termékenyítik meg a lelket; erre leginkább a Liturgia képes, mert egyrészt elénk állítja Istent az Ő teljes megnyilatkozásában, másrészt összekapcsol vele, hogy Ő legyen a mi életünk Élete.

Ha igaz az, amit valaki szellemesen megjegyzett: mondd meg nekem, hogy valaki milyen Istenfogalmat alakít magának és én megmondom, hogy hogyan kell őt, mint egyéniséget megbecsülni; akkor az is igaz, hogy a liturgikus kultúra kifejlődésének fokától függ a helyes Istenfogalomra felépített vallásos élet őszintesége és termékenysége.

A Liturgiának tehát nagyon sokat köszönhetünk, mert közvetítő ereje végtelen.

Közvetítése révén:

1. Közelebb jutunk az Isten életéhez.

2. Szemtanui leszünk az Egyházban folytatott életnek.

3. Felismerjük bennünk folytatott életét.

1. A Liturgia közvetíti nekünk az Isten örök életét.

A Liturgia kerete az Egyházi Év, melynek változatossága pazar és kimeríthetetlen. Itt tényleg szembeötlik, hogy mennyire nem emberektől származik a Liturgia, mert Liturgiát csinálni nem lehet. Az Egyházi Év a Liturgiában rejlő benső dinamika által

az évszázadok gyakorlatában magától fejlődött ki azon drámai cselekménnyé, mely teljes egészében állítja elénk éspedig krisztocentrikus módon az Isten életét.

Az Isten életének és örökkévalóságának legplasztikusabb emberi keretek közé szorított megnyilvánulása az a liturgikus folyamat, amely az Egyházi Év egymásra következő időszakaiban fejlődik ki, éri el a magaslatot és csendül ki a végtelenben.

Az első időszak az Úrjövet (Advent), mely a mögöttünk fekvő örökkévalóságnak, a teremtésnek, az ősbűnnek, a Megváltás előkészítésének, az isteni Gondviselésnek, az isteni bölcsességnek és irgalomnak a történelmi eseményekkel kapcsolatos megnyilvánulása. Az Úrjövet Liturgiája az idők őshajnalát megelőző isteni létezésben fakad fel és elénk tárja az örök Isten abszolút gazdagságát, mely Őt a teremtésre készteti, megismerteti velünk a mindenség megalkotásának részeleteit, az ember eredetét, bukását és az évezredeken keresztül való, a Megváltás beteljesüléséig tartó keserves vergődést ; ezzel kapcsolatban rámutat arra az isteni jóságra és irgalomra, mely jóváteszi azt, amit az ember elrontott és fokozatosan készíti elő a bukott emberiséget, hogy amidőn elkövetkezik az idők teljessége, képes legyen a Megváltó befogadására és a megváltás kegyelmeiben való részesülésre.

Ezen időszak Liturgiájában nagy szerepet játszik

az Ószövetség, melyet sokan bizonyos okokból, melyekre nem térek ki, ki szeretnének küszöbölni. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a Liturgia az Ószövetségi szövegekben nem azért állítja szemünk elé a zsidó nép történetét, mert az politikai vagy faji szempontból értékes és érdekes; erről szó sem lehet, mert az a nép, mellyel az Úr szövetséget kötött, sohasem volt kultúrnemzet. Ha a Liturgia folyamatában az ősidők elmultával mégis találkozunk ezen faj ugyancsak kevésbbé szimpatikus történelmével, ez azért történik, mert benne megnyilvánul Istennek az emberiség fejlődésében viselt szerepe és az az isteni bölcsesség, amely a nemzetek összességének történetét úgy vezette, hogy a pogány erkölcsi bomlás közepette egy értéktelen, nomád nép mint eszköz mégis megőrizze az egy Istenben való hitet és a belőle fakadó egészséges erkölcsi felfogást. Elég arra utalni, hogy az egész akkori kor kultúrtörténete bennefoglaltatik, ami az életalakítást illeti, a Próféták könyveiben, melyeket, mint tudjuk a Liturgia bőven használ fel az adventi Istentisztelet kialakításához. A Liturgia folyamatával kapcsolatosan tehát feltárul előttünk Istennek az emberrel szemben tanusított magatartása és az emberi nem megváltásának beteljesüléséért folytatott tökéletesen fejlődő és az idők teljességét előkészítő küzdelme.

Az Újjövet beteljesülése a Karácsony szent ünnepe

és a hozzátartozó Epiphania, mely Magyarországon Vízkereszt néven ismeretes. Ennek lényege nem egyéb, mint Isten életének e földön való megnyilvánulása. Itt kezdődik Krisztusnak istenemberi élete, melynek egyes részeit a legfinomabb lelki megértéssel és elragadó módon állítja elénk a karácsonyi időszak Liturgiája.

Komoly változás, amely egészen más légkört teremt, áll be a Nagyböjt kezdetével, melyet sokan és találóan az Egyház-közösség lelkigyakorlatos időszakának neveznek. A Nagyböjt komoly történésében nyoma sincsen a mosolygó bethlehemi gyermeknek, mert itt már Krisztus útjait járjuk, aki mint ember megérett arra, hogy nyilvános működésével befejezze a kinyilatkoztatást és a megváltandókat az újélet művészetére nevelje. Míg az Úrjövet az Isten benső életét tárja fel, addig a Nagyböjt Istennek a Megváltás körül csoportosuló, kifelé törekvő cselekedeteit kapcsolja bele az Istentisztelet folyamatába. A krisztusi élet és férfikor legmegkapóbb jelenetei vonulnak el szemeink előtt, hogy mindig közelebb hozzák lelkünkhöz a Megváltó egyéniségét. A tragikumot az elkövetkező Nagyhét vázolja felülmúlhatatlan drámai erővel. A Passió Liturgiájában Krisztus kínszenvedésének vagyunk szemtanui és a feszültség annyira fokozódik bennünk, hogy a húsvéti feltámadás beteljesülése nélkül elviselhetetlenné válna.

A Feltámadás ünnepköre teljesen a fölényes győzelem örömének áll jegyében. De ez az öröm még komolyabb, érettebb és mélyebb, mint a Karácsony szent hangulata, mert míg Krisztus születése csak kiinduló pontja a beteljesülésnek, addig a Feltámadás és a rákövetkező időszak a beteljesülés teljességét hozza magával.

A Mennybemenetelen és a rákövetkező várakozási időszakon keresztül belekerülünk a pünkösdi lélekjárásba és a beteljesülésnek ahhoz a felfokozásához jutunk el, amelyen túl a természetes világban már semmi sincs, mert minden megadatott; a természetfelettiben pedig az örök beteljesülés, az abszolút Istennel való egyesülés kezdődik. Erre készít elő az a pár hónap, amely az új Egyházi Évtől választ el minket. Ennek alapgondolata Krisztus második és végső eljövetelére való alapos felkészülés a keresztény életművészet megvalósítása által. A végkicsendülés pedig a Krisztuskirály ünnep, amely az Egyházi Év liturgikus folyamatát fejezi be.

Kellemes és érdekes megszakítást jelent a különböző időszakokba beleillesztett Mária ünnep, mellyel kapcsolatban az Istenanya élete vonul el szemeink előtt, éspedig úgy, hogy az egész harmonikus összhangban van az Egyházi Év megfelelő időszakával.

És miután a Liturgia totalitásra törekszik, arra

is van módja, hogy Krisztus életének az emberben való megnyilvánulásáról megemlékezzen, amennyiben a Megváltó hősies követői, a szentek életét is belefűzi az Istentisztelet örökké változó folyamatába.

Ne gondoljuk azt, hogy a Liturgia a változatosság kedvéért csak a történelmi tények feleleventésére törekszik, mert ez nem volna elegendő. Itt nem elmúlt emlékek játszanak szerepet, itt örök és mindig időszerű történések mennek végbe, mert Szent Pálnak a misztikus Krisztus-testről szóló tanítása szerint, Krisztus bennünk, a keresztény közösségben tovább él, és ebben mindig akadnak Magdolnák, akiknek meg kell bocsátani, bélpoklosok, akikhez le kell hajolni, hogy meggyógyuljanak, vakok, akik a világosságot keresik és elárvultak, kiknek szükségük van az Isten megértő szeretetére. A Liturgiában tehát, főleg annak kegyelemközvetítő erejében Krisztus kézzelfogható módon él tovább közöttünk és tartja életben azt a közösséget, amely itt a földön az Ő misztikus teste és amelynek mi boldog tagjai vagyunk.

2. A Liturgia közvetíti az Isten életét az Egyházban.

A Liturgia, mint fennebb említettük, közvetíti Istennek az Egyházban folytatott életét. Ez az élet a lelkekért folytatott küzdelem jegyében áll, a küzdelem pedig megrázó, megkapó és oly mértékben

dramatikus, hogy felráz bennünket, új lendületet ad életünknek és azt a szó magasabb értelmében átalakítja.

A liturgikus közvetítésből kiáradó kegyelmi életben az Isten, főleg a Megváltó elsősorban a közösség, tehát a misztikus Krisztus-test fennállásáért és megszenteléséért küzd és szenved. Ennek a szenvedésteljes küzdelemnek centrális cselekménye a szentmiseáldozat, mely elsősorban a közösségnek válik javára. Benne megtaláljuk annak a magyarázatát, hogy a misztikus Krisztus-test annyi félreértés, támadás, üldözés és gyűlölet közepette miért tudja a krisztusi élet útjait az évszázadok mozgalmas történelmén keresztül oly győzelmes fölénnyel járni. Krisztus Golgota-áldozata, amely a szentmiseáldozat liturgikus cselekményében minden ízben vértelen módon megújul, megvédi az egyházi közösséget végtelen kegyelemközvetítése által úgy a külső támadásoktól, mint mindazoktól a veszélyektől, melyeknek okozója az emberi gyarlóság. Itt valósul meg legszebben, hogy a Fejből, Krisztusból árad az ellenállóképes és minden megterhelést elbíró életerő a tagokba, a keresztény közösség összességébe. A szentmiseáldozat kegyelemközvetítése a megvédésen túl megszentelő hatással is van és ennek tudható be, hogy az egyházi közösség minden korszakban és a legnagyobb bonyodalmak közepette is felbecsül-

hetetlenül gazdag volt az emberi tökéletesség és a természetfeletti életszentség megnyilvánulásában. Minden korszaknak megvoltak a maga közismert hősei és általános tiszteletnek örvendő szentjei, de még nagyobb volt azoknak a száma, kik a szerény elvonultság homályában szentelték meg életüket és akiknek a neve örök időkre ismeretlen marad. Úgy a közismertek, mint a névtelenek Krisztusnak a közösséggel közölt megszentelő kegyelme révén érték el benső sikereiket és így annak a közösségnek váltak nagyobb dicsőségére, melynek gazdagságából merítették, mint forrásból a kegyelmet és ezáltal csak azt bizonyították, hogy az elapadhatatlan kegyelem és természetfeletti erő, melynek főforrása Krisztus Golgota-áldozata, a közösségben tovább él és azt megszenteli.

A szentmiseáldozat tehát a keresztény közösség ruganyos és el nem szikkadó életének termékeny magva és el nem tagadható sikereinek magyarázata. Krisztus kemény küzdelme a közösség védelméért és megszenteléséért tehát főleg a szentmiseáldozat liturgikus cselekményében valósul meg és folytatódik itt a földön addig, amíg a keresztény közösség, mint küzdő Egyház az idők végezetével át nem változik a mennyei közösség győzedelmes Egyházává.

Krisztus az isteni Megváltó nem kizárólag a közösségért küzd. Az Ő szenvedésteljes élete kihat mind-

azokra az egyénekre is, kik e közösséget képezik. Ennek az egyénekért folytatott megváltói harcnak lényeges mozzanatai: a lelkek megváltása és tökéletesítése. A megváltás minden egyes esetben akkor történik a Liturgia keretein belül, midőn arra vagy az ősbűnnel (keresztség) vagy az egyéni bűnnel (Bűnbánat szentsége) való kapcsolatban szükség van. Krisztus végtelenül irgalmas kegyelmi ajándéka annyira megy, hogy szinte keresi az elbukott embert, felrázza tespedéséből, előkészíti a feltétlenül szükséges Pálfordulásra (Bánat és Erősfogadás), hogy azután az ennek megfelelő szentségi kegyelem révén ismét belekapcsolja, mint újból megmentetett, a természetfeletti életbe. Ennek főeszköze a Bűnbánat Szentsége, melyben Krisztus megváltó jósága nyilvánul meg újból és amelynek a Liturgiája nem egyéb, mint Krisztus isteni szíve emberszeretetének legszebb visszhangja.

Krisztusnak a lelkekért vívott küzdelme abban is megnyilatkozik, hogy a megváltottakat és az újból megváltottakat mindazon kegyelmek által tökéletesíti, amelyek az egyes, különböző életszükségleteknek megfelelően alapított szentségeknek gyümölcsei. Ennek a harcnak legszebb eredménye az az egyéni nevelés, melyben Krisztus gyermekeit részesíti. Mint a következő fejezetekben látni fogjuk, ebben az esetben teljesen szívből jövő és szívhez

szóló egyéni vezetésről van szó, mert Krisztusnak a Liturgia keretein belül megnyilvánuló kegyelme bőven gendoskodik arról, hogy a körülményeknek megfelelően és a teljesítőképességhez szabott módon keresztül vezessen az életen és belőle minden befektetett értéket kihámozzon. Ez a magyarázata annak, hogy a keresztény közösségben az életszentség nem apad el és mindig nagy számban akadnak olyan lelkek, akik Krisztus követését komolyan veszik és elismerésre méltó eredményt érnek el a természetfeletti élet alakítása terén.

Krisztusnak a Liturgiában megnyilvánuló, lelkekért folytatott küzdelme végtelenül változatos, fordulatokban gazdag, sok esetben meglepő és feltétlenül eredményteljes. Eljut mindenkihez, magához vonzza a legeltávolodottabbat, áthatol a legkeményebb közöny kérgén, hatalmába ejti a legelfordultabbat, és magával ragadja azt is, aki már régen elszokott a magasságok légkörétől. Igaza volt annak, aki azt mondotta, hogy a Liturgia magában véve gyönyörű, csak mi emberek nem vagyunk azok ; de ha egyszer belekerültünk a liturgikus életfolyamat hatalmas áradatába, akkor az értünk folytatott isteni küzdelemben lepattog rólunk a tökéletlen, hogy Szent Pál mondása szerint : «levessük a régi embert és Krisztusba öltözzünk».

3. A Liturgia közvetíti Istennek bennünk folytatott életét.

A Liturgia folyamata nem egyéb, mint az a vonal, melyet Isten a két vég közé helyezett. A kiindulópont itt a bennünk levő kaosz, melyet a Liturgia hozzáértő keze addig tisztít és rendez, míg elérjük a másik véget és kozmosszá változunk át (az ember nem más mint mikrokozmosz, végtelen parányi hasonmása az Isten által teremtett végtelennek), amelyben feltétlen rend és célszerűség uralkodik, mert e hosszú folyamat alatt az Isten kegyelme által rendezett benső értékek teljesen kifejlődtek és elérték az általuk elérhető magaslatot.

Az a rendezési folyamat, melyet a Liturgia valósít meg bennünk nem egyéb, mint Krisztus életének folytatása az egyes egyéniségekben, vagyis az a lelkekért vívott küzdelem, amelyről az előbb volt szó. Ami ezeket az egyéniségeket illeti, sokan vannak köztük, akikben Krisztus még meg sem született vagy ha megszületett, még nem feszíttetett meg, vagy ha már megfeszíttetett, még nem ment fel a mennyekbe, hogy elküldje a Szentlelket. Ez másszóval annyit jelent, hogy Krisztus nemcsak a közösségben éli az Ő életét, hanem minden egyes lélekben és ahol azt, éppen úgy mint földi ittléte alatt tette, megkezdi, végtelen szenvedések árán folytatja, a keresztfán

befejezi és a feltámadás és a Szentlélek elküldése révén beteljesíti.

E folyamat külső megnyilvánulásai sok esetben megkapóak. Hányszor kereszteltem felnőtteket, akik hosszú évtizedeken keresztül éltek anélkül, hogy Krisztusról tudtak volna. Mily lendülettel élték át ezek a lelkek a keresztség sokatmondó Liturgiáját. Egyszer százötven felnőtt bérmálásán vettem részt, akik között minden társadalmi réteg képviselve volt. Voltak ott a legfelsőbb rétegekből, de voltak olyanok is, akiket a szegényházból és a menhelyekről hoztak oda erre a napra. A hajléktalanok otthonából jöttek, a palotákhoz szokottak mellé álltak és a közös liturgikus felkészültség jótékony kézzel simította el közöttük a társadalmi küíönbséget. A százötven ember egy lélek volt, amely bámulatos áhítattal fogadta a bérmálás szentségében hozzá eljött isteni Lelket. S hányszor láttam felnőtteket, akik először jöttek az Úr asztalához, a boldogság könnyeivel szemükben és természetfeletti ragyogással arcukon az áldoztatórácstól felkelni. Volt olyan eset is, hogy valaki halálos ágyán részesült a szentségekben, ami leírhatatlan benyomást gyakorolt azokra, akik ennél a liturgikus cselekménynél jelen lehettek. Ezekkel és sok más élménnyel kapcsolatban szemtanuja voltam annak, hogy hogyan él és küzd Krisztus a lelkekben és a lélekért. Az egyes liturgikus cselekményekkel való

kapcsolatban a Megváltó földi életének világtörténelmi jelentőségű mozzanatai újultak fel és valósultak meg szemeim előtt és ilyenkor éreztem és éltem át a szó teljes értelmében, hogy mit jelent az a Liturgia, amely Krisztusnak a lelkekben folytatott életét valósítja meg köztünk.

*

A liturgikus közvetítés «Opus Sacrum», Szent Cselekmény, mert mindazt megadja nekünk ami nem ebből a világból való és az emberi természet felett áll, hogy ezekkel az értékekkel meggazdagodva kiállhassunk az élet közismerten veszélyes porondjára és ott, mint Krisztus katonái, mint az Isten légiója helyünket hősiesen megállva annak az Istennek a misztikus életét tárjuk fel a világnak, aki bennünk él, küzd és győz.

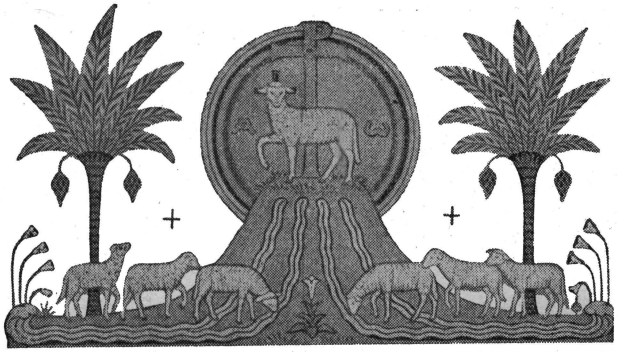

A Liturgia mint életforrás.

A Liturgia Istenhez vezet, de ugyanakkor nem távolít el az élettől. Az Istenhez vezet kegyelemközvetítés révén, ami egyszersmind az életnek legteljesebb értelmében vett megszentelését jelenti. Ennek az erőteljes valóságnak főbb megnyilvánulásai a következők:

1. A földi élet legfontosabb mozzanatainak természetfeletti irányítása.

2. Az élet szellemi oldalának a lelkiélet alakításába való belekapcsolása.

3. Az élet folytonosságának biztosítása.

E három mozzanatnak tengelye a hét szentség, melyet e gondolatkörnek megfelelően fogunk közvetlenül vizsgálni. Az eredmény azt fogja bizonyítani, hogy a Liturgia nemcsak nem vonja el az embert

a mindennapi élettől, hanem ellenkezőleg Krisztust állítja bele a földi életkörülményekbe «hogy az embereknek életük legyen és minél tökéletesebb legyen». (Szent János, 10, 10.)

1. A földi élet legfontosabb mozzanatainak természetfeletti irányítása.

Az ember földi életét a kezdet, a kialakulás és a befejezés, másszóval: a születés, a küzdelem és a halál osztja fel szakaszokra.

a) Az emberi élet kezdete, liturgikus kifejezéssel élve: introitusa, a születés. Ennek lényege az, hogy Isten a biológiai történések közvetítésével megteremti az emberi testet, úgyszólván világraszólítja éspedig azért, hogy a természetfeletti élet anyagául és eszközéül szolgáljon. Ezzel a testtel egyesíti az általa minden egyes esetben közvetlenül teremtett halhatatlan lelkeket és így indítja útjára a csodálatos dualizmus alapjára felépített emberi életet. Ennél a kezdetnél és elindulásnál már jelen van a Liturgia, hogy a keresztség szentsége által megadja a léleknek a természetfeletti életképességet és általa megszentelje annak földi eszközét, a testet. A természetfeletti életet a Liturgia azáltal közvetíti, hogy részesít az eredeti bűntől való megváltásban és ez a tulajdonképpeni természetfeletti életre való születés; azonkívül beleilleszt a misztikus Krisztus-testbe, a ke-

resztény közösségbe és végül megteszi az élet hosszú útjai felé való elinduláshoz szükséges első lépést, amelytől kezdve a kegyelem — amennyiben az ember nem lesz hűtlen hozzá — végigkísér az életen.

b) Az emberi élet kialakulásával együttjárnak azok a fizikai veszélyek, amelyek a szervezetnek integrítását («egész»-ség) fenyegetik. Az életfejlődés természetesen azt is magával hozza, hogy ezen a téren komoly és nehéz hiányok mutatkoznak, amelyeket betegségeknek nevezünk és amelyekkel sok esetben a halálveszedelem is együtt jár. A szervezet tökéletlenségének ez az állapota magától érthetően kihat a lélek életére is és befolyásolja annak alakítását. Az ember ezekkel a nehézségekkel, úgy testi, mint lelki értelemben, nem mindig tud megküzdeni és szüksége van természetfeletti segítségre, amelyet a Liturgia a Betegek Olaja kiszolgáltatásával közvetít. Ezáltal arról gondoskodik, hogy maga a betegség is, mint átmeneti állapot a természetfeletti élet nívójára emeltessék és hozzájáruljon a természetfeletti élet kialakulásának tökéletesítéséhez. A Liturgia ezt a szakrális cselekményt megelőzőleg mindannyiszor, ahányszor a szentgyónás révén megadatott hozzá a lehetőség, a lelkiismeret ügyét is rendezi s ezáltal biztosítja a lelki békét és kiegyensúlyozottságot, mely olyannyira kihat a fizikumra, hogy sokszor komolyan veendő és teljes gyógyuláshoz vezető javulást okoz.

c) Az emberi élet befejezésénél, a halálnál sem hiányzik a Liturgia segítsége. Bámulatos kegyelmi közvetítése odaállítja Krisztust a haldokló mellé és a szentségek kiszolgáltatása által megszabadítja a lelket a múlttól. A Liturgia sacrális cselekménye ezáltal eléri azt, hogy a léleknek csak egy dologra irányul a figyelme: a bekövetkező átmenetre. A szentségekben közvetített és általa a lélekkel egyesült Krisztus az örökkévalóság perspektiváját tárja fel előtte és utitársává szegül a végtelenség felé. Teljes mértékben igaz tehát, amit e sorok írója tapasztalatból is tud, hogy a Liturgia, amennyiben megszenteli a halált, lelki megújulást ad és új életet alakít, mert felfakasztja az örökkévalóságnak biztos tudatát.

*

A földi élet legfontosabb mozzanatait a Liturgia valóban megszenteli, természetfeletti síkra emeli és úgy alakítja, hogy harmonikusan beleolvadhasson abba az egységes Istendícséretbe, melyet lelkiismeretes emberi életnek nevezünk.

2. Az élet szellemi oldalának a lelkiélet alakításába való belekapcsolása.

Az ember lelkiéletében is van születés, küzdelem és sajnos, sok esetben megsemmisülés éspedig aszerint, amint bennünk kialakul vagy elmosódik Krisztus

szelleme. A Liturgia kegyelmi közvetítésének egyik fő feladata, hogy szellemet alakítson, krisztusi szellemet és ezáltal megszentelje az ember lelkiéletét.

a) E krisztusi szellem és a nyomában fakadó komolyan veendő érett lelkiélet kiindulópontja a sokszor félreértett és még többször elhanyagolt bérmálás szentsége. Az emberek általában, és köztük sokszor olyanok is vannak, akik komolyan keresztényeknek tartják magukat, kevéssé merítik ki e szentség jelentőségét és még kevésbbé értékelik a Szentléleknek a bérmálás által közvetített működését. Pedig a bérmálás szentsége az egész életre kihat; általa a Szentlélek száll le közénk, templomává avat, felfokozza és beteljesíti bennünk a krisztusi életet. A szó praktikus értelmében ez annyit jelent, hogy a kegyelmi életre vonatkozólag nagykorúakká nyilvánít, Krisztus teljes értékű lovagjaivá üt és kötelezővé teszi azt az apostoli munkát, amelyhez a keretet XI. Pius pápa az Actio Catholica megszervezése által szabta meg. A komoly lelki élet, amely természetesen, mint később látni fogjuk, nehéz és küzdelemteljes, tulajdonképpen itt indul útjára, mert a keresztségben kapott kegyelmek ezt a Szentlélek által közvetített teljességet elsősorban csak előkészítik. Nagyon ajánlanám a liturgikus kultúrát kereső lelkeknek a bérmálás szentségének Liturgiájával és annak az egész élere való kihatásával való tüzetes és kimerítő fog-

lalkozást, mert ez feltétlenül, úgy a szentségnek, mint a Szentlélek bennünk való lakozásának tökéletes megértését és a vele való száz százalékos együttműködést segíti elő és fokozza fel a beteljesülésig.

b) A lelkiélet és a krisztusi szellem bennünk való kialakulásának, melynek a Szentlélek eljövetele megadta a teljes érettséget, második feladata: a negativumok, a sikertelenség, a bűn és következményeinek eltávolítása. Ezt a célt a Bűnbánat szentségének sacrális cselekménye szolgálja, amely — röviden szólva — eltöröl és rendbe hoz. Eltöröl, amennyiben a közismert módon közvetíti a teljes bűnbocsánatot, rendbehoz azáltal, hogy újból kezdeti velünk a lelki életet, megszilárdítja bennünk a férfias elhatározást; a gyónás ismétlése által megszervezi bennünk az önellenőrzést és így ellensúlyozza az életet környékező erkölcsi veszélyeket és felkészíti a lelket a véresen komoly és elszántan férfias életküzdelemre. Erkölcsi kihatása, mellyel érthető okokból itt részletesen nem foglalkozhatunk, végtelenül nagy és az élet minden megnyilvánulására kiterjed. A Bűnbánat szentségével való kapcsolatban tényleg azt kell mondanunk, hogyha a Liturgia sacrális cselekménye a szomorú sikertelenség és bűn esetében nem sietne mindenkor segítségünkre, lehetetlen volna termékeny krisztusi életet élni és azt a

Szentlélek által közvetített teljességnek megfelelően kialakítani.

c) A Liturgia számára a küzdelem valósága olyannyira nem ismeretlen fogalom, hogy annak folytonosságába logikusan felépített szisztéma szerint kapcsolódik bele és azt fölényes erővel irányítja. Ennek a teljesítménynek a középpontja az Eucharistia hármas Liturgiája, mely krisztusi áldozat (szentmise), krisztusi jelenlét (szentségimádás), és Krisztussal való egyesülés (szentáldozás). Célja ennek az eucharisztikus Liturgiának a krisztusi szellem acélos kialakítása és az érte folytatott küzdelemben való aktív résztvevés. Mint áldozat közvetíti nekünk a golgotaáldozat kifogyhatatlan erejét, mint jelenlét megalakítja bennünk a Krisztussal való szeretetteljes barátságot, amely által Krisztus résztvesz életünkben és amely a Szentáldozás legszorosabb lelki közösségében csendül ki. Esetről-esetre fokozza a bennünk élő Krisztus kegyelmi kihatását és mint a kegyelmi lélekközösség fénypontja mindig új iniciativát, lendületet és elindulást ad. Az eucharisztikus Krisztus tehát beleszól életünkbe, és mint már másutt említettem, saját életét valósítja meg bennünk ; vezeti a lelkiéletet alakító kezünket és oly szoros viszonyba lép velünk, hogy Szent Pál mondása szerint : «nem mi élünk, hanem Ő él mibennünk». Igaz tehát, hogy Krisztus velünk együtt küzdi végig az élet küzdelmeit

és ezáltal teszi azokat sikerben gazdaggá és fölényben megtörhetetlenné.

*

A Liturgia ebben az értelemben is teljesen megfelel a modern ember igényeinek és olyan lelkiséget alakít benne, amely őt eltávolítja a földi élet alacsonyságától, és arra a fensíkra helyez, ahonnan széjjeltekintve, kimerítő fogalmat alkothat magának az életről és megtalálhatja azokat az összefüggéseket, melyeknek ismerete feltétlenül szükséges és amelyeket a mindennapi élet lapos síkján meglátni nem lehet.

3. Az élet folytonosságának biztosítása.

A Liturgia az élet folytonosságáról is gondoskodik azáltal, hogy megszenteli annak forrását.

a) Az élet folytonosságát elsősorban a két nem közössége biztosítja. Ennek eszköze a házasság szentsége. Ezen szentségnek az élet alakulásra végtelen kihatása van, amelyet csak a közvetlenül érdekeltek, a házasságban élők és azok, akik abba bepillantást nyernek, a lelkipásztorok érthetnek meg a maga teljes valóságában. A házasság az élet biológiai forrását szenteli meg. Nemessé teszi, megfékezi a legveszedelmesebb szenvedélyt és a házastársakat arra képesíti, hogy mint életforrás csak tiszta vizet adjanak, más szóval száz százalékos értéket teremtsenek és ajándé-

kozzanak tovább az új-élet hordozóinak. A kölcsönös lelki kiegészítés révén, mely végtelenül fölötte áll a biológikus kölcsönhatásoknak, arra képesíti a házastársakat, hogy a belőlük kisarjadt új életet megőrizzék, ápolják, gondozzák és tökéletesítsék. Ami egyébként azt jelenti, hogy a gyermeknevelésheż szükséges adottság, elsősorban, de nem kizárólag, a házasság szentségéből fakad.

A házasság ezenkívül még egy más előnyt is nyujt: biztosítja a kegyelem gyengéd kényszerével és a nevelés minden eszközével a Liturgia-képes alanyok folytonosságát.

A házasság szentsége a Liturgia egyik legcsodálatosabb kegyelem közvetítése, mert erőt vesz a természeten és a legszellemtelenebbet is az életszentség fensíkjára emeli, hogy az a forrás, amelyben az új élet fakad, megfeleljen az új életet fakasztó Isten végtelen szentségének.

b) A Liturgia a közösség szempontjából is szolgálja az élet folytonosságát és az Egyházat, mert az egyházi rend szentsége által annak a közvetítő kegyelemnek fennmaradásáról gondoskodik, melynek működéséhez Krisztus a kegyelmi élet megvalósulását kötötte. Az isteni hivatás kegyelme újból és újból támaszt olyanokat, akik a szakrális szereplést vállalják és papi teljhatalmuk által mint összekötőtag állanak Isten és a feléje siető lélek között. Ez végtelenül nagy

valami, mert itt azt lehet mondani, hogy az «Opus Sacrum», a Liturgia, megújítja önmagát és biztosítja élete folytonosságát.

*

A Liturgia életösztöne mindenre kiterjed és nem téveszti el szem elől azt, hogy a Liturgia-képes alanyok és szentségi kegyelmet közvetítő papi teljhatalommal ellátott egyének folytonossága nélkül sem liturgikus kultúra, sem kegyelmi élet nem volna lehetséges. Ezáltal csak azt bizonyítja, hogy tökéletes, mert magában foglalja a teljesség megvalósulását.

*

E hármas gondolatkört vizsgálva feltétlenül arra a megállapításra jutunk, hogy a Liturgia a reális életbe úgy testi, mint lelki értelemben belekapcsolódik, azt mélyíti, tökéletesíti és megszenteli. Korántsem távolít el tőle, de belekényszerít mindenkit a kegyelem hullámverésébe és lehetővé teszi, hogy az Isten hasonlatosságára teremtett ember királyi magatartással állja meg a helyét az életben s ezáltal bizonyítsa, hogy méltó, ha parányi méretben is, az isteni arculathoz hasonlóvá válni.

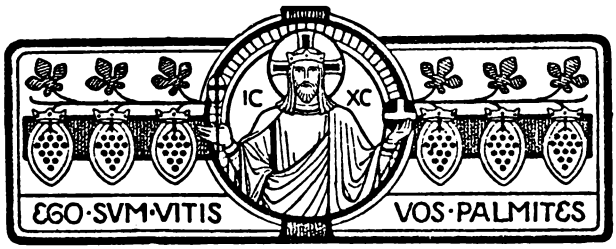

A Liturgia és az idő megszentelése.

A Szentírásban van egy felsorolás az idő felhasználására vonatkozólag, mely precizításával és mindenre kiterjedő figyelmével gondolkodóba ejt. «Omnia tempus habent» mondja a kinyilatkoztatás és ez nemcsak annyit jelent, hogy mindennek megvan a maga ideje. E biblikus mondás jelentőségét addig nem értjük meg, amíg nem kapcsolódunk bele a Liturgiába, mert csak a liturgikus kultúra képes előttünk feltárni azt a misztériumot, amelyet emberi kifejezéssel időnek nevezünk.

Az idő létünk kiindulópontja és kibontakozásának kerete. Az életcél eléréséhez az Isten oly eszközt állított rendelkezésünkre, melynek értékét nem is tudjuk felfogni és ez az idő. Benne élünk, tudjuk, hogy csoda, de hogy mily csoda, arról fogalmunk sincs. Nemcsak, hogy az örökkévalóságot nem tudjuk felfogni, amíg az idő keretei között élünk, mert ezáltal a végeshez vagyunk kötve, de az időt sem.

Legfeljebb csak mérni tudjuk. Ennek a hiánynak a pótlására a Liturgiához kell fordulnunk, mint az idő mesteréhez, győzelmes és kifogyhatatlanul gazdag alakítójához.

A Liturgia azáltal magyarázza az időt, hogy egyáltalán nem magyarázza, hanem a magyarázat helyett egyszerűen megszenteli és pedig:

1. A nap huszonnégy óráját,
2. a hetet,
3. az évet
4. és az egész életet.

1. A Liturgia megszenteli a nap huszonnégy óráját.

A mindennap megszentelésének megvan a maga történelmi háttere, melyet összefoglalóan következőképpen vázolhatunk: a kiinduló pont az Ószövetség sűrű ködében vész el és körülbelül ott található, ahol Dániel Próféta a mindennapi háromszoros istenimádásról beszél, amely alatt az általa bemutatott ószövetségi áldozatot érti. A Próféta maga az Ószövetség liturgikus előírásából vehette az ehhez szükséges iniciatívát. A zsinagóga ezt a szokást csakhamar átvette és így fejlődött ki a római időszámításnak megfelelően a mindennap három imaórája a Prima reggeli imája után, ad horam tertiam, sextam és nonam. Ez a szép benső szokás az ószövetségi formalizmus kifejlődésével külsőséggé

fajult el, amely azonban az első keresztények, élükön az apostolokkal, és a fiatal Egyház imaéletében teljesen átszellemült, mint arról az Apostolok Cselekedetei kijelentése is tanuskodik. E szerint Szent Péter és az Apostolok, akik Jeruzsálemben tartózkodtak, naponta háromszor mentek fel a templomba az imádság áldozatát bemutatni.

Az Egyház ezzel nem elégedett meg, mert itt csak három óráról volt szó, hozzáfűzte tehát a vesperát (vecsernye), melyből az idők folyamán a Completorium (a napot befejező esti ima) fejlődött ki. De még ezzel sem elégedtek meg, mert érezték, hogy az éj misztériuma szent dolog és ennek megszentelésére alakult az éjféli Istendícséret, a Matutinum (virradóra), amihez csak később került kiegészítésként az Egyház hajnali imája, a Laudes, összesen 7. Az Újszövetség Liturgiája, amint a mondottakból kitűnik, megtalálta a helyes megoldást és úgy irányítja az imádkozó emberiség életét, hogy a nap minden órája ebből az imádságos cselekedetből merítheti a maga cselekvő iniciatíváját és kegyelemteljes megszentelését.

A nap megszentelésének kegyelmi gazdagságát az előbbi fejezetekben már említett egyházi zsolozsmáskönyv közvetíti nekünk. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy az Egyház hivatalos imakönyve nemcsak papok és szerzetesek számára

készült; benne a művelt laikus is megtalálhatja mindazt, amire a nap megszenteléséhez szüksége van és ezenkívül abban az előnyben részesül, hogy imaéletét teljesen az Egyház liturgikus érzékének megfelelően alakítva, belekapcsolódik a hierarchikus közösség hivatalos imaáldozatába és együtt imádkozik az Egyházzal.

Laikusoknak nagyon ajánlanám ezt a gyakorlatot, miértis egész röviden idefűzöm a zsolozsmakönyv már említett egyes részeinek rövidreszabott magyarázatát.

A Liturgia felfogása szerint az imádság által megszentelt hétköznap lelki értelemben ünnepnap, mint a szakkifejezés is bizonyítja (feria). A mindennap azáltal válik ünnepnappá, hogy a Liturgia vagy egy hittitok, vagy egy szent dicsőítését állítja bele mint imatengelyt. E körül fordul meg az egész nap Istenszolgálatának minden egyes mozzanata.

A Matutinum, amellyel éjfélkor a virradó nap imaszolgálatát kezdjük, az ünnepnap hangulatába állít bele. Ezt a célt szolgálják úgy az örökszép zsoltárok, mint az Ó- és Újszövetségi Szentírásból és az Egyházatyák műveiből átvett olvasmányok, melyeket a hozzájuk fűzött karversek tesznek változatossá. Így valósul meg az éjszaka misztériumának a vallásos talajba való átültetése, a sötétség leple alatt elrejtőző lelki veszedelem és bűn száműzése, és a pirkadó napkelet megszentelése.

Ennek az imaszolgálatnak a végkicsendülése, mely a Te Deum hálaadó verseiben hangzik el, megrendítően felemelő és méltó elindulása annak az új huszonnégy órának, mellyel az Isten kegyelme a mi életünket hosszabbította meg.

A Laudes a hajnali szürkületben végzett ima, melynek zsoltárai és himnusza az ünnep főgondolata alapján a napfelkeltére való várakozás jegyében áll. Ez alatt Krisztus misztikus eljövetele értendő. Ez az imaóra körülbelül arra utal, hogy még szürke minden, de nemsokára felkel a nap és kéri az Urat, hogy ez javunkra történjék és a lelki gazdagságunkat mozdítsa elő. Jellemző, hogy a bekövetkezett napfelkeltét az imádkozó Egyház az Alleluja örömének ével köszönti. Így alakul az Egyház hivatalos reggeli imája.

A Prima a közösen végzett, de teljesen egyéni reggeli ima. Az Anyaszentegyház gyermekei által üdvözli a már felkelt napot, amely alatt természetesen Krisztust érti, és az összegyűltek ehhez az üdvözlethez a zsoltárokkal való kapcsolatban egyéni érzéseket fűznek, melyek természetesen a megkezdett nap megszentelésére vonatkoznak.

A Tertia a mi időszámításunk szerint kilenc órakor van és ez a Szentlélek eljövetele idejének felel meg. A Tertia teljesen a Szentléleknek van szentelve, akit az imádkozó közösség a napi munkát

rövid időre megszakítva arra kér, hogy azt tökéletesen Istennek szentelhesse és mindenben megfeleljen a Lélek irányításának.

A Sextában, mely a közösség déli imádsága, már egész más motívum kerül érvényre. A közösség megint megszakítja napi munkáját és a nap delén, midőn már mindenkiben megmozdult a szenvedély és az indulat s a teljesen kibontakozott munkanap veszélyei közepette állunk, arra kéri az Istent, hogy védjen meg az érettség démonától (a daemone meridiano). Mély ismerete az életnek, az azt környékező veszélyeknek és saját gyarlóságunknak érvényesül ebben az imaórában!

A Nonában már a közeledő esthajnalt köszöntjük és itt érvényesülnek először az isteni védelemért és a nap többi kegyelméért való hálaadás mély és őszinte motívumai. A közösség azért még további segítséget kér, mert ha alkonyodik is, a nap munkája még nincs befejezve.

A Vespera már teljesen a hálaadás jegyében áll, melynek keretein belül az egyén köszönetet mond a nyert kegyelmekért és a közösség ünnepélyesen befejezi a nap imaszolgálatát. Itt még meg kell jegyezni, hogy a Vesperában ismét teljes erővel csend felül annak az ünnepnek az alapgondolata, melynek az egész nap imaszolgálata volt szentelve. Ez az Egyház hivatalos estiimája.

A Completorium a közösen végzett egyéni estima, melyben az éjszaka megszentelését kérjük. Az éjszaka sötétje mindent befátyoloz és azok, akik az Egyház imaszolgálatában résztvesznek, azzal a felemelő tudattal térnek nyugovóra, hogy az Istennek szentelt nap fáradsága után a liturgikus megszentelés által az éjszakai pihenés is az Úrnak válik nagyobb dicsőségére.

Az idők folyamán beállt változás, sajnos, lehetetlenné tette, hogy a zsolozsmát mindenki eszerint az időbeosztás szerint végezze. Ebben az előnyben csak a kizárólag szemlélődő életet élő szerzetesek részesülnek. Az új időbeosztás magával hozta a szükséges csoportosításokat, melyek lehetőség szerint megtartották az eredeti alapgondolatot, de mindenesetre úgy alakultak, hogy a mostani módszer szerint végzett zsolozsma szintén kihat a nap minden órájára, hogy azt megszentelje. Erre az alapra biztos kézzel építhetjük fel imaéletünket és arra is van módunk, hogy fáradt lehangoltságunk előzéséhez és az izzadtságszagú munkából való felemelkedéshez a napi liturgikus imaórák végzésével járuljunk hozzá. Azok, akik ezt sem tehetik meg, legalább gondolatban szakítsák meg munkájukat, álljanak meg egy pillanatra és gondoljanak arra, hogy miért könyörög ebben az órában az Ecclesia Orans, az imádkozó Egyház. A megállás egész biztosan nem

jelent időveszteséget, mert a lélek megpihen, kegyelmet nyer és minden erejét a tovább végzendő munkára összpontosítja.

*

A Liturgia mesteri kézzel és fölényes művészettel alakítja a mindennap megszentelését és így lényegesen gazdagítja az emberi életet, amely nem egyéb, mint a mindennapok összesűrűsödéséből alakult idő változatokban gazdag szintézise.

2. A hét megszentelése.

A Liturgia megszentelő munkája a hetet is felöleli és arra törekszik, hogy az esztendő ötvenhárom hetének mindegyikébe annyi értéket fektessen bele, amennyi a hét jelentőségének megfelel.

A Liturgia egy hét leforgása alatt a kaosztól a kozmoszig vezet és plasztikus elevenséggel állítja elénk a teremtés hat időszakra oszló folyamatát. Az eredeti sorrendtől csak annyiban tér el és ezáltal az Ószövetség felfogását is elhagyja, amennyiben a hat munkanapot a nyugalommal, amely teljesen az Isten szolgálatának van szentelve, vezeti be. Annak megvan az oka, hogy mi keresztények a hetet a vasárnappal kezdjük. Ez azért történik, hogy előre tekintsünk, a hét teendőit megfontoljuk és arra a hitben és kegyelemben való megújulás által felkészüljünk, mert mindennapi életünkben minden egyes hét új

alakítást jelent, melynek kiindulópontja a kaosz, és amelyet az egyes napok leforgása alatt addig rendezünk, amíg a hét végén méreteinknek és lehetőségeinknek megfelelően kialakítjuk a kozmoszt.

A vasárnap a hét kezdete, tehát egy pillanatnyi megállás az élet forgatagában és afölött való gondokodás, hogy hogyan kezdjük a kaoszt és hogyan változtatjuk azt át szép, és rendezett kozmosszá.

Kaosz alatt itt a teremtés folyamatából vett hasonlattal élve azon megoldatlan feladatoknak a rendezetlen összességét értjük, melyet egy hét leforgása alatt rendezni és lelkiismeretes munka által megvalósítani akarunk, hogy így, szintén egy a teremtésből vett hasonlattal élve, kialakuljon a kozmosz, a megoldott és célszerűen rendezett teljesítmények egysége.

A hétfő a Liturgiában elkezdést és kiindulást jelent. A vasárnap kegyelemközvetítése révén összpontosított erőket itt kezdjük alkalmazni, főleg azt a lendületet, amelyre különösen a kezdetnek van szüksége. A feladatok megvalósítását mégegyszer áttekintjük és minden habozás nélkül elkezdjük a kemény munkát a célkitűzésnek és az elérendő eredménynek teljes tudatában. Ennek a napnak megvan a harmóniája és gazdag szépsége, mert nem jelent visszatekintést és visszavágyakozást az elmúlt vasárnap után, hanem azt a szent örömet

hozza magával, amely a teljesítendő munka láttára minden értékes emberben felfakad.

A keddet a Liturgia teljesen a folytatásnak, főleg a kibontakozásnak szenteli anélkül, hogy az előző napra visszatekintene és a már elért eredményt megfontolná. Ennek a napnak is, amely teljesen a szakadatlan és előretörekvő munkásság a jegyében áll, megvan a gazdag tartalma, amennyiben a lendülettel és örömmel teljesített munka jóleső érzését és higgadtan megfontolt boldogságát nyújtja.

A szerda anélkül, hogy a munkásságot megszakítaná, visszatekint a megvalósított teljesítményekre, azokat kritikus szemmel vizsgálja és teszi ezt azért, hogy az esetleg előforduló hibákat idejekorán kijavítsa és a hét további részében mellőzze.

A csütörtök, mely már a hétnek másik felébe esik, az esetleges fáradtságnak és kimerülésnek, a munkakedv elszíntelenedésének veszi elejét és a komolyan dolgozó embert az Oltáriszentséghez vezeti, hogy abban alámerüljön, erejét mégegyszer összpontosítsa és a körülményeknek megfelelően megújítsa.

A péntek liturgikus értelemben teljesen a Keresztfa jegyében áll és arra törekszik, hogy a munka révén megőrizze azokat a kincseket, amelyeket Krisztus a keresztfán szerzett és a munkába belekapcsolja a szenvedés motívumát úgy az önmagunkért, mint a másokért való vezeklés szempontjából.

A szombat a befejezést és a beteljesülést hozza magával és a Liturgia számára magától értetődő dolog, hogy ezt a napot az életművészet királynőjének, a Boldogasszonynak szentelje. Ezzel azt óhajtja elérni, hogy a Szentszűz vegye kezébe a befejezett munkahetet és istenanyai közvetítésével annak minden érdemét az örök Istennek ajánlja fel.

A Liturgia elgondolása szerint az emberi élet nem egyéb, mint ezeknek az önmagában véve szürke, de a természetfeletti beállítás révén napsugaras munkaheteknek az összessége. Összesség ez anélkül, hogy ismétlődések lehetségesek volnának, mert minden egyes hét, mint azt a Liturgiában az egész vonalon tapasztaljuk, más és új élményeket hoz magával és ugyanabban a munkakörben folytonosan új, megoldásra váró feladatok elé állít. Lehangoltságról, szürkeségről, megszokásról itt már azért sem lehet szó, mert a Liturgia az általa megszentelt munkahétbe mindazt a kifogyhatatlan és örökké változatos feszültséget fekteti bele, amely mindig újszerűen hat és eddig nem ismert élményeket vált ki a lélekből.

*

A Liturgia tényleg alapos munkát végez és figyelmét semmi sem kerüli el. Fínom pszichológia intuicióval alkalmazkodik nehézségeinkhez és törekszik ezeket életútunkból eltávolítani. Nagyon jól ismeri

a munkahét minden keservét és lehangoltságát, szürke hangulatát és egyéb nehézségeit. Nagyon jól tudja azt is, hogy a félresikerült munkahetek mennyire ellaposítják az emberi életet és mennyire lehetetlenné teszik a lelki kibontakozást. Hogy ezt elkerülhessük, segítségünkre siet és a munkahetet az általa közvetített megszentelés révén kiemeli a mindennap szoros keretéből. Az örökkévalóságba állítja bele és így adja meg neki mindazt a gazdag értéket, amely nemcsak kellemessé teszi, hanem teljesen átváltoztatja, úgy hogy az emberi élet megszentelésének győzelmes fegyverévé válik.

3. Az esztendő megszentelése.

A Liturgia az esztendőt is megszenteli, amennyiben az egyházi év keretein belül közvetíti nekünk, mint az előző fejezetben említettem, az Isten közöttünk folytatott életét. E közvetítés nyomában fakad az egyéni év megszentelése, amelynek megvan a maga külön jelentősége.

A Liturgia mesterien ért ahhoz, hogy a lelket nevelje. Az egyházi év különböző időszakaiban egymástól különböző és mégis összefüggő élményeket állít elénk, ezeket fejleszti, amire egy kis pihentető szemlélődést következtet, hogy azután az élményt tovább fokozza oly elviselhetetlen feszültségig, amelyet csakis a tökéletes beteljesülés elégíthet ki. Tör-

ténik ez különösen az Úrjövet, a Nagyböjt és a pünkösdi ünnep időszakában. Az Úrjövet alatt mint reménységet állítja elénk Krisztus megtestesülését és az évszázadok várakozását sűrűsíti össze a szakrális cselekményben. A feszültség mindig nagyobb lesz és ekkor kapcsolódik bele, mint pihentető szemlélődés a szeplőtelenül fogantatott Boldogasszony ünnepe. A feszültség azután tovább fokozódik, hogy tetőpontját a Karácsony szent vigiliájában érje el. A vágyakozás a feszültség legmagasabb fokát érte el és elviselhetetlen csalódással járna, ha a Liturgia nem közvetítené a Karácsony ünnepének glóriás beteljesülését. Ugyanígy vagyunk a nagyböjti időszakkal, amely Krisztus a lelkekért vívott küzdelmének szemléltetésével fokozza a Megváltás után való vágyakozást, míg a Nagyböjt kellős közepén egy örömteljes pihenőnapot engedélyez, hogy azután Krisztus keserves kínszenvedését állítsa drámai kifejező erővel lelki szemeink elé. A nagyhét drámája oly magasfokú feszültséget vált ki bennünk, hogy arra feltétlenül a Feltámadásnak kell következnie, különben lelki életünk nagy kárt szenvedne. Ugyanezzel a folyamattal találkozunk a pünkösdi időszakban is, amely a Mennybemenetelre következő 10 nap alatt alakít nagy feszültséget, hogy azt a Szentlélek eljövetelével elégítse ki.

Ennek az eljárásnak megvan a maga pszichológiai

háttere. A Liturgia ugyanis nagy súlyt fektet arra, hogy a lelki életben minden lendülettel történjen és jól tudja, hogy lendületet kiváltani, mozgásban tartani s megtermékenyíteni csak feszültség képes. Azáltal, hogy lelkiismeretesen gondoskodik a feszültségek sűrű egymásrakövetkezéséről, egyéni értelemben is tartalmassá, gazdaggá és változatossá teszi az egyházi esztendőt, megszenteli azt; a lelki élet kibontakozása által Isten felé irányítja és így alakítja az egyes éveket természetfeletti értelemben is sikerteljes fölénnyel.

Ezáltal azt is eléri, hogy minden egyes esztendő, hét és nap az automatikus, a Liturgiát jellemző kifejlődés utján fokról-fokra határozottabb, kiéleződöttebb és tökéletesebb élmény lesz és mindig közelebb hoz a Liturgia szívéhez: Istenhez.

4. Az élet megszentelése.

Az eddig mondottakat azzal kell kiegészíteni, hogy a nap, a hét és az esztendő megszentelése nem jelent egyebet, mint az emberi életnek a természetfeletti színvonalra való emelését. A Liturgia ezáltal nemcsak az életet, hanem az embert is megszenteli, aki az egyházi évek egymásra való következésében mindíg tökéletesebb lesz és akiben mindíg szebben bontakozik ki a bennerejlő értékes lelkiség. Nagyon tévednek azok, akik azt

hiszik, hogy az egyházi éveknek folytonos ismétlődése egyhangú és egyszínvonalú körbenjárás, amelynek nincs sok értelme. Az esztendők sorozata spirális vonalon vezet felfelé, mert a Liturgia annyira gazdag, hogy tartalmát egy esztendő leforgása alatt kimeríteni nem lehet, ahhoz egy egész emberi élet is alig elegendő. A Liturgia tehát megszenteli az életet, amennyiben neveli az embert és elősegíti benne a krisztusi kapcsolat remekszép kibontakozását.

*

Az Isten az időbe állított bele s mellénk adta annak művészi ihletettségű mesterét, a Liturgiát, hogy segítségével gazdag tartalmat adjunk neki, fokozzuk mozgékonyságát és elérjük a tökéletességet. Az idővel együttjáró kibontakozás felőrli ugyan fizikai életképességünket, úgyhogy az a bizonyos tetőpont elérése után lefelé fejlődik, de a lélek nem, mert aztaz időtmegszentelő Liturgia szárnyára kapta, magasba ragadta és oly végkicsendülés felé vezeti, melynek örök ifjúsága abban áll, hogy nincs kicsendülése.

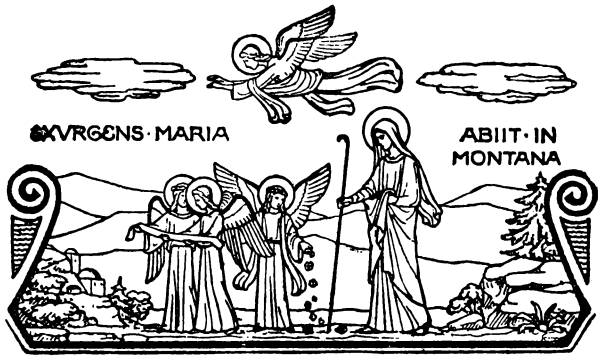

A hely megszentelése.

Az emberi élet nemcsak időhöz van kötve, hanem helyhez is. A Liturgia, mint emberi tényekedéstől függő sacrális cselekmény szintén helyhez van kötve, de a kifejezés fölényes értelmében, amennyiben a neki kijelölt helyet alakítja és megszenteli. A Liturgia egyik legszebb tényekedése tehát abban áll, hogy a helyet is kiragadja a mindennapi élet közönyéből és arra a természetfeletti síkra emeli, amely egyedül méltó sacrális cselekmény megvalósulásához.

Ami a hely liturgikus megszentelését illeti, a változatosság színes sorozatából négyet emelek ki:

1. A Liturgia sacrális helyet alakít: ez az Isten háza.

2. A Liturgia megszenteli az egyéni otthont.

3. A Liturgia megszenteli a különböző munkahelyeket.

4. A Liturgia megszenteli azt a teret, amelyet faji és földrajzi szempontból hazának nevezünk.

1. A Liturgia sacrális helyet alakit.

A Liturgia sacrális cselekedete, a missziós életben, háborúban vagy üldöztetés esetén előforduló kivételektől eltekintve, az Isten házához, a templomhoz van kötve. Ennek jelentőségét a templomszentelés Liturgiájából ismerjük meg és ezzel kapcsolatban rájövünk arra, hogy mily természetfeletti világot jelent a katolikus Liturgia életében a templom.

Ha egyszer átléptük a templom küszöbét — és most nem művészi szempontból beszélünk — világosan érezzük, hogy kiszakadtunk a mindennapi élet idegfeszítő forgatagából és egész más világba kerültünk, amely feltétlenül szebb és többet nyujt, mint amelyből jövünk. Ennek az oka nem a tömjénszag vagy a gyertyafüst maradványa a levegőben és nem is sacrális stílusok eleven misztikája; ez már az a természetfeletti valami, ami a templomot Isten házává teszi és a földi életben a természetfeletti világot szimbolizálja.

Ez a szent hely, amely a katakombák homályából indult ki, hogy a konstantini bazilikák pompáján

keresztül elérje falusi templomaink egyszerűségét, kizárólag a Liturgia alakítása, amit legjobban a templomszentelés szertartása bizonyít. Ezzel kapcsolatban azt mondhatjuk, hogy a sacrális cselekmény helyét megszentelő Liturgia fenséges fölénnyel ért a megfelelő környezet alakításához és a szent cselekmény körül oly kővédermedt keretet fon, melynek kifejezőereje lényegesen domborítja ki azt, amit a Liturgia velünk közölni akar.

A helyet megszentelő Liturgia környezetalakító művészetét legjobban a templomszentelés szertartása segítségével közelíthetjük meg. A falak mentén elhelyezett tizenkét kereszt, mely előtt rendszerint gyertya ég, azt a tizenkét megszentelt alapkövet jelképezi, amelyre a főfalak vannak felépítve. Az alapkövek a tizenkét apostolra emlékeztetnek, akik együttvéve Krisztus misztikus testét jelentik, melynek feje maga a templomban jelenlévő Istenember, akit a templomba beépített főalapkő jelképez. A falakat alakító kövek szimbolizálják az Egyházat és az abban uralkodó fenséges harmóniát. Sokat mond ebben az irányban az a körülmény is, hogy egy és ugyanabból az anyagból lehet a templom szénkamrájának a kulcsa és a toronymagasságból messze a világba kitekintő művészi alakítású kereszt. Ezáltal csak az jut kifejezésre, hogy teljesen mindegy, hogy az egyházi közösség tagjai mily

funkciót végeznek, a fő az, hogy használható anyag legyenek és részei a misztikus egésznek.

Csak mellékesen legyen itt megjegyezve, hogy a Liturgia a hellyel együtt az anyagot is megszenteli és az alakító Isten lábához teszi, de örökszép formába öntve. Gazdag ihletettséggel és páratlan ügyességgel kényszeríti rá a holt anyagra, melyet szolgálatába fogad, saját gondolatbőségét és felülmúlhatatlan hozzáértéssel hoz közös nevezőre márványt, agyagot, aranyat és ólmot, hogy ezeket művészien koordinálva egészbe tömörítse és oly szimfónikus költeményt alkosson, amelyet a világ egyetlen művésze sem tud felülmúlni.

A templomszentelés szertartásából az is kitűnik, hogy az Isten háza az örök hazát jelképezi, mint annak sokat sejtető földi megvalósulása. Minden templomépítő stílus ezt a gondolatot törekszik a bennerejlő kifejezőerő mértéke szerint megvalósítani. Ami pedig az egyes stílusokat illeti, meg kell jegyeznem, hogy mindegyikben van valami egyedülálló, megkapó, ami többé-kevésbbé tökéletesen az említett alapgondolatot hozza kifejezésre. Ennek következtében nehéz a stílusok között párhuzamot vonni és ami a modern templomépítést illeti, nem szabad mindent csak azért, mert újszerű és még szokatlan, visszautasítani. A modern stílus még nem mondotta ki az utolsó szót és még nem találta meg

a tökéletes megoldást, tehát még mindig keres; annyit azonban máris elért, hogy visszatért az ősrégi liturgikus szempontból nagyon is megfelelő bazilikarendszerhez, amely krisztocentrikus elgondolása szerint az oltárt úgy helyezi a középre, hogy az mindenünnen látható legyen, mint azon hely, amely középpontja a liturgikus cselekvésnek. A sokat kritizált modern stílus ezáltal visszatért az eredeti felfogáshoz és az Istentiszteletnek eszményi elgondolását valósította meg, melynek az apokaliptikus típus szerint a Bárány, Krisztus misztikus áldozata a középpontja.

A Liturgia a templomot úgy alakítja, hogy az az életnek válik középpontjává. Párisban, Strassburgban, Bécsben, Antwerpenben, Regensburgban stb. a világváros szívében, a lüktető életáradat közepén áll a katedrális, melynek magasbaszökellő tornya még ma is, a felhőkarcolók korszakában, fölényesen uralja a város képét és annak megadja tipikus jellegét.

A Liturgia tényleg megszenteli a helyet, mert a világváros közepén álló katedrális mint az Isten pharos-a megnyugtatóan világít bele a metropolisok sötét sikátoraiba, hogy azokban is felkeltse a reménységet, akiknek, emberileg szólva, tulajdonképpen már kevés remélnivalójuk van.

A Liturgia köveket farag, vasat kovácsol, selyemmel hímez, ötvösmunkát végez, hangot fon össze

szimfóniává és az egymásra halmozott holt anyagból olyan környezetet alakít, amely földből van és mégis túlvilág, az élet forgatagában áll és mégis nyugalom, amelyet belephet ugyan a gyárkémények füstjéből leszálló korom és mégis hótiszta hangulat, amelyben a lélek otthon találja magát, mert érzi a bennelakozó Isten közelségét.

2. A Liturgia megszenteli az egyéni otthont.

A meghitt családi otthon az Isten háza a világban. Ebben a szent környezetben megy végbe az embernevelés misztériuma és ebben a meghitt keretben mozog az a családi élet, amelynek főpapja Krisztus mása: az atya, és amelyben a misztikus jegyes, az Egyház jelképe a hűséges hitves: az anya. Itt valósul meg a házasélet egy külön szentség által irányított szent életfolyamata és mi sem természetesebb, minthogy a Liturgia ezt a helyet is a maga ízlése szerint alakítja és ezáltal megszenteli.

De megszenteli azoknak az otthonát is, akik Coudenhove-Görres Ida felfogása szerint azért maradtak egyedül, mert ebben áll hivatásuk és külön küldetésük van. Az egyedülállók környezetébe a Liturgia épúgy beleviszi az őt jellemző termékeny melegséget, mint bármely más emberi hajlékba és így azoknak az életét gazdagítja, akik kevésbbé szánalomraméltók, mint azt sokan gondolják.

A Liturgia azáltal szenteli meg az otthont, hogy szimbolikus jelvényekkel díszíti annak falait, házioltárokat állít bele a mindennapi élet egyébként sokszor szegényes környezetébe, melyet külön szertartással szokott időnként megszentelni.

A sokat és hozzánemértő módon kritizált liturgikus alapgondolatra visszavezethető népszokások is ezt a célt szolgálják. A Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén szentelt gyertya fényével világít bele a nagyvárosi lakások sokszor elvilágiasodott miliőjébe. Úrjövetkor négy-gyertyás koszorút függeszt a mennyezetre; Karácsonykor Bethlehemet állít a szobába, Virágvasárnap szentelt barkát fon a feszület köré; a Feltámadás hajnalán pedig nem átal kimenni a fényesre súrolt konyhába, hogy megszentelje az emberi táplálkozás lényeges anyagát. Ezeken az alapvető liturgikus és jelképes cselekedeteken kívül vannak még vidékenként és országonként változó szokások, melyekben ritka kifejező erő rejlik. Megható például az alpesi falvakban Tirol, Stájerország, Karintia és Salzburg vidékén a nagyszombati szokás, mely szerint a falu lakossága a tűzszentelés előtt minden tüzet kiolt a házban, hogy a liturgikus cselekmény után a megszentelt parazsat külön drótfonatú kosarakban vigye haza és Krisztus feltámadásának emlékére azzal gyujtson új tüzet.

A Liturgia azáltal is megszenteli az otthont, hogy

keresztény jellemeket nevel és arra a patriarchálisan szép és egyáltalán nem feszes udvariasságra szoktat, amely keresztény családtagok között magától értetődik és nem kis mértékben az Istentisztelet szent és fínom komolyságára emlékeztet.

A családi otthon a liturgikus megszentelés által beléje oltott éltető erőnek végtelen sokat köszönhet, úgy az élet kialakulása, mint annak mindjobban gazdagodó tartalma irányában. Igaz ugyan, hogy ettől az előbb vázolt szent és szép valóságtól a modern nemzedék sokban eltért, de ha a liturgikus mozgalomnak sikerül meghóoítani a tömeget, akkor remélhetjük, hogy megszentelő kihatása a családi otthon keresztény megújhodásához is hozzájárul.

3. A Liturgia megszenteli a különböző munkahelyeket.

A munkahelyek fontosságát és a mindennapi életre való kihatását bizonyítani nem kell. Ennel. tudatában a Liturgia már kezdettől fogva arra törekedett, hogy azokat a helyeket, ahol komoly munka és a mindennapi kenyérért való kemény küzdelem folyik, különös módon megszentelje.

A munkahelyek megszentelésének gondolata nem új. Már a régi apátságok szertartáskönyveiben találkozunk vele. Ennek azért tulajdonítok rendkívüli fontosságot, mert ezek az apátságok úgy voltak megszervezve, hogy a különböző munkaágak ápo-

lása révén saját maguk állították elő a mindennapi élethez szükséges tárgyakat és így teljes önállóságra tettek szert. Az említett szertartáskönyvekben megtaláljuk ezeknek a különböző munkahelyeknek megszentelési formuláját és annak a körmenetnek nyomait, melyet ez alkalomból a rendtagok apátjukkal élükön tartottak. Ennek keretein belül a különböző munkahelyeket logikus sorrendben keresték fel, hogy ott elvégezzék a megszentelés szertartását.

A munkahelyekkel együtt az emberi tevékenység eszközeit is megszenteli a Liturgia és ebben az irányban is lépést tart a modern technika fejlődésével. A római szertartáskönyv legújabb kiadása (Rituale) a legmodernebb munkaeszközök megszenteléséhez is alakított megfelelő szöveget és ezáltal bizonyítja, hogy a Liturgia mily nagy megértéssel kapcsolódik bele a mindennapi élet fejlődésébe.

A munkahely és munkaeszköz megszentelésének háttere az anyag, amelynek minden bizonnyal megvan, de nem okkult értelemben, a maga démoni ereje. Ezt úgy értem, hogy az ősbűn által okozott zavar az anyagra is kiterjed, úgyhogy nemcsak hasznos lehet, de romboló hatásai is vannak. Erről a démoni erőről helyes fogalmat alkothatunk magunknak akkor, ha zivatarnak, a házakba becsapó és azokat lángbaborító villámnak alkalmas helyről, pl. egy hegy tetejéről vagyunk szemta nui. A Liturgia feladatát abban látja, hogy

az anyagban rejlő kártékony erőt és lehetőséget vagy kikapcsolja, vagy semlegesítse, aminek eszköze a megszentelés.

A megszentelésnek egy másik alapgondolata az anyagnak természetfeletti fensíkra való felemelése, az Isten szolgálatába való kényszerítése és az örök lelki érdekekkel való összeegyeztetése. A liturgikus megszentelés csakis ezt a célt szolgálja és így adja meg a dolgozó emberiségnek azt a lehetőséget, hogy minden gátlás nélkül uralma alá hajtsa a lélektelen és sok esetben vad erőt kifejtő anyagot.

A liturgikus megszentelés ezenkívül a munka fenséges szépségét, az abban rejlő alkotó erőt, mely a teremtő Isten hatalmára emlékeztet, és a munkafolyamattal együttjáró nem csekély természetfeletti érdemet állítja a tevékeny ember szemei elé. Így tehát a dolgozó emberiség neveléséhez is hozzájárul és arra tanít, hogy a munkahelyet és a munkaeszközt megszentelő Liturgiával együttműködve, arcunk verejtékében szenteljük meg az Istenakarta munkát.

4. A Liturgia megszenteli azt a teret, amelyet faji és földrajzi szempontból hazának nevezünk.

Liturgikus kultúráról lévén szó, e könyv keretein belül nem foglalkozunk fajelmélettel. A hazát itt a szó legtermészetesebb értelmében vesszük és ab-

ból a tényállásból indulunk ki, hogy minden embernek megadta Isten azt az országot, melynek úgy földjéből, mint lelkiségéből fakadt fel élete. Azt is feltételezzük, mint magától értetődő dolgot, hogy hazáját minden normális és egészséges ember őszintén szereti, ami egyébként vallásos kötelesség. Ez nem áll ellentmondásban azzal, hogy mi katolikusok a Világegyháznak, tehát egy minden nemzetiséget magábafoglaló közösségnek vagyunk tevékeny tagjai. Ebből semmiesetre sem következik a nemzetközi beállítás, mert mi természetfeletti szempontból is szeretjük a hazát, mint az örök hazának szimbolumát és a külföldi problémákkal úgy vagyunk, hogy pillantásunk túlhaladja határainkat és miután odahaza teljes odaadással teljesítettük hazafiúi kötelességünket, nem zárkózunk el azon feladat elől, hogy vallásos közösségünkhöz tartozó idegen nemzetek fiait is őszintén szeressük. Ez háború esetén nem zárja ki a hazafiúi kötelesség teljesítését, mert minden emberszeretet ellenére is kötelesek vagyunk úgy családunkat, mint a nemzetet, melyhez hozzátartozunk, tehát faj-családunkat vérünk árán megvédelmezni. Ez nem nemzetközi, hanem nagyon is tárgyilagos nemzetekfeletti beállítás és ennek köszönhetjük, mint azt a nemzetközi kongresszusok is bizonyítják, hogy minden fajkülönbség ellenére is egy család vagyunk, Krisztus nyelvén beszélünk

és egy és ugyanazon Megváltónak vagyunk gyermekei.

A Világegyház Liturgiája — és ez mutatja fölényét — minden emberi hazát megszentel; teszi ezt azáltal, hogy változatlan örök alaptörvényeinek nagyon is tág keretein belül szabad kezet hagy az egyes nemzetek a századok folyamán történelmi módon kifejlődött szokásainak, amelyekhez teljes mértékben hozzájárul. Jó példa erre az Egyház által pártfogolt különböző ritusok színes sokasága, mely különösen a keleti népek igényeit elégíti ki. Nyugaton is megmaradtak a különböző történelmi folyamatoknak megfelelően fajilag indokolt liturgikus szertartások, melyeknek segítségével a Liturgia mindig megelőzte a nemzetek kívánságait és ügyes tapintattal símult a néplélekhez.

A Középeurópában és Németországban szokásos karácsonyfa és hasonló egyéb szokások mind ebben a ruganyos előzékenységben gyökereznek.

A hazát a Liturgia bensőleg is megszenteli, amennyiben kegyelemképes és lelkileg teljesen kifinomult egyéneket, másszóval értékes embereket nevel, akikben megvan az adottság ahhoz, hogy a haza sorsát irányítsák és a nemzet kulturális életét nem kis mértékben fokozzák.

A hazát a Liturgia külsőleg is megszenteli éspedig a vallásos, tehát szimbolikus jelvények soka-

sága által, melyeket a körülményeknek megfelelően ott helyez el, ahol azok a legjobban érvényesülnek. Ezalatt nemcsak az országoshírű kegyhelyeket értem, melyekben minden nemzet bővelkedik, hanem azokat a keresztutakat, feszületeket, Máriaszobrokat és egyéb jelvényeket is, melyekkel minden keresztény országban úton-útfélen találkozunk. Menynyire megkapó az Alpesek többezerméteres néma magányában, ha a legelrejtettebb úton egy folyton virágdíszben pompázó feszülettel vagy Mária-képpel találkozunk. Mennyire emlékezteti az idegent arra, hogy az ország, amelynek vendége, Krisztus szolgálatában áll és komolyan törekszik vallásos életet élni.

Ha ezeknek a külső jeleknek nem is tulajdonítunk túlzott jelentőséget, akkor is be kell látnunk, hogy a Liturgia a hazát külsőleg is megszenteli és ezáltal is törekszik az előbb vázolt benső megszentelést kidomborítani.

*

A katolikus Liturgia a szó legkomolyabb értelmében szenteli meg a helyet még akkor is, ha a körülmények kevésbbé kedvezőek; ennek megható példáját Párisban láttam, ahol a Montmartre éjjeli mulatóinak közvetlen közelében a Szentszív Bazilikája áll. Ha az idegenek a tolakodó és szembetűnő romlottság ezen típikus alkotásai helyett a világ-

hírű bazilikát látogatnák meg éspedig az éjjeli órákban, akkor szemtanui lehetnének annak, hogy a hatalmas templom a tivornyás párisi éjszakában is zsúfolva van szentségimádókkal. A Liturgia tehát ezen kiváltságos lelkek közreműködésével szenteli meg újból azt a helyet, amelyet nem annyira a párisiak, mint a szabadjukra engedett külföldi vendégek hoztak páratlan ízléstelenséggel rossz hírbe.

A katolikus Liturgia végtelenül mozgékony: megszenteli a helyet, bárhol és bármilyen legyen is az. Főúri palotát vagy düledező kolduskunyhót egyforma bőséggel és szeretettel áld meg. A Liturgia tényleg napsugár, amely mindenhova behatol, mindent elér, amelyet sehonnan sem lehet kizárni és minden helyen, minden embernek megadja a nélkülözhetetlen éltető meleget és fénylő világosságot.

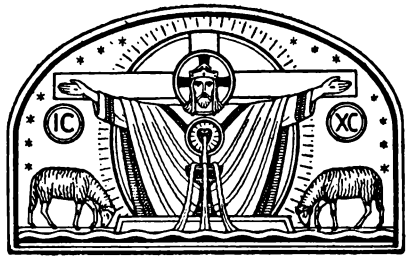

A Liturgia és a misztikus Krisztus-test.

Az Anyaszentegyház életének az az alapja, amit Szent Pál nagy kifejező erővel misztikus Krisztus-testnek nevez. Ennek tagja az ecclesia militans, a küzdő Egyház, amelyhez mi is hozzátartozunk.

Az egyházi közösséghez való hozzátartozás és a közös Liturgiában való résztvétel egyesekben azt a ferde nézetet alakította ki, hogy a Liturgia mint a misztikus Krisztus-test kegyelmi életének eszköze, korlátozza és megtöri az egyéniséget. Ez nagy és káros tévedés, mert a misztikus Krisztus-testben sacrálisan cselekvő Liturgia nem egyéb, mint hatalmas megnyilvánulása és akadálytalan közvetítése az isteni kegyelemnek, melynek alapján az egyén a maga teljességében bontakozhat ki. A Liturgia feladata abban áll, hogy az egyéneknek kijelöli azt a helyet, mely őket az Isten elgondolása szerint megilleti, ezenkívül közvetíti nekik mindazt a teljesítő-

képességet, melyre szükségük van, hogy az említett helyet kitöltsék. Ezenkívül nemcsak neveli az egyéneket, hanem szoros összefüggésbe is hozza egymással és így járul hozzá a tagoknak a misztikus Krisztus-testben megvalósult szoros és harmónikus összetartozásához. Az egyéni, tehát részletes célkitűzéseket úgy irányítja, hogy azok egymást kiegészítik és a nagy közösség életébe olvadnak bele. A Liturgia tehát közös nevezőre hozza az egyéni érdekeket a közösség örök céljával és magát a közösséget azáltal teszi életképessé, hogy az egyének teljes kibontakozását segíti elő.

A Liturgia megtanít:

1. A közösségben meglátni az egyént.

2. Az egyénnek a közösségért vállalt cselekedeteit ismerni.

1. A Liturgia megtanít a közösségben meglátni az egyént,

A Liturgia mindenekelőtt arra mutat rá, hogy az egyén hol áll a közösségben és abban mily szerep jut neki.

A katolikus teológia tanítása szerint az egyénnek nincsen más feladata, mint tagnak lenni a misztikus Krisztus-testben és ennek révén zökkenés nélkül beleilleszkedni a közösségbe. Ez egyszerűen hangzik, de kimeríthetetlen életprogrammot jelent, mert a liturgikus közösség, és ez a misztikus Krisztus-test,

az egyéniséget az áldozat, az imádság és a szellem közösségébe ékeli bele és ezáltal irányítja és tölti ki az emberi életet.

a) A Liturgia által az egyén elsősorban az áldozat sacrális cselekedményébe illeszkedik bele. Ennek a beleilleszkedésnek, amellyel részletesen egy előbbi fejezetben foglalkoztunk, értelme és jelentősége abban áll, hogy az egyedülálló egyént tagjává tegye a kegyelmi életet élő misztikus Krisztus-testnek, belekapcsolja vérkeringésébe, ami alatt a természetfeletti életáradatot értem és megadja neki a kegyelemben való részesedés lehetőségét. Erre nincs más megoldás, mert a tag csak annyiban részesül az éltető vérkeringésben, amennyiben hozzátartozik a testhez. A keresztény lélek is csak annyiban nyer kegyelmet, amennyiben tagja a Krisztus-testnek, melynek feje maga a Megváltó, aki a belőle kiáradó kegyelemmel élteti a hozzátartozó tagokat.

Ezzel a közösségbe való beleilleszkedéssel úgy vagyunk, mint a vetőmaggal, melynek előbb a föld alá kell jutnia, lényegileg úgyszólván meg kell semmisülnie, hogy átváltozzon és új életre keljen. Az egyén is a Krisztus-test termékeny talajába jut, abban teljesen elmerül, annak életet gerjesztő termékenységében átváltozik (a közös Liturgia kegyelmi közvetítése) és így ébred új egyéni életre. A közösségbe való beleilleszkedés tehát nem jelent veszteséget,

ellenkezőleg, az egyénben oly életerőt fakaszt, amelyet önmagában sohasem találna meg, úgyhogy egyéni kibontakozásának teljességéről enélkül szó sem lehetne.

b) A Liturgia az imádság közösségét is megköveteli anélkül, hogy az imádságos lelkiség egyéni kibontakozását megakadályozná.

A közös imádság jelentőségét nem lehet eléggé felbecsülni. Meg kell fontolnunk, hogy az egyének, amikor eljönnek, hogy együtt imádkozzanak az «ecclesia orans» közösségével, különböző helyekről és távolságokból jönnek. Természetesen magukkal hozzák az egyéni hajlam hangulatát, ízlés, temperamentum és benső problémák változatosságának beláthatatlan árnyalatait. Ezt a sok értelemben egymástól eltérő és egymással szembenálló lényeges különbséget a Liturgia úgy veszi, ahogy jön; beleolvasztja kiegyensúlyozott hangulatába, beleönti az általa alakított örök formába, tehát átalakítja, kifinomítja és megalkotja benne azt a lelki adottságot, amely nélkül komolyan imádkozni nem lehet. Azokat, akiket túlfűtött hangulat magávalragadott, leszállítja és azokat, akiket tespedt elkedvetlenedésük a mélybe taszított, felemeli a liturgikus imádság kiforrott nívójára és így mindenkinek azt adja meg, amire éppen szüksége van.

Sokan hűvösnek és kimértnek tartják a Liturgia nagyon is megfontolt imádkozó gesztusát. Ör-

vendjünk annak, hogy ez így van, mert ezáltal a Liturgia az összetört lelket is képesíti arra, hogy Allelujá̇t énekeljen és így attól a keserves lelkiállapottól szabadítja meg, amely széjjelszaggatja életét. Azonkívül megtanítja arra is, hogy mindenkinek, bármennyire is megalázta őt az élet, oka van Allelujá̇t énekelni és az Istennek a reá kimért szenvedésért hálát adni. Minél jobban belefejlődnek a lelkek a Liturgia szellemébe, annál tökéletesebben éneklik a legnehezebb keresztviselés közben is az örömteljes Allelujá̇t, mert belátják, hogy ugyanazt a keresztutat járják, melyet Krisztus is járt és ugyanahhoz a megdicsőüléshez jutnak, amelyben Krisztus is részesült.

Előfordulhat az is, hogy valaki túláradóan boldog szívet hoz magával a liturgikus imádsághoz ahol éppen Krisztus végtelen szenvedése bontakozik ki részletesen az imádkozó örömtől sugárzó szeme előtt. Nem ritka, hogy az illető erről hallani sem akar és ellentmondást talál a Liturgia Krisztus szenvedését feltáró imádsága és az ő lelkiállapota között. Erre szükség van, mert nem egészséges öröm és boldogság az, amely a siker tetőpontján megfeledkezik a nehézségekről és nem gondol arra, hogy a keresztény lélek életútja még a legragyogóbb boldogság közepette is Krisztus útja, az a királyi keresztút, amelyet nem lehet elkerülni. A Liturgia ez-

által kiegyensúlyozza az egyenetlenségeket, lefokozza a túltengéseket és egészséges mederbe tereli a lelki hangulatok és benső diszpozíciók változatos áradatát. Igy nevel harmonikus, kiforrott és nyugodt lelkiéletre.

Ami pedig a Liturgiának már említett hűvösségét — és ez erősen emlékeztet a gótikus dómok levegőjére — illeti, még azt kell megjegyeznem, hogy ezt a jelenséget Liturgia mögött álló római klaszszikus latin gondolatnak köszönhetjük. A világbirodalmat alakító és fenntartó római gondolat elsősorban a meglátást és a megismerést kereste és csak másodsorban, a kimondott alárendeltség értelmében foglalkozott az érzelmekkel. A Liturgia csak saját benső életösztönét követi, midőn a klasszikus római gondolat nagyon is célszerű hűvösségét átveszi, mert a vallásos kultúrában is a Logos-é az elsőbbség és csak aból fejlődhet ki az Ethos. Ez annyit jelent, hogy Krisztust előbb meg kell ismerni, mert és csakis az emberileg tökéletes Krisztus-ismeret képesít az Ő követésére.

Itt is csak azt mondhatjuk, amit az előbb hangoztattunk; a Liturgia a közösségen belül egyéneket nevel. Már a klasszikus római is azt vallotta, hogy ahány fej, annyi nézet és tapasztalatból tudjuk, mily nehéz három ember nézetét közös nevezőre hozni. Egy világegyház sokaságának nemcsak nézetét, hanem lelkiségét közös fensíkra emelni és amellett

az egyénből kiolvasztani a legegyénibbet és belőle mindazt eltávolítani, ami nem felel meg a krisztusi lelkiségnek, erre a teljesítményre ember nem képes; ezt csak Isten valósíthatja meg. Isten kezében pedig az eszköz a Liturgia.

Isten a Liturgiába olyan logikát fektetett, amelynek nem lehet ellentmondani. Itt minden kételkedő tapogatódzás lehetetlen. A Liturgia útjai oly világosak, hogy azokat meg kell látni. Mindez a világosság azt mutatja, hogy a közösségbe beleolvasztó Liturgia nélkül egyéni kifejlődésre még csak gondolni sem lehet.

2. A Liturgia megtanít az egyénnek a közösségért vállalt cselekedeteit ismerni.

A Liturgia az egyént a legtökéletesebb gondolatközösségbe illeszti bele és ezt annyira felfokozza, hogy az egyén teljesen egy lesz a közösséggel. Minden értékét beleolvasztja a közösségbe és így járul hozzá a misztikus Krisztus-test kifejlődéséhez (contribuere). Ezáltal építő munkát végez (aedificare) és teljes odaadással merül el ennek a feladatnak tökéletesítésébe (consummare).

A közösség kialakításához annyiban járul hozzá, hogy tényleg résztvesz a sacrális cselekményekben; ez nemcsak fizikai jelenlétet jelent, hanem teljes együttélést és a Liturgia által adott lehetőségek-

nek megfelelő együttcselekvést. Az ebből kifolyó kegyelmi gazdagság nemcsak az egyénnek szolgálja javát, hanem a közösséget is tökéletesíti, amiáltal az egyes tagok a misztikus Krisztus-test kegyelemteljes kialakulását mozdítják elő. Ez a hozzájárulás az egyéni tökéletesülés által végtelenül fokozható, mint azt a szentek példája bizonyítja. A szenteknek ezen a téren egyáltalán sokat köszönhetünk. Érdemeket szereztek, de nemcsak maguknak, hanem a közösségnek is éspedig oly mértékben, hogy a Liturgia imáiban és könyörgéseiben az Istent a szentek érdemei nevében kérjük további kegyelmekért. Az Isten bölcs gondviselése ezáltal kiegyensúlyozta azokat a károkat, amelyeket különösen az erkölcsileg lanyhább korszakokban azok okoztak, akik súlyosan visszaéltek a kegyelemmel és a misztikus Krisztustestet kifogásolni való magatartásukkal tőlüktelhetőleg eltorzították. A mai korban, amely szintén nem tartozik a legbuzgóbb időszakokhoz, feltétlenül szükség van liturgikus szellemű lelkekre, akik egyrészt jóvá teszik a tömegek hűtlensége által elkövetett károkat, másrészt egyéni értékük érvényesítésével újból hozzájárulnak a misztikus Krisztus-test közösségének kegyelmi gazdagságához. Bárki legyen is az, aki ezt a programmot választja élettörvényének, ezáltal semmi különöset sem cselekszik, csak visszaadja és meghálálja a ke-

resztény közösségnek azt az éltető kegyelmi áradatot, amelyet neki közvetített.

A közösségbe beleolvadó liturgikus lélek építőmunkát is végez, amennyiben a sacrális cselekményből merített kegyelmekkel nem vonul félre, hogy azokat csak a maga érdekében használja fel, hanem megszívleli a szentmiseáldozatot befejező elbocsátást (ite, missa est), amellyel arra nyer küldetést, hogy kint a világban építse fel a kegyelem segítségével az Isten országát, amennyiben tőletelhetőleg küzd a lelkek és a közösségnek megszenteléséért. Milliók és milliók tették és teszik ezt két évezred óta s a liturgikus lélek ebbe a folyamatba kapcsolódik bele. Tehetsége szerint épít tovább azon a dómon, melyet a megelőző nemzedékek kezdtek meg és az utánunkjövők fognak folytatni, míg Isten úgy akarja. Hogy mit tesz, — téglát hord az épülőfélben lévő falakhoz, vagy műremeket alkot, az mellékes, a fő az, hogy építsen és értékesítse azokat a kegyelmeket, amelyekben a közösség által részesült.

Mindennek a munkásságnak a fejlődő tökéletesülés jegyében kell állnia. Ez azt jelenti, hogy a liturgikus lélek egyéni kegyelemgazdagságának a közösségben való értékesítésében minden erejét, minden tudását, minden képességét és törekvését bele kell fektetnie, hogy így egész munkát végezzen. A gyakorlat folytonossága által a teljesítmények tökéletesülnek,

úgyhogy az élet alkonyán, midőn mindenki a halál keresztfáján hozza meg a legfensőbb áldozatot, Krisztussal mondhassa: «Consummatum est» — beteljesedett, mert mindent megtett, amire képes volt és mindent odaadott, amit lelke mélyéből ki tudott hámozni.

A hozzájárulás, az építés és a tökéletesítés hármas munkája egy célt szolgál: a misztikus Krisztustest szellemének megvalósulását; tehát azt a szellemközösséget, amely elárasztja a világot, hogy a bűn tévelyétől megváltsa, az üdvösség útjára visszavezesse és a szellemközösség tökéletes hozzáértésével nevelje egyéni életre.

*

A Liturgia sokoldalú teljesítőképességét tényleg megcsodálhatjuk, mert mint a közösség cselekedete, teljesen a megbonthatatlan egységnek áll jegyében. Ezt az egységet úgy alakítja, hogy annak végtelenségében minden egyéniség megtalálja a maga helyét és az ezzel kapcsolatos kibontakozás lehetőségét. A liturgia a közösség egész lelki gazdagságát az egyénbe illeszti, általa egyénileg is értékessé teszi és így az egyénnek a közösséggel való kapcsolata révén mindakettőt gazdaggá és tökéletessé teszi.

A Liturgia kihatása a legfontosabb életkérdésekre.

A távolállóknak fogalmuk sincs arról, hogy a Liturgia, mint sacrális cselekmény, mennyire összeforrt az emberi élettel és mennyire áthatotta annak minden lehetőségét. A legmesszebb fekvő problémák is, melyeknek a Liturgiával látszólag semmi közös kapcsolatuk sincs, befolyása alatt állanak és irányítása mellett találják meg az egyedül célszerű megoldást. E könyv szűk keretein belül teljesen lehetetlen minden liturgikus kihatást felmutatni és ezért kénytelenek vagyunk a következő megjegyzésekre szorítkozni és felhívni a figyelmet arra, hogy:

1. A Liturgia megszenteli az életforrást,
2. a társadalmi életközösséget
3. és biztosítja Krisztus Egyházának fennállását.

1. A liturgia megszenteli az életforrást.

1. Az életforrás tisztántartása és folyásának az Isten és a természet törvényeinek megfelelő szabályozása a mai élet keretein belül azért probléma, mert az emberiség sok minden mellőzhetetlen korláton túltette magát és az élet forrását annak eredeti céljától eltérően magyarázta. Az Isten bisexuális, kétnemű lénynek teremtette az embert, aminek megvannak a biológiai következményei, és ez a család. Nem csekélyebb tekintély, mint maga a Szentírás állítja szemeink elé, hogy a férfi elhagyja apját és anyját, hogy a kiválasztott nővel, akiben egyébként egyéni kiegészülését találta meg, testileg-lelkileg új közösségbe forrjon össze, vele egy lényt képezzen, és mint a Teremtő munkatársa, új életet fakasszon. Ezt az alapvető közösséget, melynek benső szilárdságától függ a társadalmak és a nemzetek fennállása, házasságnak nevezzük.

A házassági közösség, és azt ma mindenki tudja, nagy lelki krízisen megy keresztül, amely nem marad rendbontó kihatás nélkül és a társadalmi alapokat ingatja meg.

Sok esetben a helyzet már annyira elfajult, hogy erkölcsi és szociális értelemben földrengésről lehet beszélni, melynek következményei beláthatatlanok. Mindenki tudja, hogy valaminek történnie kell és

ez a köztudat megindította azt a mozgalmat, amely nemes célkitűzéssel a házassági közösség megújítására törekszik. A törekvés magábanvéve dícséretreméltó, de addig minden bizonnyal terméketlen marad, amíg a felelősek nem veszik tudomásul, hogy a katolikus Liturgia ezt a kérdést már kétezer év óta a legnagyobb sikerrel oldotta meg, amennyiben a Krisztus által alapított házasság szentségét közvetíti a jobb jövőért küzdő emberiségnek és ezáltal tartja tisztán az élet forrását mindattól a romlott csapadéktól, amely életképtelenné teszi a sarjadzó új életet.

A házasság szentsége elsősorban a férfi és nő egyéni közösségét helyezi oly fensíkra, amely úgy lelki, mint testi szempontból az emberi tökéletesség legmagasabb fokát teszi megközelíthetővé. A szentségnek az egész életre kiható kegyelme, mely a házassági közösséget természetfeletti alapra emeli és azon fenntartja, a vallásos kultúra medrébe tereli ennek a közösségnek az életét és így természetesen szoros kapcsolatba hozza a Liturgiával. A Liturgia pedig, mint az előbbiekből is kitűnik, teljes munkát végez és oly lelki finomságra nevel, amely a házastársakat a legnemesebb kölcsönös megbecsüléshez és kiegészítéshez vezeti és amellett — anélkül, hogy ezt a kényes kérdést egy szóval is említené — őket arra is megtanítja, hogy hogyan kell a házassági

közösség biológiai problémáját kultúremberhez és keresztény lélekhez méltó módon szabályozni és a legkiválóbb tapintattal megoldani.

A Liturgia kultúrája a férfiben kialakítja azt a nemes felfogást, hogy a házasság köteléke révén rábízott nő elsősorban Krisztus jegyese és mint olyan, feltétlen tiszteletet és megbecsülést érdemel. Arra is rávezeti, hogy ő, mint férfi a házassági közösségben Krisztus szerepét tölti be és hitvestársa iránt oly szeretettel viseltetik, amilyen szeretetet Krisztus tanusít misztikus jegyesével az Egyházzal szemben. Felesleges említeni, hogy ezáltal a Liturgia a férfiben megnemesíti és megszenteli a hitvesi szeretetet. A nőt pedig megtanítja arra, hogy a férfiben tényleg Krisztus képmását lássa és teljes tudatában legyen annak, hogy hitvestársa által — természetesen más módon, mint a zárdaszűz — Krisztussal jegyeztetett el és az iránta való hitvesi szeretettel Krisztus felé törekszik, aki ennek az Isten-akarta emberi és nemes vonzalomnak az alapja és fenntartója. A nőben tehát szintén megnemesíti és megszenteli az emberi vonzalomnak, a hitvestársi szeretetnek az érzelmét. A mondottakból a férfi és nő kölcsönös kiegészítése következik. Ezt úgy kell értelmezni, hogy a férfi, aki Krisztus képmása, a házassági közösségben vezető elem, feltétlenül megbízható támasz és olyannyira kialakult egyéniség,

akihez a nő minden körülmény között feltekinthet; a nő pedig, mint Krisztus egyházát jelképező misztikus jegyes azt a végtelenül gazdag érzelemvilágot és áldozatkészséget nyujtja, amely természetének megfelel és amellyel kiegészítésként a férfitől kapott biztoskezű vezetést fizeti vissza. A kölcsönös kiegészítés és példaadás kölcsönös neveléshez vezet, úgyhogy kéz a kézben küzdik magukat keresztül az életen és egymásnak kölcsönhatásuk révén megadják mindazt, ami belőlük hiányzik.

Ez biológiailag és lelkileg nemes felkészülés arra a fenséges feladatra, amelyet a Teremtő jelölt ki a hitvestársak számára, amennyiben a sarjadó élet alakításában munkatársává választotta ki őket. Nemes lelkiség és fegyelmezett életösztön az előfeltételek, melyek a hitvestársakban megalakítják azt a testi és lelki értelemben vett gazdagságot, amelyet az új nemzedéknek adnak tovább, hogy ezáltal énjük legjobbját fektessék bele és így készítsék elő későbbi pompás kibontakozását.

Minderre a Liturgia szelleme és kifinomult kultúrája nevel és a nevelésen túl a kegyelemközvetítés révén megadja az új nemzedékkel kapcsolatos feladatok megoldásának lehetőségét is éspedig korlátlan mértékben. Nem hiszem, hogy túlzok, ha azt mondom, hogy a liturgikus mozgalomnak a házasélet erkölcse szempontjából is nagy jelentősége van, mert

magában foglalja a fenkölt gondolkodás és fegyelmezett élet, az összeforrt közösség és a gyermek felé irányult legnemesebb emberi vonzalom megvalósulását. Ezen a téren is bebizonyult, hogy a Liturgia valóban az élet iskolája és olyan kérdésekhez is van hozzászólása, amelyek nem tartoznak közvetlenül működése lényegéhez.

2. A Liturgia megszenteli a társadalmi élet közösségét.

A társadalmi életközösség mozgalmas áradata, amelyre a Liturgiának, mint látni fogjuk, feltétlen kihatása van, nem a parlamenti életet és a politikai pártok viszálykodását jelenti, hanem a világi életközösség kialakulását és célkitűzésének megvalósulását. A Liturgia erre a folyamatra azzal hat ki, hogy az egyénekre gyakorolt befolyása által, azonkívül pedig közvetlen cselekedetekkel megszenteli és irányítja a közéletet és így segíti elő az Isten szándékainak a társadalomban való megvalósulását.

Ami az egyének nevelését illeti, mondottak után nem kell részletekbe bocsátkozni. Magától értetődik, hogy minél több egyént nevel a Liturgia krisztusi életre, annál nagyobb lesz a társadalom erkölcsi kialakulását elősegítő befolyása.

A közvetlen cselekedeteket illetőleg a főpapi szertartáskönyvben (Pontificale Romanum) találunk értékes útbaigazítást. Az említett szertartáskönyv többek

között a királyok és császárok küldetését szenteli meg a felkenés ritusával. Hogy ez mit jelent, azt maga a szertartás változatos menete és gazdag szövege vázolja, mert a koronázás és a felkenés minden, csak nem külsőség és benső megszentelő erejével azt a kegyelmet közvetíti a felkenteknek, amelyre a közösség kormányzatában szükségük van. A rituális cselekménnyel kapcsolatos szöveg az uralkodók közvetlenül az Istentől kapott küldetéséről beszél és arról a benső tökéletességről, amelyet ez megkíván. A Liturgia a küldetéssel kapcsolatos felelősséget sem hallgatja el és szövegében erős színekkel vázolja azoknak az életküzdelmét, akiket az Isten ezzel a hivatással tisztelt meg. A liturgikus szöveg arról sem feledkezik meg, hogy Krisztusnak, ki az örök Király és Főpap, kormányzási módszerét állítsa a társadalmi közösség felkent és királyi hatalommal kitüntetett vezetője elé. «Non ministrari sed ministrare» (nem uralkodni, hanem szolgálni), ez volt Krisztus jelszava. A Liturgia felfogása szerint az uralkodók kötelesek a közösség célját szolgálni, küldetésüket nem mint korlátlanul gyakorlandó hatalmat, hanem mint a népközösségnek teendő szolgálatot felfogni. Ez az a «missio divina» (isteni küldetés), amely az uralkodók osztályrésze és amely egyedül képesíti őket arra, hogy a felelősségükre bízott népközösséget Isten szándékainak megfelelően kormányozzák. Ezt a lelkületet tükrözi vissza

Ausztria nagy kancellárjának, Seipel prelátusnak nem a nyilvánosságnak szánt lelkiéletre vonatkozó feljegyzése, amelyet egy lelkigyakorlat után írt le. A kancellár itt a következőket mondja: «Ma feltettem magamban, hogy mindig csak azért a világosságért kérem az Istent, hogy én mint kancellár folyton csak egyet akarjak, éspedig a népközösségnek szolgálni». A nagy Apponyi Albert emlékiratai ugyanerre a lelkületre vallanak.

A Pápák koronázása, a püspökök felszentelése, az apátok és apátnők megáldásának különböző szertartásai mind ugyanebben a gondolatkörben mozognak. Ez csak azt bizonyítja, hogy a Liturgia a legjobban akkor hat ki a közéletre, amikor annak felelős vezetőit figyelmezteti arra, hogy az uralkodás nem az egyéni érdekek korlátlan érvényrejutása, hanem a közösségnek tett szent szolgálat, melynek szimbóluma a lábmosás.

3. A Liturgia biztosítja Krisztus Egyházának fennállását.

Az Anyaszentegyház életközösségét megbontani nem lehet, mert Krisztus azt Péterre, a «sziklára» alapította, melynek szirtjén a legeszeveszettebb támadások beláthatatlan hullámai is megtörnek. A szirt maga Krisztus, míg Péter és utódai csak földi folytatásai az Ő személyének, akik egyúttal Krisztus kül-

detése beteljesülését valósítják meg az emberi közösségben. Ez a küldetés nem egyéb, mint az egyház élete, amelynek megnyilvánulása a Liturgia. A Liturgia annak az Egyháznak a lélekzete, amelynek sem földi hatalomra, sem fegyveres védelemre nincs szüksége, mert megáll ömagában éspedig oly szilárdan, hogy azt semmiféle földi beavatkozás sem tudja megtörni. Az Egyháznak egyéb irányban sincs semmire szüksége, csak arra a Liturgiára, amelynek a hét szentségen alapuló kegyelemközvetítése révén Krisztus ereje áramlik a lelkekbe.

Ez a Liturgia oly hatalmas tényező, hogy annak a közösségekre és az egyénekre való kihatását vázolni nem lehet. Midőn II. József a templomokat bezáratta és sokszor gabonaraktárként vagy istállóként használta, a Liturgia sok helyen elnémult, nem cselekedett és nem hirdetett, de a kényszerből fakadó némasága beszédes volt. A megszentségtelenített templomok, melyek kapui nem fogadták be többé a hívek seregét, ottmaradtak régi helyükön és szótlan némaságukban annak az Istennek dicsőségét hirdették, akinek szolgálatában álltak. A modern forradalmak Spanyolországban és egyebütt radikálisabban jártak el s miután nem bírták elviselni a bezárt templomok szótlan szemrehányását, egyszerűen a levegőbe röpítették a sacrális épületeket. A miseruhákból kerevetek lettek és oltárterítőkkel pamla-

gokat vontak be, míg a misekelyhekben éjjeli mulatóhelyeken szolgáltak pezsgőt. De a Liturgia ekkor sem némult el. Kenyér, bor, víz és olaj mindenütt akadt és ha másként nem volt lehetséges, nélkülözték a kelyheket is és pohárral miséztek pincékben, raktárakban és egyéb rejtekhelyeken, és ami a fő, ha pohárral is, de miséztek, ha pincében is, de volt Liturgia, ha rejtekhelyeken is, de volt kegyelemközvetítés és ha üldözték is, a Krisztus-test tovább élte saját életét és győzött, mint a történelem bizonyítja. Ezen győzelmet vértanuság előzte meg, amelynek körülményei megrendítőek. Nem csekélység az, hogy például Spanyolországban a vértanuk ezrei véresre verve és agyonkínozva a halál komoly pillanatában győzelmes mosollyal kiáltottak fel: Éljen Krisztus-király! Erre csak a Liturgia a legnehezebb körülmények között is mindig keresztülvitt sacrális cselekménye képesítette őket. Spanyolországban és másutt bizonnyal kihalt volna az Egyház, ha sikerült volna a misztikus Krisztus-test liturgikus ténykedését megakadályozni.

Ha a történelem krónikáiban lapozunk, megilletődve látjuk, hogy az egyházközösség, mily komoly és veszélyes nehézségeken ment keresztül. Az emberi ész világossága nem elég ahhoz, hogy ezt a valóságot, az üldözött Egyház diadalmenetét a századokon

keresztül, megmagyarázza. Erre csak egy magyarázat van és ez a Liturgia korlátlan kegyelemközvetítése, amely lelkeket vonz, jellemeket tesz acélossá, és az embereknek legyőzhetetlen természetfeletti életerőt ad.

*

A fentebb vázolt három életkérdéssel kapcsolatban csak azt mondhatjuk, hogy a Liturgia az élet minden lehetőségére fel van készülve, nem zárkózik el a legkényesebb és a leganyagiasabb kérdések elől sem, mert minden törekvésével azon van, hogy az életet, úgy, ahogy alakul, megszentelje, és Krisztus, az örök cél felé irányítsa.

A Liturgia az önnevelés szolgálatában.

A Liturgia célja Krisztus életének megvalósulása az Egyházban, hozzámért művészi tökéletességű kereteken belül. A Liturgiának nem hivatása a nevelés, és csak annyiban nevel, amennyiben Krisztust közvetíti. Életalakító, jellemformáló kihatását kifogyhatatlan gazdagságának és poétikus szépségének köszönheti, mert ezek között a keretek között közvetíti a benne megnyilatkozó, lelketnevelő Krisztust, akinek oly nagy a vonzóereje, hogy annak ellentállni nem lehet.

A Liturgia az önnevelés szolgálatában tehát csak eszköz, és főfeladata abban áll, hogy megismertesse velünk Krisztust, és beleállítson az Ő életébe.

A Liturgia ennek következtében annyiban áll az önnevelés szolgálatában, amennyiben:

1. Krisztushoz vezet,
2. Megmutatja az elfátyolozott Krisztus-arcot,
3. Az emberi lélekhez hoz közel.

1. A Liturgia Krisztushoz vezet.

A Liturgia segítségünkre van önnevelési munkánkban, mert pusztán létezése és cselekvése által minden egyéb nevelő eszköz nélkül Krisztushoz vezet. Ezzel kettős célt ér el. Elsősorban megmutatja nekünk Krisztust, mint Istenembert a dogmatika tanítása szerint. Másodsorban mint az erkölcsi világrend megalapítóját, eszményképét és fenntartóját.

a) A Liturgia az egyházi év keretén belül — erről egy előző fejezetben már részletesen volt szó — feltárja Krisztus életét. és azt mint valóságot belekapcsolja a mi egyéni fejlődésünkbe. Ezzel nem csak azt éri el, hogy Krisztussal életközösséget alakítunk, hanem eleven és mozgékony formában elénk tárja az alapvető hitigazságokat, úgyhogy azokat a liturgikus megvilágításban és a vele együttjáró kegyelmi élményekkel való kapcsolatban sokkal jobban meglátjuk, mint akármilyen más tudományos módon.

Az Úrjövet már ismert lelki élményei nyomán felfakad bennünk a teremtő Isten végtelen tökéletessége és örök tulajdonságai minden motívumának

ismerete. Így tehát részletezett, összefüggő és egyöntetű, emberileg szólva, teljesen kimerítő Istenfogalmat kapunk, melyet a liturgia a legtranscedensebb élmények ellenére is megközelíthetővé tesz oly mértékben, hogy az Istent nem is tudnók másként elgondolni.

A karácsonyi ünnepkör élményeivel kapcsolatban a Megtestesülés lényegét, történését és annak mindent megújító kihatását ismerjük meg oly részletesen, hogy azt a mindenre kiterjedő megértést felülmúlni nem lehet.

Az Epiphania (Vízkereszt) a megtestesült Ige köztünk való megjelenését ünnepelve, Krisztus megváltói küldetésének tanítását állítja plasztikusan szemeink elé, kimerítően vázolva ennek minden részletét.

A nagyböjti időszakban Krisztusnak a lelkekért vívott küzdelmét szemléljük és ezzel kapcsolatban megismerkedünk azzal a tanítással, amely a bűn lényegét és romboló kihatását magyarázza. Itt a Liturgia azt a küzdelmet is megvilágítja, amelyet a kegyelem által megszentelt lelkek folytatnak a lelkekért, hogy így résztvegyenek Krisztus megváltói munkásságában. Ha valaki az apostoli élet legbensőbb indítóokaival akar komolyan megismerkedni, akkor erre bőven talál alkalmat a nagyböjt Liturgiájában.

A húsvéti Liturgia Krisztus fölényes győzelmét eleveníti fel és így a Megváltásról szóló tanítást

állítja helyes megvilágításba. Azonkívül rámutat a megváltottak új életére és annek minden részletével megismertet.

A pünkösdi ünnepkör a harmadik isteni személyt állítja a középpontba és így az emberi nem megszenteléséről szóló dogmával foglalkozik. E Liturgia a világosságában a Szentlélek titokteljes működésével is megismerkedünk és ezáltal megértjük a kegyelemre alapozott lelkiség kibontakozása minden egyes fázisát. Az idetartozó Szentháromság ünnepe a kinyilatkoztatás egy transcedensebb tanítását magyarázza oly tökéletesen, hogy szinte észre sem vesszük, mennyire fölötte áll minden emberi megértésnek a három személyű egy Isten imádásraméltó lényege.

A Pünkösdre következő időszak változatokban gazdag folyamata mindazokkal az igazságokkal ismertet meg, amelyek bennefoglaltatnak a kinyilatkoztatásban és végkicsendülésében Krisztus az emberiséggel szemben gyakorolt abszolút jogait hangoztatja a Krisztus-király ünneppel való kapcsolatban.

Az Egyházi Év keretében előforduló Máriaünnepek és a Szentekről való megemlékezések a Boldogságos Szűzről szóló tanítást magyarázzák és a Szentekkel való kapcsolatban rámutatnak a lelki kibontakozás, a bűn legyőzése és a krisztusi erények gyakorlása legszebb fázisaira.

A Liturgia megismerteti velünk Istent, a kinyilatkoztatást, és mindazokat a következményeket, amelyeket a kereszténység isteni tanításából kell levonni. Ha a rövidség kedvéért nem is térhetünk ki a kinyilatkoztatás minden egyes tanítására, annyi bizonyos, hogy a katolikus dogmának nincs oly tétele, amelyet a Liturgia ne kapcsolt volna bele a sacrális cselekménybe, hogy ezáltal is tökéletes ismeretre neveljen.

Azt hiszem felesleges hangoztatni, hogy a Liturgia ezáltal megveti az önnevelés alapját, mert végelemzésben a lelki egyéniségnek sikerteljes kialakítása elsősorban az örök igazság és az azt kinyilatkoztató Isten kimerítő ismeretétől függ.

b) A Liturgia Krisztust nemcsak dogmatikai, hanem erkölcsi szempontból is megismerteti, amennyiben a krisztusi élet megnyilvánulásával kapcsolatban elénk állítja lelki arculatát, közvetlenül szemlélteti velünk gondolatvilágát, érzelmeinek kiapadhatatlan mélységét és akaratának fölényes erejét. Azt is megmutatja, hogy hogyan alkalmazza az isteni gondolatot, jobbanmondva az örök igazságot az emberi életben, hogyan segítette győzelemre a legnagyobb ellentmondások és veszélyek közepette a legnemesebb érzelmeket és hogyan alakította a legtökéletesebb emberi életet oly fölényes akaraterővel, amely játszva távolította el az eléje gördülő akadályokat.

A Liturgia Krisztussal kapcsolatban az élet erkölcsi oldalát mutatja be és így nemcsak annak komoly megbecsülésére, hanem gazdag alakítására is megtanít. Tehát nevelő munkát végez és korlátlan módon segítségünkre van az önnevelés nehéz problémáinak megoldásában.

2. A Liturgia megmutatja az elfátyolozott Krisztusarcot.

Krisztus elfátyolozott arca alatt a misztikus Krisztus-testet értjük, amelyben, mint már említettük, Isten Fia folytatja földi életét és küldetését. A Liturgia ehhez a szent arculathoz vezet és oly éleslátással áld meg, hogy átlátunk a fátyolon és emberi tökéletességgel szemlélhetjük e Krisztus-arc örökszép vonásait.

Ami a misztikus Krisztus-testet illeti, ennek hármas megnyilvánulása van éspedig: a küzdő Egyház, a keresztények közössége itt e földön; a szenvedő Egyház, a tisztítótűzben szenvedő lelkek közössége és a győzedelmes Egyház, melynek tagjai megdicsőültek az Istenben.

A Liturgia az a kapocs, amely minket ezzel a hármas közösséggel köt össze és mindegyikben rámutat a benne megnyilvánuló Krisztus-arc örök szépségére.

a) A Liturgia elsősorban a küzdő Egyházat mutatja meg nekünk tökéletes megvilágításban.

Minden rendelkezésére álló eszközzel arra nevel, hogy a közösség életében Krisztus élete megnyilvánulását lássuk, a Krisztus-arc szépségét élvezzük és annak minden egyes vonását tanulmányozzuk. Megérteti velünk, hogy ennek a közösségnek a lelke Krisztus, akiben élünk és vagyunk. Főleg azonban arra mutat rá, hogy nem mi, a közösség küzdünk, szenvedünk, engesztelünk és imádkozunk, hanem maga Krisztus, aki a közösség feje. Minden szentségkiszolgáltatás, minden liturgikus cselekedet és ima Krisztus cselekedete és könyörgése, amelyben magáévá teszi az emberiség minden gondját, szenvedését és küzdelmét, és mint saját érzelmét viszi az örök Atya elé.

Ennek a Krisztus-arcnak, jobbanmondva krisztusi lelkiségnek egyik leggyönyörűbb vonása, hogy gondviselése és megértése az emberi élet minden lehetőségére kiterjed. A liturgikus imádságok bizonyítják, hogy nincs olyan hangulat és probléma, amelyet nem tenne magáévá és amelyre kegyelmi ajándéka által ne találna megoldást. Végtelenül megkapó ezeket a liturgikus imaformákat tanulmányozni és azután a liturgikus cselekedettel való kapcsolatban bennük elmerülni, mert így rájövünk arra, hogy Szent Pálnak, aki azt mondja, hogy Krisztusban élünk és vagyunk, tényleg igaza van: a közösségben, mint egészben, és ennek minden

egyes tagjában mint egyénben Krisztus él, küzd, szenved és győz, és így folytatja embertmegváltó munkásságát a földön.

Ezzel a folyamattal kapcsolatban több mint elég alkalom kínálkozik arra, hogy a földön élő Krisztus szent arculatának minden egyes vonását és megmozdulását a legkülönbözőbb körülmények között és a legeltérőbb megvilágításban tanulmányozzuk. Aki meg akarja ismerni a földi keresztény közösségben továbbélő krisztusi arculatot és mélyen szemébe akar nézni megváltó Istenének, az merüljön el a Liturgia áradatában, éljen vele egy ütemben lelkiéletet és ezáltal oly tökéletes Krisztus-ismeretre tesz szert, amelyet csak az örök boldogságban beteljesülő Istenszemlélés múlhat felül.

b) A szenvedő Egyház a tisztítótűzben az örök beteljesülésre váró lelkek közössége. A Liturgia ezekkel a lelkekkel is összekapcsol és rámutat arra, hogy az Isten megváltó, végtelen irgalma mily atyai szeretettel gondoskodik róluk és mint állítja a szentek közössége által a küzdő Egyházat e lelkek szenvedése megrövidülésének szolgálatába.

A Liturgia ebben az esetben az örökszép Krisztus-arc jóságának és irgalmának vonásait domborítja ki művészi tökéletességgel és rámutat arra, hogy a Megváltó mennyire kötelességévé tette a misztikus Krisztus-test földi tagjainak a halottakról való meg-

emlékezést. A liturgikus szellem ezen oldala érvényesül a szentmisében, amelyben bennefoglaltatik a halottaknak való kegyelemközvetítés, az egyházi karimában, amelynek minden egyes imaórája a halottakról való megemlékezésben csendül ki és főleg a halottak zsolozsmájában, amelynek gazdag szövege a Tisztítótűzben szenvedők lelki-ínségét úgyszólván teljes realizmusal tárja fel.

A Tisztítótűzben tényleg az elfátyolozott Krisztusarc érvényesül, amennyiben az ott szenvedők nem látják Krisztust, de a Liturgia kegyelemközvetítése által kézzelfoghatóan érzik, hogy az az Isten, aki Izaias klasszikus kifejezése szerint: «elfordította arcát», bőven gondoskodik róluk és közvetíti nekik mindazt a kegyelmet, amelyet — miután az érdemszerzés ideje már elmúlt — ők maguk már nem érdemelhetnek ki.

c) A megdicsőült Egyház tagjaival is a liturgikus közvetítés teremti meg a kapcsolatot. Az Egyház Liturgiája majdnem minden nap egy vagy több szent ünnepét üli meg, amint ezt a misekönyv és a zsolozsma bizonyítja. Ezáltal szintén nem tesz egyebet, mint amit eddig is tett: az elfátyolozott Krisztusarcra mutat és annak örök szépségét tárja fel. Teszi ezt azáltal, hogy a szenteket csak közvetve ünnepeli, míg közvetlenül a szentek kegyelemteljes lelki kibontakozásában Krisztus életének különböző meg-

nyilvánulásait látja és ezt a meglátást teszi a sacrális cselekmény alapgondolatává. A liturgikus felfogás szerint a szentek csak Krisztus jellemalkotó erejének megnyilvánulásai; Krisztus az emberi lélekben folytatott életének legtökéletesebb bizonyítékai, egyszóval Krisztus képmásai, amely mindig egy és ugyanaz, és amelyben az ünnepelt szent egyénisége csak keret éspedig azzal a célkitűzéssel, hogy annál tökéletesebben domborítsa ki a beleillesztett képet, az örökszép Krisztus-arcot.

*

A Liturgia azáltal is az önnevelés szolgálatába áll, hogy az elfátyolozott Krisztus-archoz vezet, mert lehetetlen ennek az arculatnak közelébe jutni anélkül, hogy kihatását ne éreznénk és fel ne fakadna bennünk az a törekvés, hogy hozzá hasonlókká váljunk. A lelkekben ezt a törekvést kiváltani legnagyobb szolgálat, amelyet a Liturgia az önnevelés érdekében tehet.

3. A Liturgia az emberi lélekhez vezet.

A Liturgia annyiban is elősegíti az önnevelés nehéz munkáját, amennyiben szembeállít a lélekkel, megérteti velünk lényegét és a vele való legszorosabb együttélésre tanít meg.

a) A lélek Istenhez való hasonlatosságát, abból fakadó lényegét, páratlan küldetését és azt a tragédiát,

amely mindezen értéket szinte tollvonással semmisítette meg, jobban megértetni, mint a Liturgia teszi, nem lehet. Hogy csak egy példát említsek: az Úrjövet Liturgiája kézzelfoghatóan állítja elénk úgy az Isten teremtő szándékát, mint mindazt a tökéletességet, amelyet belefektet az emberi lélekbe, hogy elindítsa útjára. Ugyanezzel a drámai elevenséggel vázolja a Liturgia a tragikus bukásnak nemcsak történését, hanem annak mindenre kiható romboló következményét és azt az állapotot, amely mint sötét éjszaka borult az ősbűn elkövetése után az emberi lélekre. A Liturgia itt, ha szabad ezt a kifejezést használni, szembeállítással él éspedig úgy, hogy az ősbűn előtti boldog lelkiállapotot szembeállítja a bukás utáni helyzettel és így tökéletes fogalmat közvetít úgy a lélek eredeti értékéről, mint arról a tragédiáról, amelynek áldozatává lett. A bukás homályában, midőn az elszenvedett veszteségeket mérlegeljük, tűnik ki a legmeggyőzőbben a lélek végtelen értéke és összehasonlíthatatlan jelentősége. A Liturgia ezzel már elérte célját és megalapította az önnevelés munkáját, mert megismertette velünk az emberi lelket, amely az önnevelés nemes tárgya és mint teljesen kifejlődött remekmű, ennek legjogosabb büszkesége.

b) A lélekkel történt tragédia világosan mutat rá, a mi esetünkben természetesen liturgikus közvetítés-

ben, azokra a veszélyekre, amelyek a lelket környékezik és azokra a lehetőségekre, amelyek oly könnyen okozhatják végleges romlását. De a Liturgia nemcsak erre mutat rá, hanem arra is figyelmeztet, hogy Krisztus, a lélek kiindulópontja és végcélja, menynyire számon tartja ezeket a körülményeket és menynyire kiegyensúlyozza a lelket fenyegető veszedelmet. A kiegyensúlyozás alatt Krisztusnak a lelkekért folytatott küzdelme értendő, amivel egy másik fejezetben már foglalkoztunk. Itt csak arról van szó, hogy e küzdelem világosságában, melyet a Liturgia tökéletesen közvetít, a lélek önkénytelenül ráeszmél saját értékére, Krisztus küzdelmes élete egyedüli magyarázatára. És minél inkább belehatol ennek a küzdelemnek titkaiba és minél tökéletesebben érti meg Krisztus szándékait, annál reálisabban tudja felmérni ezen teljesítmény nagyságát, amiből az ő számára csak az következhetik, hogyha Krisztus a lélekért ily végtelen áldozatra képes, akkor erre csakis annak komolyan nagy értéke készteti. Ezzel kapcsolatban még azt is megtanulja, hogy az önnevelés munkájára nemcsak a benne rejlő érték kötelez, hanem az az egész életre kiterjedő küzdelem is, amelyet Krisztus érette folytat.

Ami pedig az önnevelés munkája keresztülvitelét illeti, a liturgikus megvilágításban arra is rájövünk, hogy ez olyan küzdelem, amelyet a lélek

önmagáért vív és amelynek háttere, zsinórmértéke és irányítója a harc, amelyet Krisztus az egész világtörténelmen keresztül folytat, hogy az általa megváltott lelkeket megőrizze és megszentelje.

Önnevelésre és a vele együttjáró kemény és férfias munka elvállalására indítani meggyőzőbb motívumokkal nem lehet. A Liturgia tudja, hogy hogyan kell bánni a lélekkel és a sacrális cselekménnyel kapcsolatban különösen a Nagyböjtben odavazeti az útfordulóhoz, ahol a kereszthordozó Krisztussal találkozik, hogy a véresen szenvedő Megváltó szemeiben felvillámló tüzes fájdalom világosságában lássa, milyen árat kell a lelki kibontakozás sikeréért fizetni.

c) A Liturgia bámulatos ügyességgel kapcsolja bele a lélek küzdelmébe a Szentlelek kegyelmét és különösen a pünkösdi Liturgiában vázolja tökéletesen azt a hatalmas munkát, amelyet a Lélek végez a lélekben, hogy benne kialakítsa Krisztushoz való hasonlatosságát és a krisztusi arculatot. Ez már lélekjárás és a Liturgia oly hozzáértéssel analizálja ennek minden egyes lépését, hogy a lélek csakhamar ráeszmél mindazokra a kibontakozási lehetőségekre, amelyek benne rejlenek és amelyek emberi értelemben a végletekig fokozzák értékét. Ebben a légkörben, amely már a magasabb régiókhoz tartozik, fakad fel benne az elhatározás, hogy a Szentlélek világosságában megismert lehetőségeket nem hagyja

többé parlagon heverni, hanem a benne alakító Lélekkel egy ütemben alakít, és így viszi győzelemre az önnevelés hálás és sorsdöntő munkáját.

A Liturgia azáltal, hogy van, létezik és sacrális cselekményekkel alapozza meg a lélek életét, nevel, alakít és oly remekműveket valósít meg, amelyeket csakis a krisztusi lelkiség tud felmutatni és amelyek megérdemlik az Isten örök elismerését.

*

A Liturgia tényleg az önnevelés szolgálatában áll és azt a legnagyobb egyszerűséggel és a legrövidebb úton valósítja meg. Nem tesz egyebet, csak alkalmazza a lélekre való befolyását és bőven gondoskodik arról, hogy lelkünkben mindig nagyobb és nagyobb legyen Krisztus térfoglalása, ami viszont nem jelent egyebet, mint Krisztus megdicsőülését az általa megváltott emberi lélekben.

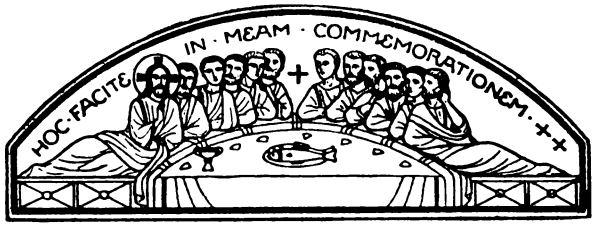

A Liturgia és az Eucharistia.

Az Eucharistiával liturgikus szempontból is foglalkozunk, nemcsak mint a Liturgia tengelyével, hanem azért is, mert a lelki kibontakozásra való kihatását ebben a megvilágításban lehet legjobban szemlélni.

Az Eucharistiát itt három szempontból szemléljük, mert a Legméltóságosabb Oltáriszentség:

1. Jelenlét,
2. Áldozat,
3. Közösség.

1. Az Eucharistia Jelenlét.

Az Eucharistia Krisztus maradandó jelenléte közöttünk. Ehhez már annyira hozzászoktunk, hogy legszebb értékeit észre sem vesszük és Krisztus életének e jelenlétben való folytatása számunkra sok esetben teljesen elszíntelenedik. Idefűzhetem azt a

megjegyzést, hogy saját érdekünkben többet kell foglalkoznunk Krisztus eucharistikus jelenlétével, mert ennek értéke dogmatikai, esztétikai, pszichológiai és jellemnevelési szempontból egyaránt kimeríthetetlen.

Liturgikus szempontból feltétlenül le kell szögezni, hogy Krisztus szentségi jelenléte elsősorban anyaghoz és az anyag által helyhez van kötve. Az anyag a kovásztalan kenyér, a hely a templom, annak oltára, azon a Szentségház és abban a Szentségtartó, vagy áldoztató kehely.

Ami az anyagot illeti: Krisztus az Átváltozást a konzekráló szavakon kívül a búzakenyérhez kötötte éspedig azért, mert ez az anyag mindenütt könnyen található; azonkívül jelképezi, hogy az Oltáriszentség mint a lélek kenyere és alapvető tápláléka épp olyan nélkülözhetetlen, mint maga a mindennapi kenyér.

Az átváltoztatott kenyér: a szentostya a Szentségtartóban, vagy az áldoztatókehelyben van elhelyezve. Amilyen egyszerű és külső formájában jelentéktelen az Eucharistia anyaga, olyan gazdag és művészi szempontból tökéletes az a keret, amellyel az Egyház szeretete ezt a Szentséget körülveszi. A Szentségtartók és az áldoztatókelyhek már szinte remekműszámba menő ötvösmunkák, melyek nemesfémből készülnek és azon részeik, melyek közvetlenül érintik a Szentséget, aranyozva vannak. Ezáltal a Liturgia

a legnemesebb fémet állítja az Isten szolgálatába és a legdrágább anyaggal veszi körül azt a Szentséget, melyben Maga az Úristen él tovább közöttünk.

Az Oltárszekrény (Tabernaculum) a jelenlegi liturgikus alakulás szerint az Eucharistia megőrzési helye. Ennek előképe az Ószövetségben a Szentek Szentje volt, amelybe csakis a Főpapnak volt szabad belépnie.

Az oltár nemcsak a Szentségháznak szolgál alapul, hanem egyszersmind azon hely, amelyen az eucharistikus áldozatot mutatjuk be. Az oltár eredete a katakombai időkre vezethető vissza, midőn az áldozatot a vértanuk ereklyéi felett mutatták be. Ez a kiindulópontja annak az előírásnak is, hogy csak azokon az oltárokon szabad szentmisét bemutatni, amelyeken az oltárkőben vértanuk ereklyéi vannak elhelyezve.

A templommal már foglalkoztunk és így csak arra a megjegyzésre szorítkozunk, hogy a templom sacrális középpontja az az oltár, amelyen a Szentségház áll. Ebből az következik, hogy a katolikus templom a szó legreálisabb értelmében az Úr lakóhelye, ahol mindenkor feltalálható ; nemcsak mint a mindenütt jelenlévő Isten, hanem istenemberi lényegében is. Az, hogy a templom egy közösség ájtatosságának helye, szintén nagy jelentőséggel bír ; de ezt mérhetetlenül emeli Krisztus eucharistikus jelenléte.

Az ilymódon körülkeretezett eucharistikus jelenlétnek, melyet a Liturgia oly plasztikusan domborít ki azáltal, hogy a Szentségház előtt meggyujtja az örökmécset, végtelen kihatása van a lelkekre. Ez főleg abban nyilvánul meg, hogy Krisztust mindenki feltalálhatja és szentségi jelenlétéből kegyelemteljes új életerőt meríthet. Ez a háttere annak, hogy a katolikus templom soha sem üres, mert a hivatalos istentisztelet idején kívül is sokan jönnek, hogy a szentségileg jelenlévő Krisztust meglátogassák, Vele imádságos lélekkel ügyeiket megbeszéljék és áldását kérjék további munkájukra. Ennek a jelenlétnek egy másik kihatása az, hogy mindenkiben felkelti a biztonság tudatát. Mindenki tudja, hogy Krisztus jelen van, őrködik felettünk, tárt karokkal vár minket és minden percben kész rajtunk segíteni. Az a tudat, hogy ez így van, felkelti bennünk a biztonság érzetét és megszilárdítja bennünk azt a bátorságot, amelyre sikerteljes életalakításhoz szükségünk van. Szimbolikus kifejezése ennek legszebben az alpesi falvakban érvényesül. Midőn a sziklás hegyoldalakat járva a völgybe tekintünk, végtelen megnyugvással látjuk, mint csoportosulnak a falvak házai a templom körül. Éjszaka sokszor az örökmécs fénye is kihatol az ablakokon, hogy Arra emlékeztessen, aki éber szeretettel őrködik a köréje sereglett családtagok felett.

Az eucharistikus jelenlétnek megvan a maga litur-

gikus cselekedete is. Ennek középpontja az ünnepélyesen megszervezett közös Szentségimádás, amelyet különösen a nyugati és déli népek szoktak a legnagyobb pompával körülkeretezni. A josefinizmus, melynek káros következményeit Közép-Európában még nem sikerült egészen kiküszöbölni, túlságosan egyszerűsítette a Szentségimádás külső formáját. Ha arra gondolunk, hogy sok helyen többszáz gyertya ég a legméltóságosabb Oltáriszentség körül, amely előtt egész virágerdő illatozik, akkor a mi túlságosan józan szokásunk kissé színtelennek tűnik fel. A Szentségimádás bármilyen szerény keretek között történik, mindig a közösség, tehát a misztikus Krisztus-test hódolata a Szentségben jelenlévő Krisztus előtt. A Liturgia ezen a téren finom megértéssel az egyéni kezdeményezésnek nagy szabadságot engedélyez és megengedi, de természetesen a liturgikus szellemnek megfelelően, hogy a nép saját ízlése szerint alakítsa az eucharistikus hódolat folyamatát.

A délutáni és esti Istentiszteletnek is az Eucharistia a középpontja, amelynek alakítását szintén nem korlátozza túlságosan a különböző népszokásokat mindenkor alkalmazó Liturgia. Ezeknek a funkcióknak lényege mindig a szentségi Áldás, miért is ezeket a szertartásokat nálunk egyszerűen Áldás-nak nevezik.

Krisztus eucharistikus jelenléte a Liturgiában s

általa a lelkiélet kibontakozásában végtelen nagy szerepet játszik. Krisztust állítja belé a mi életünkbe és így tökéletes megoldást nyujt: itt tartja számunkra Krisztust, aki visszatért mennyei Atyjához anélkül, hogy elhagyott volna minket.

2. Az Eucharistia Áldozat.

Az áldozat már az Ószövetségben is nagy szerepet játszott. Az akkori áldozatok anyagát és a bemutatás külső formáját a fejlődésben levő kinyilatkoztatás körülményesen írta elő és a vallásos élet középpontjává tette. Ezekkel az áldozatokkal szemben azonban meg kell jegyeznünk, hogy csak szimbolikus értékük volt, amennyiben az áldozat reális gyümölcsét, az engesztelést csak jelképezték; létjogosultságukat abban kell látni, hogy mint előkép az emberiséget a tökéletes áldozatra, az Újszövetség Golgotaáldozatára készítették elő.

Az Újszövetség áldozatát, amely már a tökéletesség jegyében áll, maga Krisztus mutatta be a Golgotán, midőn az emberiség megváltásáért életét adta. De itt nem egy, csak egyszer bemutatott áldozatról van szó, mely az egész Újszövetségre kihat, hanem oly folytonosságról, amelyet Krisztus az Eucharistia megalapításával létesített.

Az Eucharistiában ugyanis Krisztus áldozati élete folytatódik és tökéletes megoldással van gondoskodva

arról, hogy a Golgota-áldozat, habár csak vértelen formában, de ugyanabban az értékben mindannyiszor megismétlődjön, valahányszor Krisztus helyettese, a pap, a szentmiseáldozatot bemutatja.

Félreértések elkerülése végett mégegyszer utalok arra, hogy az áldozatot bemutató pap csak eszköz, míg az Áldozatot Krisztus maga mutatja be, aki a Kereszténység örök és mindenütt jelenlevő Főpapja.

Ezen áldozat végtelen értéke elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a tökéletes Istenimádás jegyében áll. Az Istentől függő emberiségnek legelső kötelessége elismerni, hogy minden szempontból az Úr korlátlan tulajdona és ezáltal Neki hódolni. Ez az imádás lényege. Emberi teremtmény azonban tökéletlensége és gyarlósága miatt erre nem képes és így az általa bemutatott hódolat és Istenimádás soha sem felel meg teljesen az isteni méltóságnak. Krisztus ezt a hiányt az eucharisztikus áldozat megalapításával tökéletesen pótolta, amennyiben a a gyarló emberi közösség nevében Ő maga, mint Istenember áldozza fel önmagát és ezáltal teszi a vele egy közösségben élő emberiség Isten-imádását tökéletessé. A Liturgia ezt a gondolatot szövegeiben folyton és folyton ismétli és rámutat arra, hogy csak Krisztusnak köszönhetjük az isteni méltóság és igazságosság által megkövetelt imádó hódolat tökéletes beteljesülését.

Az eucharistikus áldozat egy másik jelentősége

a Krisztus által eszközölt tökéletes odaadás; erre azért van szükség, mert az emberi teremtmény kivétel nélkül mindent Istennek köszönhet. A születéstől kezdve az utolsó lehelletig az életnek minden legkisebb megnyilvánulása csak Isten ajándéka, ennek betetőzése az Örökkévalóság, melyet szintén csak az Isten kegyelmének köszönhetünk. Az emberi élet tehát nem egyéb, úgy az idő, mint az Örökkévalóság szempontjából, mint a jótetemények és kegyelmi ajándékok láncolata. Ez a pazar ajándék hálaadást követel éspedig olyat, amely úgy az ajándékhoz, mint az ajándékozóhoz méltó. Erre a hálaadásra csak Krisztus képes, aki mint Istenember önmagát feláldozva végtelen értéket nyujt Istennek és így méltó módon köszöni meg mindazt, amiben az általa megváltott emberiség részesült. A liturgikus szövegek erre a gondolatra is kitérnek és nem győzik eléggé hangoztatni, mennyire kötelességünk a hálaadás, mennyire képtelenek vagyunk erre és milyen köszönettel tartozunk Krisztusnak azért, hogy az eucharisztikus áldozatban Ő ad hálát helyettünk.

Egyik legfontosabb kihatása Krisztus áldozatának az engesztelés, melynek háttere az emberiség által elkövetett vétkek sokasága. Erre a szomorú valóságra kitérni és azt bővebben vázolni már azért is felesleges, mert mindenki ismeri úgy a multat, melyben a vétek a mai napig romboló szerepet

játszik, mint a jelent, melynek tévútjai, gondatlan könnyelműsége és sok esetben lelkiismeretlen magatartása ijesztő mértékben mutatkozik. Tudjuk azt is, hogy minden cselekedetünkért felelősek vagyunk és minden bűnnek megvan a maga következménye és így csak egy kiút marad nyitva számunkra: az engesztelés, melynek segítségével jóvátesszük és felépítjük azt, amit a vétkek áradata széjjelrombolt. Felesleges hangoztatni, hogy a bűnös emberiség nem képes olyan áldozatot bemutatni, amely kiengeszteli az Istent. Csak Krisztus áldozata tehet jóvá mindent és engesztelheti ki azt az Istent, kinek végtelen igazságossága előttminden bűnös teremtmény megremeg. Hogy ez mennyire igaz, azt a liturgikus szövegek vázolják félreérthetetlen világossággal és ebben az irányban főleg azt domborítják ki, hogy Isten büntető karját csak Krisztus átszegzett főpapi kezei tartják vissza attól, hogy megbüntesse a hálátlan emberiséget.

Az életben sokat kell kérni, mégpedig Istentől, mert a kis és nagy problémák megoldásához különös erőre van szükségünk. Elkezdve a mindennapi kenyértől, fel egészen a legnagyobb lelki feladatokig, minden attól függ, hogy hogyan kérjük Istent és hogyan könyörgünk hozzá a mellőzhetetlen képességért. Az emberi kérésnek, mely inkább csak a jóakarat bizonyítéka, értékét nem szabad túlfokozni,

be kell látnunk, hogy ez a gesztus mindig emberi, tehát gyarló és tökéletlen marad. Tökéletesen kérni csak az Istenember, Krisztus tud, aki az eucharisztikus áldozatban áldozza fel magát és ezáltal érdemli ki, hogy Isten mindazokat a kéréseket meghallgassa és teljesítse, amelyeket az Ő szentséges szíve visz az isteni méltóság elé. A Liturgia ebben az irányban is gazdag és meggyőző módon bizonyítja hogy mindent és kizárólag csak annak köszönhetünk, hogy nem kérünk egyedül, hanem azzal a Krisztussal egyesülve, aki könyörgésünk minden hiányát túláradó gazdagságával pótolja.

Az eucharisztikus áldozat jelentősége végtelen és a végtelent nem lehet felbecsülni. Hogy ezt sikerült megértenünk, azt a Liturgiának köszönhetjük és annak a meggyőző elevenségnek, mellyel csak a Liturgia tudja elénk állítani Krisztus eucharisztikus áldozata lényegét.

3. Az Eucharistia Közösség.

Az Eucharistia a Szentáldozás által közösséget alakít Krisztus és közöttünk. Ez a legteljesebb egyesülésnek, hozzásímulásnak, összeforrásnak és egységnek áll a jegyében.

A fizikai egyesülés, amelyben a test mint szervezet magába veszi és magáévá teszi az Eucharistia anyagát, a kenyeret, az az ezzel kapcsolatos lelki egyesülés-

nek külső jelképe. Ahogy a test felszívja az anyagot úgy szív fel minket Krisztus; ezt a folyamatot a következőképpen lehet magyarázni:

A Szentáldozásban (Communio = közösség) két egyéniség áll egymással szemben: Te és Én. A «Te» az isteni Krisztus, az «Én» az emberi lélek. A Liturgia, mint az Eucharistia közvetítője e két egyéniséget összekapcsolja egymással és őket a kölcsönös kihatásnak teszi ki. A krisztusi «Te» végtelen szeretete és az emberi «Én» gyarló, Isten felé való törekvése az a vonzóerő, amely a két egyéniséget mindig közelebb hozza egymáshoz, míg a Szentáldozásban egymásra találnak, mint két láng összecsapnak, egy izzó tüzes egység lesznek, amely már nem egyéb, mint a közösség megvalósulása: az a fenséges «Mi», amelyben a lélek végre odatalált Krisztushoz.

Ezen folyamat megvalósulásához előfeltétel a kegyelmi állapot, a lelkitisztaság, mert csak a szeplőtelen közeledhet Istenhez. Ezért nevezik az Eucharistiát Angyali Kenyérnek és mindenki, aki ezt a kenyeret akarja élvezni, angyali tisztaságot hozzon magával. A Liturgia szeplőtelenséggel keretezi körül a Szentáldozásban hozzánk jövő Krisztust. Mindennek, az oltárkendőtől kezdve az áldoztatópap lelkéig, ragyogó tisztának kell lennie, mert itt annak a báránynak esküvői lakomájáról van szó, akinek udvartartása oly szüzek serege, kik a Titkos Jelenések könyve

szerint a Bárányt mindenüvé követik, bárhová is megy.

Az Eucharistia, mint közösség, mint Szentáldozás fehér izzású tiszta tűz. Ez élteti az egyének révén az egyénekből mint tagokból álló misztikus Krisztustestet, melynek a Szentáldozás a legfőbb lelki gazdagsága.

A Liturgia ezt a végtelen kincset közvetíti nekünk és minden befolyásával arra törekszik, hogy kialakítsa bennünk azt a lelkiséget, amely egyedül méltó Krisztus befogadására. És ugyanaz a Liturgia, amely Istennek kőből és anyagból emel örökszép hajlékot — szívből, vérből és lélekből szintén katedrálist épít, amelyben Isten nyugovóra térhet és ez az ember, aki méltóan felkészülve járul az Úr asztalához.

*

Ez az Eucharistia.

Krisztus jelenléte, amely biztos szikla az élet fenyegető áradatában.

Krisztus áldozata, amely folytonossága révén megőrzi és megszenteli az emberiséget.

Krisztussal való közösség, Vele való egyesülés, tehát beteljesülése a legnemesebb emberi ambiciónak.

A Boldogasszony és a Liturgia.

A Boldogasszony kultusza a Liturgiában nagyobb helyet foglal el, mint egyesek gondolják és ennek megvan a maga jelentősége.

A liturgikus szövegek, éppen azért, mert beállításuk krisztocentrikus, nagy helyet biztosítanak a Szentszűz kultuszának és ennek így kell lennie, mert a Megváltótól nem lehet elvonatkoztatni az Istenanyát. Hogy a Liturgia ezt mennyire értékeli, azt legjobban bizonyítja a mindennapi szentmiseáldozatot befejező Salve Regina imádság, vagy az a tény, hogy a kar-ima vecsernyéjében a Magnificat-ot mindennap eléneklik.

A liturgikus szellem tehát megkívánja a Szent-

szűz kultusznak ápolását és megadja a módot arra, hogy ez tökéletesen történjék.

Ami magát a módot illeti, a Liturgia a következő valóságokat emeli ki a Szentszűzzel való kapcsolatban:

1. Per Mariam ad Jesum.
2. A Szentszűz kegyelemközvetítő szerepe.
3. A Szentszűz egyéniségének jellemnevelő kihatása.

1. Per Mariam ad Jesum.

A Liturgia az egyházi Év leforgása alatt nemcsak — mint már mondottuk — Krisztus életét állítja szemünk elé. A liturgikus cselekedetben Krisztus életmegnyilvánulásával párhuzamosan beleállítja a Szentszűz életét is, melynek minden egyes fontosabb fázisa plasztikus kifejezőerővel domborul ki a történelmi háttérből. A Liturgia ezáltal elsősorban a Szentszűz egyéniségét óhajtja felülmúlhatatlan közvetlenséggel megvilágítani és a Kereszténységgel megismertetni. Ezenkívül azonban, és ez nagyon fontos, Krisztus és az Istenanya között fennálló szoros kapcsolatokat emeli ki és rámutat arra, hogy az Istenanyának, mint Krisztus legelső és legtökéletesebb követőjének küldetése abban áll, hogy az emberiséget a Megváltóhoz vezesse. A Liturgiában tehát teljes tökéletességgel érvényesül az őskeresztény elv: «Per Mariam ad Jesum». Egy har-

madik indítóoka a Liturgiának az a hódolat, amelylyel az emberiség az Istenanyának tartozik és amelyet legszebben a sacrális cselekmény keretein belül lehet megvalósítani.

A Szentséges Szűz csodálatos élete a liturgikus közvetítésban természetes módon folyik le szemeink előtt. Kiindulópontja az egyházi Év kezdetével majdnem összeeső Szeplőtelen Fogantatás ünnepe, amely tökéletesen beleillik az Újjövet hangulatába. Ennek az ünnepnek Liturgiája a Szentszűz ősidőktől való kiválasztását, az eredeti bűntől való mentességét és kiváltságainak összességét állítja szemeink elé. Ebben a megvilágításban megismerjük a Szentszűz egyedülálló méltóságát, Istenközelségét, és megértjük azt is, hogy miért nevezte Őt egy egyházatya «Complementum Trinitatis»-nak, ami annyit jelent, hogy a Szentszűz, mint a Szentháromságon kívülálló teremtmény, kapcsolatai révén a legszorosabban hozzátartozik a háromszemélyű egy Istenhez.

Több Egyházmegyének Liturgiája ugyanebben az időszakban üli meg a Szentszűz anyaságának ünnepét.

A karácsonyi ünnepkörben a Szentszűzet illető motívumok kézenfekvő okokból Krisztus születése ünnepébe vannak igen ügyesen belefonva, és itt már feltűnik, hogy mennyire nem lehet elválasztani az Anyát a Fiútól.

A Szentszűz tisztulásának ünnepe (Gyertyaszentelő Boldogasszony) azokat a jeleneteket eleveníti fel, amelyek a fiatal Istenanya életét teszik oly vonzóvá a bennük tengelyként szereplő gyermek- és ifjú-Jézus által.

A húsvéti ünnepkört megelőző Krisztus kínszenvedésének szentelt időszakban üli meg az Egyház a fájdalmas Istenanya ünnepét oly liturgikus felkészültséggel, melynek plasztikus kifejező ereje joggal hasonlítható össze a Nagyhét drámai mozgalmakban gazdag szertartásaival. Ennek az ünnepnek Liturgiája az Istenanyai küldetésnek szenvedésteljes beteljesülését választja tengelyül és az áhítatos közönséggel a Keresztfa tövében álló Istenanyát szemlélteti. Ezáltal mély bepillantást nyujt a vértanuk Királynője lelkiségébe és oly közel hozza hozzánk az Istenanya egyéniségét, hogy teljesen megértjük a Keresztfán szenvedő Istenember gesztusát, aki az emberiséget kedvenc tanítványa, Szent János személyében a Szentszűzre hagyta örökségként.

A pünkösdi ünnepkörre következő időben a nyár delén ünnepli az Egyház a Szentszűz mennybe való felvételét és megdicsőülését és ebben a Liturgiában megmutatja nekünk a Szentszűz örök osztályrészét. Ezzel az ünneppel kapcsolatban ismerjük meg legjobban, hogy mennyire szereti Isten a Szentszűzet és hogy mennyire válik előnyünkre az a megdicsőü-

lés, amely oly feltétlen közvetítő hatalmat biztosít az Istenanya számára.

A nagy szerzetesrendek, köztük a Szervita-rend is, az egyházi évben elszórtan, de mindig logikus sorrendben, a Szentszűz élete egyes fázisainak és a vele kapcsolatos kiváltságoknak, melyeknek az egyetemes Egyház nem szentelt külön ünnepet, méltó helyet biztosítottak megfelelő, de nem egyházi ünnepként veendő, liturgikus gondolatokban gazdag megemlékezések által.

Mindezen liturgikus ünnepek és megemlékezések világosságában arról győződünk meg, hogy Krisztushoz a Szentszűz vezet el és hogy ezért végtelen hálával tartozunk neki. Ha a Liturgia más gondolatot nem is közvetítene nekünk, már azzal is, hogy erre az igazságra mutatott rá, végtelen nagy szolgálatot tett az Istenanya kultuszának.

2. A Szentszűz kegyelemközvetítő szerepe.

A Liturgia a Mária-ünnepek által a Szentszűz egyéniségét domborítja ki, de arra is rámutat, hogy nekünk erre az egyéniségre, mint kegyelemközvetítőre feltétlenül szükségünk van. Szent Bernát nem hiába nevezi az Istenanyát az emberiség ügyvivőjének, mert általánosan elfogadott nézet szerint, melyet az Egyház, mint reméljük, nemsokára hitigazságnak fog kinyilvánítani, minden kegyelem a

Szentszűz kezein megy keresztül (Mediatrix Gratiarum).

Az Istenanya kegyelemközvetítő szerepét a Liturgia azáltal magyarázza, hogy elsősorban az istenanyai méltóság jelentőségére mutat rá. A sacrális cselekmény szövegével való kapcsolatban megtudjuk, hogy a Szentszűz mily magas fokban közelítette meg Istent és hogy ez az Isten-közelség mily korlátlan közvetítő hatalmat és lehetőséget jelent. Az Istenanyaság Krisztus és a Szentszűz között oly egységet létesített, amely széjjelválaszthatatlan. Ennek következtében az isteni Megváltó egyetlen kérést sem utasít el magától, melyet szentséges Anyja terjeszt eléje. Ez az alapja az Istenanya kegyelemközvetítő erejének.

Kiegészíti ezt az a körülmény, hogy a Szentszűz saját érdemei által fokozta kegyelemközvetítő hatalmát. Mint Anya megfelelt hivatásának, mint Szűz megtörte a bűn hatalmát, mint Vértanu elgondolhatatlan szenvedéseken ment keresztül és mint Királynő magára vállalta a rábízott emberiség lelki irányítását. Mindez teljesítmény a szó legfelfokozottabb értelmében és mint olyan, érdemszerzéssel jár együtt. Méreteket itt nem lehet alkalmazni, mert minden emberi mértékegység túlságosan parányi ezekkel a távlatokkal és nagyságokkal összehasonlítva. Tehát felesleges kutatni, hogy meddig terjed a

Szentszűz egyéni érdemszerzése és mennyiben érvényesül az Ő közvetítő hatalmában. A Liturgia ezzel nem is foglalkozik s csak azt emeli ki, hogy a Szentszűz Istenanyasága alapján ki is érdemelte azt a kiváltságot, hogy rajtunk minden körülmény között segíthessen. Bennünk az Istenanya kegyelemközvetítő hatalmába vetett bizalmat a Liturgia azáltal erősíti meg, hogy megemlékezik a Szentszűz önzetlen emberszeretetéről és bebizonyítja, hogy a Szentszűz nemcsak tud, hanem akar is segíteni azokon, kiket Krisztus rábízott. Ez a gondolat különösen a fájdalmas Istenanya Liturgiájában csillan fel teljes világosságában, midőn a Keresztfa tövében a mi megváltásunkért szenvedő Istenanyát szemléljük és azokkal az érzelmekkel foglalkozunk, melyek megkínzott szívét árasztották el a legfensőbb áldozat nehéz óráiban. A liturgikus Golgota misztikus homályában egy végtelenül szelíd és szívetmelegítő pásztortűzzel találkozunk és ez az a felénk hajló végtelen anyai szeretet, amelynek boldogító ragyogását a szenvedő Istenanya szemében fedeztük fel.

A Liturgia megtanít arra, hogy tudjuk mennyire szeret minket Megváltónknak édes Szülője és ez elég ahhoz, hogy felkeltse bennünk az Istenanya kegyelemközvetítésébe vetett korlátlan bizalmat.

3. A Szentszűz egyéniségének jellemnevelő kihatása.

A Szentszűzet általában az élet teljessége géniuszának lehet nevezni és ez már azért is jogos, mert a Szentszűz pusztán létezése által kihat jellembeli fejlődésünkre. Aki tehát Isten elgondolásának megfelelően akar emberi életet élni, annak a Szentszűzben kell megtalálnia a követendő eszményképet.

A Liturgia a Szentszűz eszményi egyéniségét oly tökéletesen közvetíti nekünk, hogy más forrásra nincs is szükségünk. Azoknak, akik ellenvetésként a liturgikus szövegek valóban klasszikus rövidségét említik, csak azt válaszolhatom, hogy ezeket a szövegeket mélyenszántó és tüzetes elmélyedés tárgyává kell tenni. Minél többet foglalkozunk velük és minél mélyebben hatolunk bele gazdagságukba, annál jobban ismerjük meg az összefüggéseket és így meggyőződünk arról is, hogy a rövid szövegekben nemcsak végtelen gondolatgazdagság foglaltatik, de oly tökéletesség is, amely a Szentszűz egyéniségét legélethűbb módon állítja szemeink elé. Ez elég, mert a Szentszűz követésére való elhatározáshoz nem kell több, mint közeljutni hozzá. A többit nyugodtan arra a vonzóerőre bízhatjuk, amely belőle árad ki. Aki egyszer ebbe az áramlatba került, az többé nem tud másként cselekedni, mert egy benső lelki kény-

szer arra készteti, hogy ennek a felülmúlhatatlan egyéniségnek váljon hasonmásává.

*

A Szentszűz szerepe a Liturgiában teljesen megfelel méltóságának és kiegészíti Krisztusnak a sacrális cselekedményben megnyilvánuló életét. Ezáltal a Liturgia teljesítette feladatát és megfelelt küldetésének, mert megadta a Szentszűznek azt a helyet, amely Őt vallásos életünkben és lelki kibontakozásunkban megilleti.

II. RÉSZ.

A Liturgia és a Szentírás.

A Liturgikus szövegeknek túlnyomó része természetfeletti eredetű, amennyiben a Szentírás különböző könyveiből származnak. Ez a tényállás mindenkinek feltűnik, aki e kérdést tanulmányozza és éppen ezért szükséges, hogy tisztában legyünk azzal a szereppel, melyet a Szentírás tölt be a Liturgiában. Ezzel kapcsolatban a következő kérdések merülnek fel:

1. A Szentírás liturgikus jelentősége.
2. A Szentírás liturgikus szerepe.
3. A Liturgia és a Szentírás közötti kapcsolat.

1. A Szentírás liturgikus jelentősége.

A Szentírás, Isten írásban foglalt kinyilatkoztatása. Két főrészre : az Ó- és az Újszövetségre oszlik.

Az Ószövetség arra az időre terjed ki, melyben Isten, miután megteremtette az embert és szemtanuja volt bukásának, hosszú évezredeken keresztül a Megváltás beteljesülésére készítette elő fokozatosan. Ennek az időszaknak gerince és alapgondolata az a szövetség, melyet Isten a kiválasztott néppel kötött. Maga a kiválasztott nép, Isten szövetségese, csak eszköz volt, amelyet az Úr a Megváltás előkészítésére használt fel. Megjegyzendő, hogy az Istennel kötött szövetség, mint alapgondolat, adta meg a Szentírás mindkét részének a közismert Ó- és Újszövetség elnevezést.

Az Újszövetségben, amely a Megváltás beteljesülésének időszakára terjed ki, az Isten az egész emberiséggel kötött szövetséget. Ennek a második résznek könyvei a kinyilatkoztatás teljességét és annak befejezését tartalmazzák.

A Szentírás teljes egészében belekapcsolódott a Liturgiába és főrészét képezi annak a keretnek, amellyel az Egyház a sacrális cselekményt veszi körül. Erre azért van szükség, mert, mint már mondottuk, a Liturgia Krisztus kegyelmi életének megnyilvánulása a földön ; mégpedig azzal a cél-

kitűzéssel, hogy résztvegyünk benne és általa tökéletesítsük életünket. Ennek a célnak eléréséhez feltétlenül szükséges, hogy nekünk az a világosság adassék meg, amely Krisztus kegyelmi élete megnyilvánulásának megértéséhez nélkülözhetetlen. Ezt tökéletesen csak a kinyilatkoztatás és annak főforrása, a Szentírás tudja megvalósítani.

Az említett világosságot a Szentírás azáltal közvetíti, hogy megmutatja az Istent úgy, ahogy Ő magát kinyilatkoztatta, feltárja az örök igazságot, teljes egészében rávilágít az összefüggésekre és így teljes képet nyujt mindarról, ami az Istent és az általa kinyilatkoztatott örök igazságot illeti.

Az így közvetített világosság tökéletes és kimerítő; már nem emberi elgondolásokat és fogalmakat közöl, hanem az e földön elérhető legtökéletesebb képet nyujtja, amennyiben nem mond egyebet, mint azt, amit Isten kinyilatkoztatott. Ennek következtében a Szentírás teljesen megbízható és minden szempontból megnyugtat. Azok, akik tanítását követik és magukat igéjéhez tartják, tényleg az örök igazság birtokába jutnak és a valóságnak megfelelő Istenfogalmat alkotnak maguknak.

Az így közvetített örök igazság belekapcsolódik a Liturgia folyamatába és rávilágít arra az emberi szemmel láthatatlan természetfeletti életre, melyet Isten folytat közöttünk; így lehetővé és érthetővé

teszi azt, amit egyébként csak mint a liturgikus közvetítésben megnyilvánuló benső erőt érezhetnénk.

A Szentírás ezenkívül Krisztus földi életét és tanítását is szemünk elé állítja oly emberek közvetítésével, akik azért szavahihetőek, mert egyrészt az isteni kinyilatkoztatás eszközei, másrészt közelálló szemtanuk, akik az általuk látott és hallott eseményeket és tanításokat vették fel az Újszövetség szent könyveibe.

Mindazok, akik Krisztus életét meg akarják ismerni, feltétlenül rászorulnak a Szentírás közvetítésére, mert csak ebből a forrásból lehet meríteni azt az erkölcsi biztonságot, hogy itt minden tévedés és hamis magyarázat ki van zárva.

A Szentírásnak a Liturgiába átvett történelmet tartalmazó szövegei is hozzátartoznak a sacrális cselekmény benső folyamatát kidomborító kerethez és Krisztus kegyelmi életének azt a bennünk megnyilvánuló fázisát világítják meg, melynek történelmi előképe áll szemeink előtt.

A Szentírás ezenkívül az örök igazság praktikus következményét, az emberi életideált szemlélteti, mert erkölcsi vonatkozású ószövetségi és újszövetségi könyveiben a krisztusi erkölcstan és életművészet alapfogalmát nyujtja. Hogy ez mit jelent, annak bizonyítására elegendő az apostoli levelek fenkölt erkölcsi tanítására utalni. A Szentírásnak ez a része

is hozzátartozik a liturgikus kerethez és mint ilyen a sacrális cselekménnyel kapcsolatban Krisztus reánk vonatkozó jogait és erkölcsi magatartásunkat illető követelményeit képviseli.

A Liturgiában tehát feltétlenül szükség van a Szentírásra, mint világosságra, mely az Istenből árad ki, hogy elöntse a sacrális cselekménybe belekapcsolt lelkeket és azt a misztikus kegyelmi életet szemléltesse, melyet Krisztus folytat itt a földön misztikus testében, az egyházi közösségben.

2. *A Szentírás liturgikus szerepe.*

A liturgikus életben, főleg ami saját belekapcsolódásunkat illeti, a Szentírásnak nagy szerepe van. Ezt sohasem lehet eléggé megbecsülni, mert ennek ismerete nélkül nem részesülhetünk azokban a végtelenül értékes kihatásokban, melyek hozzátartoznak a liturgikus élet kegyelmi eredményeihez.

A Szentírás elsősorban megalakítja azt a miliőt, amelynek keretein belül valósul meg liturgikus élményünk. Ezáltal biztos talajra állít, elevenné teszi benső élményeinket és megtermékenyíti őket.

A miliőt illetőleg tudnunk kell, hogy itt a legtöbb esetben mozgalmas és színekben gazdag, Krisztus életében előforduló történésről van szó, melynek egyes részleteit és mozzanatait a Szentírás élethűen vázolja. Ezáltal nemcsak környezetet állít sze-

meink elé, melynek szépsége nagy kihatással van a liturgikus élményhez szükséges hangulat kialakítására, hanem magávalhozza a vázolt események légkörét is és feleleveníti mindazt, ami ezzel a történéssel van kapcsolatban. A Szentírás által alakított miliő tehát a történelmi valóságnak megfelelő cselekedetet és légkört jelent. Ezzel egyidőben a Liturgia céljait mozdítja elő, mert kiszakít a mindennapi élet szürke keretéből, megszabadít a folyton változó hangulat befolyásától; a megszokottól eltérő valóságot állít a lélek elé és így képessé teszi annak az élménynek befogadására, melyet a vele kapcsolatos sacrális cselekmény vált ki belőle.

A Szentírás azonkívül, hogy új miliőt alakít, még azt az élményt is nyujtja, hogy ebbe beleállít és megteremti vele a szükséges egyéni kapcsolatot. A Szentírás liturgikus szerepében nemcsak szemlélteti és felvonultatja előttünk az események sokaságát, hanem bele is kapcsol ezekbe, résztvételre késztet és meggyőzően érezteti velünk, hogy mi is hozzátartozunk a szóbanforgó esemény integritásához. Ennek nagy jelentősége van, mert általa Krisztus közvetlen közelébe állít, vele hoz kapcsolatba és biztosítja részünket az Ő életében. A történelmi esemény feleleventése által azt a reális benső életet szemlélteti, melyet Krisztus valósít meg bennünk, midőn résztveszünk a sacrális cselekményben.

A miliő és az ebbe való beleállítás megvalósításának egész életre kiható következményeit is a Szentírás világítja meg. Amint tudjuk, a Liturgia célkitűzéséhez hozzátartozik az egész életet befolyásolni és Krisztus igényeinek megfelelően alakítani. Ezt a feladatot teljes sikerrel oldja meg, mert megvan benne a hozzá szükséges benső adottság és kegyelmi erő. A Szentírás ebben a megoldásban annyiban van segítségére, amennyiben a miliő és a velevaló személyes kapcsolat megvalósítása által azokra az erkölcsi magatartásunkat irányító következményekre mutat rá, amelyeket az egyes liturgikus élményekkel kapcsolatos történésekből feltétlenül le kell vonni. Ha például azt állítja szemeink elé, hogy Krisztus megbocsátja a legnagyobb erkölcsi elvetemültséget is, de csak azon feltétel alatt, hogy a bűnös abba többé vissza nem esik, akkor rámutat arra, miután a szemlélőt az eseménybe belekapcsolta, hogy Krisztusnak ez a követelménye mindenkire személyesen is vonatkozik és kötelező erővel bír. Ezáltal szintén a Liturgia célkitűzését mozdítja elő és oly magasértékű erkölcsi elhatározásokat vált ki, amelyek a sacrális cselekmény által közvetített irányító kegyelemnek felelnek meg.

A Szentírásnak a Liturgiában betöltött szerepét alig lehet tökéletesen felbecsülni. Minél jobban beleéljük magunkat a liturgikus szellembe, annál világ-

gosabbá válik a Szentírás liturgikus jelentősége, annál jobban tapasztaljuk áldásdús kihatását és annál nagyobb szeretettel foglalkozunk a Bibliával, hogy minél jobban megismerjük és minél tökéletesebben tudjuk felhasználni liturgikus kialakulásunkban.

3. A Liturgia és a Szentírás közötti kapcsolat.

A Szentírás és a Liturgia közötti kapcsolatból nagy értékeket meríthetünk, melyek feltétlenül szükségesek a lelki kibontakozás megvalósításához. Ez annyira igaz, hogy minden további nélkül állíthatom, hogy azok, akik a Szentírást liturgikus szellemben ápolják, a legrövidebb úton jutnak el a legmagasabb lelki kultúrához.

Az első érték, melyet ebből a kapcsolatból merítünk, a klasszikus imádság. Ebben bennefoglaltatik minden, amire az emberi léleknek szüksége van, de ugyanakkor hiányzik belőle mindaz, ami a szó reális értelmében felesleges. Tipikus példája ennek az Úrimádsága : a Miatyánk, amely természetesen az írásban foglalt isteni kinyilatkoztatásban található. De erre van még egy klasszikus példa éspedig az a százötven Zsoltár, amelyet az Egyház azért vett át a Liturgiába, mert ezeket bebizonyíthatóan Krisztus Maga is használta és ezáltal megszentelte. A zsoltárok úgy a sacrális cselekményben, mint a kar-imában nagy szerepet játszanak. Gazdag tartalmukkal,

megfelelő hangulatot keltő bensőséges jellemükkel és azáltal, hogy az életben előforduló minden lehetőséggel számolnak, kielégítik az imádkozó lélek minden igényét. Annyira szívhezszólóak, hogy az ő segítségükkel tényleg lehet szívből imádkozni, Istent dícsérni, Neki hódolni. Az imaáldozatnak legklaszszikusabb formáját tehát a Szentírás imaszövegeiben találhatjuk meg.

Ebből még az az előny származik, hogy a klaszszikus imaforma segítségével a lélekben bizonyos önállóság fejlődik ki, melynek révén az ember, ha liturgikus kereten kívül imádkozik az Istenhez, azt mindig bensőséges, tökéletes módon és annak a klasszikus formának megfelelően fogja tenni, melyre őt a Szentírás imaszövegei nevelték.

A Liturgia és a Szentírás között fennálló kapcsolatnak azt az előnyt is köszönhetjük, hogy elmaradhatatlan elmélkedéseinket szintén klasszikus formába tudjuk önteni.

Egy előbbi pontban említettük, hogy a Szentírás liturgikus keretein belül miliőt alkot és abba beleállítja a lelket. Az ilyen liturgikobiblikus miliőbe beleillesztett lélek oly közelről szemléli az abban végbemenő történéseket, hogy figyelme rögtön a lényegre összpontosul és abból kiindulva ítéli meg úgy az összefüggéseket, mint a mellékjeleneteket; ez természetesen a szemlélésekből levonandó következmé-

nyekre is kiterjed, úgyhogy itt is meglátja a lényeges összefüggést a szemlélt esemény és az abból következő magatartás között. A mondottakból azonban nem következik, hogy ez a klasszikusan tömör elmélkedési forma nem szorít helyet mindazoknak a meglátásoknak, amelyek, ha nem is lényegesek, de mindenesetre hozzájárulnak az esemény plasztikusabb kidomborításához és a benső érzelemvilág elmélyüléséhez. Legyen szabad még annak ellenére is, hogy ebben a könyvben csak a legrövidebb közlésekre szorítkozunk, a mondottakhoz azt a megjegyzést fűzni, hogy a liturgikus szellem a gyakori elmélkedést, amelynek idejét és kiterjedését az életadta körülmények szabják meg, feltételezi és megköveteli, mert elmélkedés nélkül alig lehet a Liturgia gazdag benső világát megismerni és azt saját életünk alakításában felhasználni.

A Szentírásnak a Liturgiában érvényesülő szelleme megalapozza bennünk a klasszikus erkölcsi magatartást is és ez a harmadik előny.

A klasszikus ima annyiban klasszikus, amennyiben tökéletes és feltétlenül eléri célját; ugyanez vonatkozik a klasszikus elmélkedésre is. Akiben a liturgikobiblikus szellem segítségével megérett a klasszikus forma, az imái és elmélkedései révén megvalósítja a klasszikus, tehát tökéletes erkölcsi magatartást, amely stílszerű, megfelel a keresztény lélek

méltóságának és amelyen éppúgy, mint a liturgikus szellemben tartott kegytárgyakon, első közeledésre megérezni a Liturgia lelketfinomító kihatását. Ha ez megvalósult a lélekben, akkor a Liturgia keretein belül működő Szentírás, mint az isteni Lélek orgánuma, elérte célját és oly tökéletes hangszert alkotott, amellyel az Isten kegyelme a legbensőbb lelkiség szimfóniáját tudja kiváltani.

*

Mi modern emberek a Liturgia keretein belül sem tagadjuk meg természetünket és ha nem is ez az első kérdésünk, mégis megfelelő tapintattal azt törekszünk megtudni, hogy mi hasznunk származik a liturgikobiblikus szellem ápolásából. A haszon kézzelfogható és megvan benne az az előny, hogy szinte növekszik kezeink alatt. Minél jobban élünk ezekkel az előnyökkel, annál gazdagabbá válnak és annál többet nyujtanak a tökéletesség után vágyakozó lelkünknek.

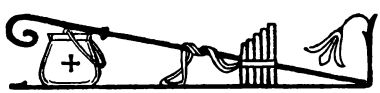

A Szentírás és az isteni Lélek.

Vannak találkozások, melyek felejthetetlenek, mert a feltétlen nagyság jegyében állanak. Különösen szép az ily találkozás akkor, ha két szellem kerül egymással szembe, hogy összeforrjon. Ezt a gyönyörű eseményt közvetíti a Szentírás, amikor az emberi szellemet, a még gyarlóságában is szép emberi lelket odaállítja az isteni Lélek elé és kieszközli velevaló egyesülését.

A Szentírásban tehát az isteni Lélekkel találkozunk, melynél nagyobb élményben alig lehet részünk. Magát a találkozást a Szentírás úgy közvetíti, hogy szembeállít:

1. Az isteni gondolattal.
2. Beleállít a legeszményibb érzelemvilágba.
3. Belekapcsol az isteni irányításba.

1. A Szentírás szembeállít az isteni gondolattal.

Ha a Szentlélekkel akarunk találkozni, akkor a Szentíráshoz kell nyúlnunk, mert ez a könyv tartalmazza az isteni gondolatvilágot. A különböző biblikus könyvek emberi szerzői nem saját gondolataikat tárják föl és boncolgatják. Ők csak eszközei annak a Szentléleknek, aki ott fuj, ahol akar és aki a magát kinyilatkoztató Isten orgánuma. Ezt inspirációnak nevezzük és az a tudat, hogy a Szentírás a szövege ihletve van, biztosít arról, hogy itt már nem emberi gondolatvilágban mozgunk.

Az inspirációt illetőleg a Szentírásnak bármely része elég ahhoz, hogy erről meggyőződjünk. Bármelyik részét is boncolgatjuk, abban olyan gondolatgazdagság van, amelyet emberek ily rövid és klasszikus formában képtelenek kifejezni. És bármily szoros is az említett forma, sohasem mozgunk szűk keretek között. Már az Örökkévalóság áramlata csap felénk minden egyes szóból és érezzük, hogy a legrövidebb mondat mögött is maga a Végtelen áll.

A Szentlélek első teljesítménye az, hogy megtanítja a Szentírással foglalkozót az isteni gondolatvilág végtelenségében mozogni. Az emberi ész, az emberi gondolkodás minden felfuvalkodottság el-

lenére is nemcsak határokhoz van kötve, de ahhoz hozzá is szokott, úgyhogy ha belekerülünk a végtelennek áramlatába ahhoz, hogy abban feltaláljuk magunkat, előbb a legelemibb mozgást kell megtanulnunk. Az isteni Lélek, akivel a Szentírásban találkozunk, erre tanít meg éspedig azáltal, hogy elfordít minden emberi, tehát véges megfontolástól, megsemmisíti a megszokott parányi egységekre felépített mértéket és meggyőz arról, hogy a végtelent boncolgatni, megindokolni, emberileg szólva végiggondolni nem lehet. Itt csak egy mozgási lehetőség van : a kinyilatkoztatást teljes egészében elfogadni. De ez oly nagy és oly korlátlan szabadsághoz vezet, hogy ezt szintén nem lehet felbecsülni, mert nem ismer határokat és a végtelenbe illeszt bele. A Szentlélek tehát megtanít a végtelenben mozogni, vagyis úgy gondolkodni, hogy már nem a mi gondolatainkkal foglalkozunk, hanem az abszolút örök igazsággal, ami inkább jelenti az Isten végtelenségében elmerülő szemlélést, mint emberi gondolkodást.

A Lélek a Szentírással foglalkozóban, akinek a végtelen felé tett első lépését irányította, megtermékenyíti a megismert örök igazságot : az Isten gondolatvilágát.

Történik ez azáltal, hogy az isteni gondolatvilágnak előbb említett szemlélése mindinkább mé-

lyebb lesz és a benne felfakadó világosságban a körvonalak mindinkább kiélesednek, úgyhogy a szemlélő idővel képességének megfelelő tökéletes fogalmat alkothat arról a gondolatvilágról, amelyben elmerült. Ebből az állapotból fejlődik ki benne az a termékeny benső élet, amely együtt él és egy ritmusban mozog az örökké termékeny és örökké alakító, számunkra a kinyilatkoztatott igazságban megnyilvánuló isteni gondolatvilággal. Ez az együttélés cselekedetet jelent, másszóval életalakítást, melynek alapja és kerete, megvalósítója és fenntartója szintén az isteni gondolatvilág: az örök Igazság. Ennek a termékenységnek legszebb oldala, az én felfogásom szerint az, hogy képletben beszélve teljesen hozzásímul az isteni gondolatvilághoz, úgyhogy Isten gondolata és az emberi cselekedet között minden különbség megszűnik és így a Szentlélek megtermékenyítő kegyelme révén az általa vezetett ember mindig Isten elgondolásához tartja magát és mindenben Isten akaratát teljesíti.

A Szentlélek ezáltal betetőzi teljesítményét és megérthetővé teszi azt, ami az ember számára az isteni gondolatvilágban megérthetetlen. Itt azonban nem az észbeli megértésről van szó, hanem egy lényegesen feletteálló dologról éspedig arról a teljesen természetfeletti állapotról, melynek következtében magátólérthetőnek tartjuk mindazt, amit az

örök igazságban találtunk és pozitív biztonsággal tudjuk, hogy ez így van és nem is lehet másként. Ez oly természetfeletti világosságot jelent, melyben a hittitkok legélesebb körvonalaikban állanak szemeink előtt, mint alapvető örök igazságok. Ez az a természetfeletti megértés, amelynek az egy kifejezésen kívül semmi közössége sincsen azzal a gondolatbeli teljesítménnyel, amelyet a természetes világrendben nevezünk megértésnek, mert a végtelen mindig végtelen marad számunkra, amelyet véges felfogóképességünk teljes egészében sohasem tud befogadni, de a Szentlélek által gerjesztett világosságban minden emberi indokolás nélkül megértjük azt, hogy ennek így kell lennie. Ez már a legmélyebb hit, amely, mint tudjuk, a keresztény élet alapvető kegyelméhez tartozik.

Az isteni Lélek tehát nagy munkát végez az emberben, akivel az isteni kinyilatkoztatás főforrása, a Szentírás által megismerteti az isteni gondolatvilág végtelenségét. A végtelenbe állítja bele, az örök igazságot szemlélteti vele és megvalósítja benne azt a hitet, amely lát, tud és természetesnek találja a természetfelettit. Igy alapozza meg a Szentlélek a természetfeletti életet, a keresztény lelkiséget és így tanítja meg az embert Isten gondolata szerint gondolkozni.

2. *A Szentírás beleállít a legeszményibb érzelemvilágba.*

A Szentírás liturgikus szerepe azáltal is kidomborodik, hogy az embert a legeszményibb érzelemvilágba állítja bele. Ezáltal azt a lelkiséget tárja fel utánozhatatlan hozzáértéssel, amely Krisztusnak, az Istenembernek egyéniségét teszi oly végtelenül vonzóvá. A Szentírás ezáltal nemcsak azt éri el, hogy Krisztust a legeszményibb értelemben megszeretjük, mert lehetetlen ennek a tökéletes benső világnak megvalósítóját nem szeretni, hanem azt is, hogy a liturgikus élmények révén bennünk is hasonló értékek alakulnak ki.

Miután teljes lehetetlenség e gazdag lelkivilág minden szépségét egy rövid fejezetben összetömöríteni, csak a legfontosabb mozzanatokra szorítkozunk, de már ez a kevés is elegendő ahhoz, hogy a Szentírás liturgikus szerepét teljes egészében megismerjük.

Alapja ezen érzelemvilágnak a szeretet, amely Krisztusban, az Istenemberben érte el legtökéletesebb megvalósulását. A Szentírás ennek a szeretetnek ismeretét közvetíti nekünk és főleg arra a különbségre mutat rá, amely Krisztus szeretete és a mi elanyagiasodott szeretetfogalmunk között áll fenn. Az emberiség már annyit használta ezt a kifejezést és oly rosszul, hogy alig lehet szeretetről

beszélni anélkül, hogy egy bizonyos kellemetlen mellékíz ne maradna hátra. Éppen ez az oka annak, hogy sok modern ember nem hisz a szeretetben és nem is kísérli meg arról meggyőződni, hogy milyen értéket képvisel a valódi szeretet. A Szentírás kigyógyít mindenkit ebből a betegségből és nemcsak létezését bizonyítja be a szeretetnek hanem annak elragadó és teljesen kielégítő szépségével is megismertet.

Azt a fogalmat, melyet a Szentírás alakít bennünk a szeretetről, inkább lehet átélni, mint magyarázni, mert ha a Biblia azt mondja, hogy Isten úgy szerette az emberiséget, hogy egyszülött Fiát adta érette, akkor oly hatalmas valósággal állunk szemben, amely túlnagy ahhoz, hogy azt magyarázni lehessen. Vagy ha megemlíti, hogy Krisztus azoktól az Apostoloktól, akik nem mindig értették meg és sok komoly nehézséget okoztak neki, alig tudott elválni és az afölött érzett fájdalmát ki is mondotta, akkor oly mélységbe tekintünk, amelyet ésszel felmérni szintén nem lehet. És ha Szent Pál a Korinthusiakhoz írt levelében minden közismert, száraz józansága ellenére a szeretetről oly dicshimnuszt énekel, amely bebizonyítottan a világirodalom legremekebb alkotásai közé tartozik, akkor szintén ezzel a nagysággal találkozunk. Aki a himnuszt alapelemeire boncolja, oly távlatokba tekint és oly magaslatra

jut fel, melynek értékeléséhez már sokkal több kell, mint hidegen mérlegelő emberi ész, mert erre csak a szeretet képes.

Ugyanaz a Szent Pál, akinek a Szentírás által oly nagy szerep jut a Liturgiában, mutatja meg nekünk, hogy halandó ember hogyan képes úgy érzelmekben, mint cselekedetekben erre az Istentől felénk áradó szeretetre válaszolni. Leveleiben elszórtan életére is kitér és annak jelentősebb mozzanatait is vázolja. Mit szól az emberi, minden lendületet elfonnyasztó szkepszis ahhoz, amit Szent Pál saját vallomása szerint csak azért szenvedett el, mert szerette azt az Istent, akinek szeretetét az emberi szívekbe oltotta és mert teljesen odaadta magát annak az Istennek, aki iránt való érzelmeit a legmeghatóbb kifejezéssel tudja vázolni.

A Szentírásnak igaza van, a valódi szeretet oly erős, mint a halál; hogy ez mit jelent, azt tudni igen, de megérteni soha sem lehet. Nagy hálával tartozunk a Liturgiában hozzánk szóló Szentírásnak, hogy megmagyarázta nekünk a megmagyarázhatatlant és ennek következtében felkeltette bennünk a szeretet beteljesülése után való cselekedetekre kész termékeny vágyat.

Egy másik tengelye ennek a fenséges érzelemvilágnak a hősies bátorság, amely egyébként a kereszténység férfias arculatának egyik legszebb vonása.

A Liturgiában a Szentírás közvetítése által nemcsak azzal a bátorsággal találkozunk, mely az élet hősies odaadásában nyilvánul meg, és nemcsak a vértanuk magatartása ragyog fel előttünk; ezt a Szentírás többé-kevésbbé alapelemnek és magától-érthetőnek tartja, mégpedig olyannyira, hogy nem is foglalkozik vele túlságosan kiterjedt mértékben, de annál részletesebben vázolja azt a férfias bátorságot, melyet a keresztény életideálért folytatott küzdelem tételez fel és amely nélkül természetesen a benső értékek kibontakozásáról szó sem lehet. Itt a Szentírás nem kevesebbről beszél, mint arról, hogy hogyan kell férfiasan és fölényesen megküzdeni az élettel, azt a keresztény lélek királyi öntudatával térdrekényszeríteni és teljesen Isten elgondolása szerint alakítani. De ne gondoljuk, hogy a Szentírás túlzásokba esik és nem ismeri a valóságot. Éppen mert ismeri és mert mint az isteni kinyilatkoztatás szócsöve, minden túlzástól tartózkodik, nem hallgatja el az emberi gyarlóságot és meglepő realizmussal mutat rá mindarra, ami bennünk félénk, gyarló, tétovázó, bizonytalan, tapogatódzó és kisméretű. Ugyanakkor azonban rámutat arra is, éspedig Krisztus szent Emberségének magatartásával kapcsolatban, hogy hogyan lehet mindezt legyőzni, a minus-ból plus-t faragni és oly életet alakítani, mely teljesen a bátorság alapján áll és a keresztény-

ségben rejlő eszményi férfiasságnak legszebb megnyilvánulása.

A Szentírás-közvetítette érzelemvilágnak van még egy harmadik tengelye is, amely a modern embert talán a legközelebbről érinti és ez a legeszményibb és legvalódibb szabadság.

Gondolhatjuk, hogy itt nem anarchiáról van szó, de azt sem szabad elhallgatni, hogy ez forradalom: forradalma mindannak, ami bennünk jó, nemes, valódi, értékes és halhatatlan, a feltétlenül legyőzendő gátak és akadályok ellen. Itt az érték lázad fel az értéktelenség ellen és a jó veti le trónjáról a minden szabad megmozdulást lehetetlenné tevő zsarnokot: a rosszat. Ha van forradalom, melynek barrikádjain érdemes vért ontani és meghalni, akkor ez az, és hogy ez mennyire az, azt a Szentírás mutatja meg, amikor a legszelidebb hangon, amely mögött azonban a legacélosabb elszántság és másként nemakarás áll, az Isten gyermekeinek szabadságáról beszél.

Nekünk modern embereknek kiváló érzékünk van a szabadságot illetőleg és minden törekvésünkkel ezt a legfensőbb beteljesülést keressük; ezért oly gazdag forradalmakban a mi történelmünk és ezért oly nyugtalan az életünk. Sajnos, mindez csak mellékvágányra jutott törekvés, mert a szabadságot ott keressük, ahol nincs és így életünk, alighogy

megszabadult az egyik zsarnokság karmaiból, egy másik, az előzőnél még rosszabb rabszolgaság tömlöcébe támolyog át. Ez csak azt bizonyítja, hogy a szent könyvnek igaza van; a nemes és valódi szabadságot kereső emberiség rászorul a Liturgiára, mert csak benne találja meg azt a valódi szabadságot, melynek alapja a szeretet, fegyvere a szeretet tüzében megacélosodott bátorság és beteljesülése az a büszke valóság, hogy minden béklyótól megszabadulva csak azt tegyük, ami értékes és jó, mert ehhez megvan a kegyelemkísérte erős akaratunk.

A Szentírás tényleg a megszokottnál egészen más érzelemvilágba állít bele; ebben az érzelem az Isten szívéből kipattanó szikra, amely villámcsapásként hatol bele lelkünkbe, hogy ott meggyujtsa azt a szent tüzet, amelyet keresztény lelkiségnek nevezünk és amelynek főtulajdonsága, hogy nem rombol vakon, de mindig világít és mindig melegít.

3. A Szentírás belekapcsol az isteni irányításba.

A Szentlélek működését valaki nagyon találóan Lélekjárásnak nevezte és a Szentírás ezt közvetíti nekünk, amikor az isteni Lélek világosságában rámutat arra, hogy a Teremtő irányítja az életet és azt olyképpen teszi, hogy az mindig az adott körülmények között elérhető kibontakozás felé irányul.

Ennek a valóságnak a bizonyításában a Szentírás kifogyhatatlan és ezt a Liturgia csak a mi előnyünkre használja fel, amennyiben ezeket a szövegeket a sacrális cselekményben szóhoz juttatja.

A Szentírás bőségéből, helyszűke miatt, csak három irányzatot emelünk ki éspedig: Szent János Evangelista, Szent Péter Apostolfejedelem és a megtért Magdolna egyéniségével való kapcsolatban.

Szent János Evangelista, az Úr kedvenc tanítványa életsorsában az isteni irányításnak egyik szép és tökéletes útjával találkozunk. Az Evangelista az érintetlen lelkek, az egyenes életutak, a konzekvens cselekedetek, a nagy vonalvezetésű kibontakozások és a harmónikus lelkiségek példaképe. Életében a jólsikerült kiindulást, az abba belekapcsolódó isteni nagy teljesítményekre képesítő meghívást és annak céltudatos és önmagához mindig hű keresztülvitelét látjuk megvalósulni. Az isteni irányítás útjai ebben az esetben kristálytiszták és áttetszőek, mint a hegyipatak és nem szorulnak különösebb magyarázatra. Ezzel kapcsolatban azonban rá kell mutatni arra, hogy Isten mily lelkiséget, tökéletességet és nagystílusú teljesítményt képes kiváltani azokból a lelkekből, akik megőrizték eredeti érintetlenségüket és egész életükön át nem tettek egyebet, csak mindig igent mondottak, amikor Isten szólt hozzájuk. Aki ezt az életet szemléli, nem tud elzárkózni annak

benső gazdagsága, nagy jelentősége és mindent elárasztó boldogsága elől, úgyhogy csodálattal hajol meg az isteni irányítás bölcs vonalvezetése előtt és arra kéri a Teremtőt, hogy őt is hasonló kegyelemben részesítse.

Az élet, sajnos, nem mindig fejlődik egyenesen — Istennek bizonyára megvan arra az oka, hogy ezt megengedje — és ilyenkor fennáll a veszély, hogy a kibontakozás teljesen melléje sikerül és a lélek kárbavész. Az isteni irányítás ebben az esetben is talál megoldást és azt az életet, amely már-már melléje fejlődik, visszatereli, ha kerülőutakon is, abba az irányba, amely mégis célhoz vezet. Ez már Szent Péter, az Apostol-fejedelem esete, akinek elindulása normális volt és aki, emberileg szólva, nem cselekedett semmi olyant, amiért Isten nem részesíthette volna a nagy teljesítményre való meghívás kegyelmében. Péter elfogadta a meghívást és tőletelhetőleg igyekezett annak megfelelni, de azután, anélkül, hogy ráébredt volna, mellékútra került és ez veszélyesen sikamlós lejtőre vezette. A bukás elkerülhetetlen volt és az Apostol-fejedelem háromszor tagadta meg az Urat. A szépen fejlődő élet tehát mellékvágányra került és elveszettnek látszott; de az isteni irányítás mindent jóvátett. Ez Krisztusnak csak egy pillantásába került és Péter sírva hagyta el a főpap házának udvarát. Keservesen sírt, mondja a Szent-

írás, és a bánat könnyei visszavezették a helyes útra. Gyávasága ugyan mégegyszer erőt vett rajta, mert nem mert odaállni a Keresztfa tövébe, de azokat az utolsó símításokat, melyeket Krisztus nem akart megadni neki, a Pünkösdkor rászállt Szentlélek végezte el és a galilei halász gyarló emberfélelmét a Pápaságot megalapozó szikla szilárdságává tömörítette össze. Az isteni irányítás győzött és az Apostolok Fejedelméből az a vértanu lett, aki vérét ontotta ez egykor oly könnyelmüen megtagadott Krisztusért.

Az előbbinél is nehezebb volt Magdolna esete, akinek elindulása minden volt, csak nem elindulás, úgyhogy annak folytatásáról jobb nem beszélni. De én nem szívesen hallgatom el, hogy ki volt Magdolna, mert ebből a koromsötét háttérből annál ragyogóbban domborodik ki az, hogy ki lett Magdolna. Az isteni irányítás ezen eltévedt lélek megmentésével a világ szemei elé akarta állítani, hogy nincs emberi élet, amelyet befejezte előtt elveszettnek szabadna nevezni, és ezért élete tetőpontján, midőn legmámorosabb győzelmét aratta, Krisztus útjába terelte és ez elég volt ahhoz, hogy a tévedt nő észbekapjon és odarogyjon azokhoz a lábakhoz, melyeket nemsokára rozsdás szegek jártak át a Keresztfán. Krisztus a világ ellentmondása ellenére sem taszította el magától és abból a multból, amely

valóban lehetetlen volt, oly jövőt és beteljesülést alkotott, amely páratlan az egész világtörténelemben. Magdolna megtért és újból kezdte életét; lendülete oly nagy volt, hogy a legnemesebb lelkiség rohamosan fejlődött ki benne, és amit az Apostolok, az egy János kivételével, nem mertek megtenni, azt megtette ő, odaállott a Keresztfa tövébe és az egész világ előtt megvallotta, hogy ő is hozzátartozik a meggyalázott Istenember követőihez. Ezáltal kiérdemelte azt, hogy Húsvét reggel az Apostolok előtt lássa a Feltámadottat. Élete további lefolyása teljesen megfelelt ennek a lendületnek és jóvátette a szenvedélyes mult szomorú valóságát.

Magdolna esete, amely egyébként az isteni irányítás egyik legszebb remekműve, többek között azt is szemünk elé állítja, hogy az Isten, ha ezt érdemesnek tartja, a legtüzesebb szenvedélyt is megtisztítja és belőle oly lendületes hajtóerőt alakít, amely a jóban éppen oly magasra tud emelkedni, mint amilyen mélyen bukott, amikor a romlásnak állott szolgálatában.

Isten mindig irányít, minden életet irányít, hogy azt szükség esetén a helyes útra terelje vissza és így vezesse célhoz. Ez a nagy teljesítmény valóban Lélekjárás és a Szentlélek fúvása, aki még ott is alakít éspedig a legnagyobb sikerrel, ahol emberileg szólva a lehetetlennel állunk szembe.

*

A Szentírás szerepe a Liturgiában többek között az is, hogy szembeállítson az isteni Lélekkel és megtanítson minket az Ő szemével szemlélni az Örök Igazságot és az élet összefüggéseit.

Ez kegyelem a szó legfelfokozottabb értelmében, mert nincs nagyobb ajándék annál a képességnél, hogy ne emberi szemmel szemléljük az életet, hanem a Szentlélek meglátásával, vagyis úgy, ahogy azt ember csakis az isteni kegyelem tüzében teheti.

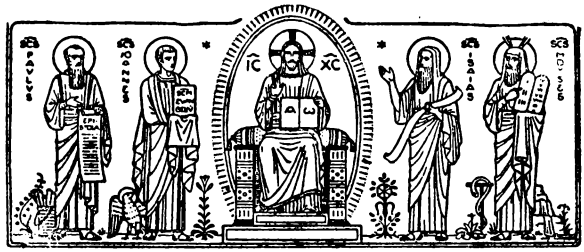

A Szentírás és a Krisztus-arc.

A legtöbb esetben él az emberben egy bizonyos Krisztus-fogalom és Krisztus-ismeret, melynek alapja nagyrészt egyéni elképzelés, egypár, az úgynevezett semleges irodalomból kiragadott mondat és az idevágó művészi remekművekkel kapcsolatos visszaemlékezés az itt-ott látott Krisztus-arcra.

Ezek az elgondolások, képek és ismeretek rendszerint nem felelnek meg a valóságnak és inkább eltávolítanak az igazi Krisztus-fogalomtól, melyet csakis a Liturgia tud teljes hűséggel közvetíteni.

A sacrális cselekményben, mint tudjuk, a Szentírás nagy szerepet játszik és ennek köszönhetjük azt az előnyt, hogy liturgikus élményeink folyamán teljes tökéletességében feltűnik előttünk Krisztus valódi arculata, és alkalmat ad arra, hogy benne elmerüljünk.

A Liturgia a Szentírás közvetítésével megismerteti velünk :

1. Krisztust, mint Istent.
2. Krisztust, mint embert.
3. Az Istenember küldetését az egyénhez.

A Liturgia ezen közvetítés révén nagy kegyelemben részesít, mert kézzelfoghatóan megmutatja, hogy mennyire hajolt le hozzánk az Istenember, hogy kinyilatkoztassa Önmagát, feltárja örökszép arculatát és ezáltal megkönnyítse a Hozzá vezető utat.

1. Az isteni Krisztus-arc a Liturgiában.

Nagy Szent Gergely egyik beszédében azt mondja, hogy Krisztus megtestesülése, szent Embersége, nem egyéb, mint az a fátyol, amely a Logos (Ige) isteni dicsőségét takarja el, hogy emberi szemeinket el ne vakítsa. A Szentírás, amely a liturgikus cselekményben bőségesen szóhoz jut, megfelelően gondoskodik arról, hogy emberi pillantásunk ezen a fátyolon keresztül lásson, anélkül, hogy elvakulna és meglássa a mögötte rejlő Krisztus szent Emberségével egy személyben egyesült Istent.

A Szentírás ezt az éleslátást azáltal teszi lehetővé, hogy Krisztust magát szólaltatja meg és mindazt közli velünk, amit Krisztus mondott. A sacrális cselekmény keretein belül ez oly közvetlenül történik, hogy szinte hallani véljük Krisztus hangját és így minden akadály nélkül közelíthetjük meg az isteni Igét és merülhetünk el az általa kinyilatkoztatott igaz-

ságban. Minél világosabban halljuk Krisztus szavát és minél tökéletesebben mélyülünk el az örök Igében, annál világosabban látjuk, hogy erre a tanításra, kinyilatkoztatásra, életmagyarázatra és szellemi irányításra csak azon elme képes, amely messze felülmúl minden lángelmét, mert abszolút értelem, tehát az isteni Logos, a Szentháromságban a második isteni személy. Ez az az isteni fény, amely Krisztus arculatát oly végtelenül tökéletessé, kimeríthetetlenné és széppé teszi; ez az a világosság, amely a sacrális cselekmény kegyelemforrásából fakad, hogy belevilágítson a bizonytalanság sötétjébe és irányítsa mindazokat, akikben megvan az őszinte vágyakozás a tökéletes kibontakozás után.

Az isteni Igével való kapcsolatban megismerkedünk Krisztus cselekedeteivel is. A Liturgiában érvényesülő Szentírás erre különös súlyt fektet és a világ megváltása érdekében cselekvő Krisztus teljesítményeit oly részletesen domborítja ki, hogy azoknak minden fázisával megismerkedhetünk. Ennek az az előnye, hogy a cselekvő Krisztusban, aki minden feltűnést és rendkívüliséget mellőz, feltétlenül ráismerünk a felséges hatalmasságú Istenre, mert így, ily tökéletességgel és a természet minden örök törvényétől függetlenül csakis Isten cselekedhet. Ezekben a teljesítményekben az abszolút hatalommal, tökéletességgel, jósággal, önzetlenséggel,

fölénnyel, szeretettel, irgalommal, megértéssel és sikerteljes termékenységgel találkozunk. Ezekből a cselekedetekből, amelyek — amennyiben emberileg utánozhatóak — a cselekvő ember örök eszményképei, megtanulhatjuk azt a magatartást, amely minden emberi tökéletlenség és egyoldalúság felett áll és a nekünk adott lehetőség keretein belül megközelíti a tökéletest. Ami az ehhez szükséges erőt illeti, a sacrális cselekmény kegyelemközvetítő hatalma elegendően gondoskodik arról is, hogy abban szükségletünknek megfelelően részesüljünk.

A Liturgiában megszólaló Szentírás Krisztus erkölcsi követelményeit is közvetíti nekünk és világosan szemünk elé állítja az utat, amelyen előre kell haladnunk, ha meg akarunk felelni az Isten elvárásának. Minél jobban és lelkiismeretesebben vizsgáljuk ezeket a követelményeket, annál hamarább ébredünk rá, hogy itt emberfeletti teljesítményekről van szó, melyekhez azonban maga Krisztus adja meg a lehetőséget. Ez szintén Krisztus Istenségének megismeréséhez vezet, mert ilyen erkölcsi teljesítményt csak Isten követelhet és a megvalósításához szükséges erőt szintén csak Ő adhatja meg. Az erkölcsi követelményekben Isten lényegének szentsége ragyog fel és arra a tökéletességre mutat rá, melynek abszolút megvalósulása maga az Isten

A Szentírás tehát Krisztus isteni arculatát állítja

elénk tökéletes élethűséggel és ezáltal nemcsak hogy megismerteti Krisztust, de érezteti is, hogy a ragyogó isteni arculat a sacrális cselekményben, melynek szemtanui és részesei vagyunk, reálisan jelen van és világosságával és kegyelmével elárasztja lelkünket.

2. Az emberi Krisztus-arc a Liturgiában.

Ami Krisztus szent emberségét illeti, rendszerint két túlzásba esünk. Vagy meg nem felelő módon idealizáljuk Krisztus emberségét, vagy túlságos emberien tekintünk Krisztusra. Mindkét esetben távolmaradunk a valóságtól.

A Liturgiában megnyilvánuló Szentírás Krisztus igazi arculatát mutatja meg és ezáltal tökéletesíti bennünk azt a Krisztus-fogalmat, amely egyedül felel meg a valóságnak.

A Szentírás, amely oly plasztikusan és meggyőzően közvetítette nekünk Krisztus Istenségének kézzelfogható alapvonásait, ugyanazzal a plasztikus kifejezőerővel rajzolja meg Krisztus emberi arculatát és ezáltal arra utal, hogy Krisztus a szó legreálisabb értelmében ember volt, és mint ilyen végtelenül közeláll hozzánk.

A Liturgia keretein belül bőségesen van alkalom arra, hogy Krisztus születésével és annak minden körülményével foglalkoztasson. Ezt oly reálisan teszi, hogy szinte látjuk a bethlehemi jászol

alatt elszórt szalmát és érezzük a Szent Családot körülálló igavonók forró lehelletét ; de azt is látjuk, hogy a jászolban fekvő gyermek, külsőleg ép oly gyermek, mint bármely más újszülött és ugyanarra a gyengéd, anyai gyámolító segítségre szorul, mint ebben a korban bármely más emberi lény.

Az egyébként elég szűkszavú Szentírás Krisztus gyermekkorának egyéb emberi vonásait és tipikus mozzanatait sem hallgatja el és így már kezdettől fogva arra nevel, hogy hozzászokjunk Krisztus szent Embersége szemléletéhez és meggyőződjünk arról, hogy a megtestesült isteni Ige az emberi természetet tökéletes mivoltában egyesítette a második isteni Személlyel.

A megtestesült Ige emberi mivoltának legkézzelfoghatóbb bizonyítékát Krisztus kínszenvedésének reális vázolásával nyujtja. Itt elsősorban az tűnik fel a szemlélő előtt, hogy ez tökéletes emberi szenvedés éspedig a legtragikusabb megvalósulásban. Az emberi természetnek és az emberi szervezetnek minden képessége és minden szerve bele van kapcsolva a szenvedés folyamatába és hozzájárul annak fokozásához és betetőzéséhez.

A Megváltással együttjáró fizikai, minden szervre és tagra kiterjedő véres szenvedést részletesebb, plasztikusabb és emberibb módon vázolni, mint azt az Ószövetség evangelistája, Izaiás próféta teszi,

nem lehet. Ezek a realisztikus Szentírás-részletek csak azt a célt szolgálják, hogy Krisztus szent Embersége az Ő legteljesebb emberi valóságában álljon előttünk és arról győzzön meg minket, hogy a Megváltó nemcsak az örök isteni Ige, de tökéletes ember is.

Ugyanezt a célt szolgálja a Szentírás, midőn a Feltámadást és a rákövetkező eseményeket vázolja. Különösen meggyőz az a jelenet, amikor Tamás, a hitetlen apostol, ujjaival érinti Krisztus szent sebhelyeit és így kézzelfogható módon győződik meg arról, hogy az Istenember tényleg feltámadott, valóban előtte áll nemcsak mint jelenés, hanem mint élő ember.

A reálizmusnak, mellyel a Szentírás Krisztus szent emberségét állítja elénk, megvan az az előnye, hogy a sacrális cselekménnyel való kapcsolatban érezteti velünk ennek a tökéletes szent emberségnek hozzánk közelálló és lelkünket megváltó kegyelmével elárasztó jelenlétét.

Ez a tudat végtelenül megnyugtató, felemelő és teljesen átalakító hatással van reánk, mert megmutatja nekünk, hogy Krisztus, akiről azt hittük, hogy végtelenül messze van, egész közel van hozzánk, még akkor is, ha mélyen süllyedtünk és mocsárba kerültünk ; csak Feléje kell nyúlni és őszinte vágyakozással hívni kell, hogy az Istenember ki-

emeljen minket a hinárból, megtisztítson minden salaktól és magával ragadjon a természetfeletti magaslatra, amely egyedül méltó arra, hogy színhelye legyen lelki kibontakozásunknak. Isten felé talán nem mernénk nyúlni, de Krisztus szent Embersége bizalommal tölt el minket és így tökéletes eszköze nemcsak a bűntől való szabadulásunknak, de életünk megszentelésének is.

3. A Krisztus-arc küldetése az egyénhez a Liturgiában.

A Szentírás Krisztus arculatát úgy festi meg, hogy abban oly vonásokat fedezünk fel, melyeknek alapján könnyen megtalálhatjuk az egyéni kapcsolatokat. Teszi ezt a Szentírás azáltal, hogy elénk állítja Krisztus küldetését az egyénhez. A sacrális cselekményben ugyanis egyéni találkozásról van szó, amelyben a kegyelem útján Krisztust találjuk meg. A Szentírás érdeme abban áll, hogy rámutat erre a találkozásra, kidomborítja ennek jelentőségét és képesít a lelki életalakításba való bekapcsolására.

A Krisztussal való találkozás végtelen kihatással van reánk, kiknek élete folytonos keresés; mindenki keres valamit és annak, amit keres, csak egy neve van és ez: a boldogság. De mi oly boldogságot keresünk, amely teljesen kitölt és feltétlenül kielégít. Mindenki ezt keresi, de nem mindenki találja

meg. Sokszor már azt hisszük, hogy megtaláltuk életünk célját és tartalmat adtunk létezésünknek, de nemsokára ráébredünk arra, hogy tévedtünk. Sokan egy egész emberéleten keresztül egyik tévedésből a másikba támolyognak anélkül, hogy a valóságra ébrednének. Itt csak egy megoldás van: ez a Krisztussal való találkozás, amelyre a Liturgiában hozzánk szóló Szentírás készít elő és amelyet a sacrális cselekmény foganatosít. Azok, akik ebben a keretben rábukkannak Krisztusra, megtalálják azt, amit esetleg évtizedek óta kerestek, mert rájönnek, hogy az, akivel találkoztak, maga az Isten. aki oly közel van hozzájuk, hogy e közelség közvetlenségét fel sem tudják fogni. E találkozás megad mindent, ami az élethez szükséges: erőt, bizalmat, meggyőződést, lendületet, de főleg az egész embert betöltő boldogságot éspedig azért, mert az abszolút tökéletességgel, az Istenemberrel találkoztunk, aki mint Isten végtelen, tehát kielégít, mint ember oly közel áll hozzánk, hogy Vele egy lelki közösségbe léphetünk és a legszorosabban hozzásimulhatunk.

A Krisztussal való találkozás — és ebben rejlik egyéni értéke — magával hozza azt a kiegészítést, amelyet talán egy hosszú életen keresztül hiába kerestünk. Krisztus megadja mindazt, ami egyéniségünkből hiányzik, tökéletesen kielégít és megalapozza bennünk az egyéni életet. Ezzel arra

képesít bennünket, hogy az emberi vonzalmak változékonyságát és az emberi kapcsolatok tökéletlenségét minden rázkódtatás nélkül elviseljük.

Ha így találkoztunk Krisztussal, legyen az bár a tizenkettedik órában, megmentettük életünket és annak a sok lelki rázkódtatás után megadtuk azt a benső szilárdságot, amelyre szükségünk van, ha nagyobb benső károk nélkül akarjuk végigjárni az élet göröngyös útjait. Aki a Krisztussal való találkozás által bensőleg megszilárdult, az többé nem fél azoktól a kellemetlen meglepetésektől, amelyeket az élet fordulatai és az emberi gyarlóság hoznak magukkal. Bármikép is alakuljon élete folyása, el nem gyengülhet és el nem árvulhat; Krisztus vele van, vele küzd és vele szenved, úgyhogy az élet legnagyobb megpróbáltatásai sem képesek megtörni azt a lelket, aki azért találkozott Krisztussal, hogy Vele örökre egybeforrjon.

A Szentírás közvetítette Krisztus-arcban ráismerünk arra a végtelenül jóságos Istenemberre, akinek küldetése van egyéniségünkhöz és aki ezt a missziót a legszeretetteljesebb módon tölti be. Ha semmi sem hat elfásult lelkületünkre, — ami egyébként ki van zárva — a Krisztus-arcnak az a vonása, amely csakis egyéniségünkhöz szól, meghódít minket és ezáltal megvalósítja bennünk a tökéletes életet.

*

A Szentírás a Liturgiában megmutatja nekünk az örökszép Krisztus-arcot és ezáltal azt a nagy találkozást mozdítja elő, amelyben a folyton kereső ember rátalál Istenére, Benne megnyugszik és a megnyugvást olyan páratlan cselekedetek összefüggő sorozatával teszi természetfeletti értelemben mozgalmassá, hogy itt tényleg a lelkiség fölényes kibontakozásáról beszélhetünk.

A Szentírás és az isteni szikra.

Prometheus, a mitológia szellemes, de bizarr felfogása szerint azért kárhozott el, mert tüzet lopott az égből. Mi keresztények csak azon feltétel alatt üdvözülünk, ha megőrizzük és fejlesztjük azt a megbecsülhetetlen szikrát, amely a kegyelem által az Istenből pattant ki, hogy lángbaborítsa énünket.

Az isteni szikrát a kegyelem útján kapjuk és ez a legnagyobb kegyelem; de megőrizni, izzásba tartani a mi feladatunk. Ez nem tartozik a legkönnyebb teljesítmények közé, mert az életben az ősvétek óta megnyilvánuló sötét hatalmak azon vannak, hogy a szent tüzet a szenvedélykorbácsolta orkánok igénybevételével eloltsák és újjáéledését egyszer s mindenkorra lehetetlenné tegyék.

A kegyelemgyujtotta isteni szikrát csak a Liturgia képes megőrizni és a Szentírás, az Isten örök igéje arra van hivatva, hogy ennek a szikrának az izzását fokozza, világító erejét megsokszorozza és izzó termékenységéből kiemelje mindazt a sikerhez vezető, duzzadó életerőt, melynek érvényesülése egyedül teszi méltóvá Teremtőjéhez az isteni szikrával megáldott emberi teremtményt.

A Szentírásnak köszönhetjük ezt a beteljesülést is, mert mint az isteni igéből fakadó körülkeretezése a Liturgiának :

1. Világosságot gyujt bennünk.
2. Éltető meleget áraszt belénk,
3. és fehérizzású tüzet tart fenn bennünk.

Minderre feltétlenül szükségünk van, ha tartalmasat, szépet és nemeset akarunk magunkban kialakítani. Tehát nem lehetünk meg enélkül az isteni szikra nélkül.

1. Az isteni szikra mint világosság.

Minden embernek elsősorban világosságra van szüksége és a tapasztalat azt bizonyítja, hogy ezt csakis a liturgikus folyamatban találja meg az abban megnyilatkozó Szentírás közvetítése által.

Itt természetesen arról a világosságról van szó, amely Istennek válasza az ember kérdéseinek összességére. Ami a kérdéseket illeti, magától értetődik,

hogy az ember, aki az élettel találja magát szemben és saját észbeli erejével ennek legegyszerűbb problémáit sem tudja megoldani, egy nagy kérdésben foglalja össze mindazt, amit tudni akar és tudnia kell, ha egyébként el akar helyezkedni az életben és meg akarja találni a számára kiszemelt helyet. A világosság, amely felülről jön, nézetem szerint az a válasz, amelyet a Teremtő ad az emberi teremtménynek, hogy ezáltal elősegítse benne a beléje fektetett értékek teljes kibontakozását.

A világosság, az Isten eme válasza nem egyszerre árasztja el az embert, hanem mint az életnek minden fontos jelensége, a fejlődés folyamatának van alávetve és az isteni kegyelem különböző megnyilvánulásaihoz van kötve ; kivételektől eltekintve egy hosszú emberéletre terjed ki, úgyhogy ennek fejlődésével egyforma arányban bontakozik ki az élet ismerete. Vonatkozik ez az ismeret úgy a magát kinyilatkoztató Istenre, mint a Tőle függő emberi teremtményre és mindazokra az összefüggésekre, amelyek a Teremtő, a teremtmény és hasonmásai között fennállanak. Ez a fokozatosan fejlődő világosság, mint Isten válasza elmélyíti az emberben a szükséges ismereteket és megalkotja benne azt a kiérett szellemi és lelkiállapotot, amelyet a természetfelettiben kicsendülő bölcsességnek neveznek.

A világosság, ezen tulajdonságai által, az emberi

életalakulás irányítója és mint ilyen bőven gondoskodik arról, hogy a kijelölt útról le ne tévedjünk és a kijelölt célhoz feltétlenül eljussunk.

E világosságot, amely az Isten kimerítő felelete összes kérdéseinkre, a Szentírás közvetíti nekünk a sacrális cselekményben, amennyiben belekapcsol annak az életébe, aki maga az abszolút világosság. Krisztus élete, amint azt az előző fejezetekben vázoltuk, teljes egészében ragyog fel szemünk előtt és a Szentírás az isteni kinyilatkoztatás szavaival élve, nem győzi eléggé hangoztatni és kidomborítani, hogy itt azzal a világossággal találkozunk, amelyben az Isten lényege, emberi énünk és az életnek összefüggései, emberileg szólva, megérthetővé és áttekinthetővé válnak. Praktikus következménye ennek az, hogy Krisztusnak, aki magát a világ Világosságának nevezi, ragyogása elárasztja lelkünket, bennünk oly fényforrást valósít meg, amely elegendő, hogy mindenre meg tudjunk felelni. Ez feltétlenül szükséges, mert az élet küzdelem, és mint olyan, a legkülönbözőbb helyzetekben megköveteli az elhatározást és a döntést. Nagy szükség van erre különösen akkor, ha Istennel, embertársunkkal és önmagunkkal szemben való magatartás alakításáról van szó; ebben az esetben csak a bennünk felfakadt krisztusi világosság mutatja meg az egyetlen célhoz vezető utat.

A benső világosság, melyet a Szentírásnak köszön-

hetünk, eszköz az Isten kezében, aki csiszol és alakít. Minél intenzívebb bennünk ez a fényforrás, annál tökéletesebben bontakozik ki mindaz, amit Isten bennünk ki akar munkálni, ami által a benső fény csak a minden egyes lélekben újra alakító Isten dicsőségét hirdeti és azt a jóakaratot bizonyítja, amellyel a lélek a benne megnyilvánuló isteni alakítást fogadta.

2. Az isteni szikrából fakadó éltető meleg.

Mi modern keresztények józan, tárgyilagos emberek vagyunk és csak másodsorban hallgatunk az érzelemre, de megvan bennünk, aminek feltétlenül meg kell lennie és ez a szív. Az emberi szívnek, melyre fontos és nagy szerep vár, szüksége van, minden érzelgősség kizárásával, az éltető melegre.

Ez az éltető meleg, eltekintve az egyéb lehetőségek árnyalataitól, a házsági közösségben, a családi körben és nemes barátságon alapuló lelki kapcsolatokban található meg.

Az éltető meleg e hármas forrása száz és ezer veszélynek van kitéve és ami ma még bugyogó forrás, egy szerencsétlen fordulat közbejöttével, ami mindent rombadönt, elapadhat, és mi történik akkor?

Erre csak a Liturgia tud válaszolni, amennyiben Krisztussal kapcsol össze és az abszolút termékenység talajára állít. Ez a talaj sugározza ki azt az éltető

meleget, amelyre a szívnek az élet minden körülményei között szüksége van és ez az emberi érzelemvilágnak feltétlenül megbízható alapja. Minden más meginoghat bennünk, de ha ez az alap megvan, akkor jelentősebb lelki kár nélkül túlesünk ezeken a szenvedéseken és ráébredünk arra, hogy az érzelemvilágban, mint bárhol másutt, csakis az abszolút és végtelen, tehát egyedül Krisztus tud kielégíteni.

A Szentírás a sacrális cselekményben plasztikusan állítja elénk ezt az igazságot, amely különösen akkor válik kézzelfoghatóvá, amikor Krisztus magatartásában megérezzük a kifogyhatatlan szeretetet, amely Őt az Eucharistia alapítására késztette.

Kínszenvedése előtt a Megváltó megérttette az Apostolokkal, hogy mennyire fáj neki a közelálló elválás. Ez nagy szó, mert az Apostolok nem voltak «kellemes útitársak», sem megértő emberek. Júdás elárulta Krisztust, a szikla, amelyre az Anyaszentegyház épült, megtagadta a Mestert, János csak hosszabb habozás után mert a Keresztfa tövébe állani, Tamás pedig nyiltan vallotta be kételyeit. Krisztus mindezen gyarlóságok ellenére, vagy talán éppen ezért, végtelenül szerette tanítványait és fájt a szíve, hogy el kellett szakadnia tőlük. Ő nem akart és nem tudott tőlük elválni. Ennek köszönhetjük, hogy van Oltáriszentség, amelyben Krisztus megalkotta a lehetőségét annak, hogy köztünk maradhasson.

Végtelenül fontosnak tartom, hogy ezt értékeljük és tökéletesen megértsük a benne megvalósult abszolút szeretetet. Nézetem szerint ez megoldás, mert az Eucharistia a bizonyságunk, hogy valaki tényleg szeret minket és tárt karokkal csak arra vár, hogy hozzá jöjjünk megpihenni és új erőt meríteni. Krisztus azáltal, hogy köztünk maradt, az élet legsúlyosabb keresztjét vette le vállainkról, mert száműzte a lelki elárvulást és érzelemvilágunk nak sziklaszilárd, elmozdíthatatlan alapot adott.

A vértanukat halálra kínozták és ők mosolyogva tudtak meghalni, mert tudták és érezték, hogy nincsenek egyedül. A nagy szenvedőknek és küzdőknek vállára sokszor elviselhetetlen kereszt nehezedett, de ők királyi magatartással és mosolygó arccal járták ezzel a megterheléssel az élet útjait. Ez is csak úgy magyarázható, hogy a nagy szenvedők érezték annak a Krisztusnak szeretetét, aki a megpróbáltatás óráiban nem hagyta őket egyedül, velük volt és megosztotta velük a szenvedés keserűségeit. A nagy lelkek a beteljesülés boldog óráiban sem roppantak össze, mert érezték, hogy velük van az, aki boldogságukban is résztvesz és ezáltal enyhíti a megvalósulás okozta sokszor elviselhetetlen feszültséget.

A Liturgia a Szentírás közvetítésével ezt az éltető meleget nyujtja nekünk. Szikrát dob a lelkünkbe,

amely Istenből pattant ki és nemcsak világít, hanem oly meleget áraszt, melynek termékenysége minden beteljesülésnek előfeltétele.

3. A fehérizzású tűz.

Korunkat az eljegecesedés korszakának nevezik és hogy mikép tudtuk kultúránkat jéghideggé fagyasztani, azt magunk sem értjük. Tény az, hogy rettenetes, szívet és lelket ölő sivárság van a modern élet legtöbb megnyilvánulásában. Úgy tűnik fel, mintha mi, a jégkorszak emberei, félnénk a tűztől. Csak azért, mert éget. Égetni minden tűz éget, de ne feledjük, hogy nem minden tűz rombol, veszélyes és destruktív, sőt nekünk éppen arra a tűzre van szükségünk, amely annyira fehérizzású, hogy jeget olvaszt és új életre kelt.

A foltozott ruhájú szegény francia pap: Pater Eymard korunk arcába mondta, hogy mire van szüksége, mikor azt állította, hogy a szenvedély tüze nélkül nemcsak nem lehet nagyot alkotni, de még élni sem lehet. Ez nem a francia «esprit» szikrázó kipattanása, ez csak összesűrűsödése annak a tapasztalatnak, amelynek az Egyháztörténelem a mestere.

Az Egyháztörténelemben úton-útfélen fellángol a szent tűz és ez: a nagy megvalósulás. Assisi Szent Ferenc egyénisége például e tűz nélkül összeomlana,

semmi sem maradna belőle. Loyolai Szent Ignácot e fehér izzás nélkül, mellyel a Reformáció okozta sebeket gyógyította, el sem tudnánk képzelni. Bárkire és bárhová nézünk, mindenütt ezt a szent lángolást látjuk. Nekünk is erre van szükségünk és amíg az isteni szikra, mint gyujtó villám bele nem csap a modern lelkületbe, semmit sem érünk el. És ha apostolok akarunk lenni, akkor is ezzel a tűzzel kezünkben kell a tőlünk távolálló modern emberhez közeledni, mert a Ma embertípusa csak egy értéket keres és ez a tűz, amely megmenti őt a végleges megfagyástól.

E tüzet a Liturgia gyujtja meg a világban azáltal, hogy életben tartja azt a szikrát, melyet az Isten küldött a földre és amelytől nem kíván egyebet, csak hogy égjen. A modern emberben is vér kering és nem aludt-tej, benne is megvan a nagyság, a kibontakozás, a halhatatlanság felé való törekvés. A Liturgia kegyelmi világából pattan ki az az isteni szikra, mely villámként vág bele a lélekbe, hogy lángbaborítsa és megvalósítsa benne Krisztusnak a szent tűzre vonatkozó programmját: «hogy égjen!»

*

Két lehetőség között választhatunk.

Az egyik a gyufaláng korlátolt tüze, amelyet egy lehellettel ki lehet oltani. A másik az égig felcsapó lobogó tűz, amely minden viharnak ellentáll és

amelyet az orkán csak terjeszt és izzásában fejleszt.

E kettő között nem nehéz választani. Hogy melyiket kell választanunk és hogyan kell a választásban kitartanunk, arra a Liturgia tanít, nevel és képesít minket.

ÖSSZEFOGLALÁS.

A Liturgia tüzében nagy és alapvető igazságokat ismertünk meg. Ezekből le kell vonni a következményeket.

Elsősorban fel kell kelteni önmagunkban és környezetünkben a Liturgia iránt való tevékeny érdeklődést. Foglalkoznunk kell vele, el kell benne merülni és ki kell belőle emelni minden lelki értéket, hogy a tökéletes megismerés által kialakuljon bennünk a liturgikus felkészültség.

A felkészültséget nem hagyjuk parlagon heverni, hanem alkalmazzuk a mindennapi életre. Nem élünk többé közönséges, lapos, jelentéktelen és üres életet. Megújulunk a Liturgia tüzében, eltávolítjuk a salakot és kihangsúlyozzuk a kegyelmi értékeket, melyek alapját vetik az új életnek és a Liturgia középpontja : Krisztus felé irányítják.

Az irányítást elfogadjuk és örömmel haladunk a kijelölt úton Krisztushoz mindig közelebb, hogy Vele összeforrjunk és Benne találjuk meg beteljesülésünket.

Útközben nem maradunk egyedül. Apostoli lel-

kületünk vonzóerejével másokat is magunkhoz szólítunk és támogatunk abban, hogy velünk együtt járják lelkükben a Liturgia szent tüzével Krisztus útjait és eljussanak az örök Beteljesüléshez.

*

Krisztus azért jött, hogy tüzet gyujtson a földön és azt akarja, hogy az Ő tüze égjen.

Mi sem akarunk egyebet.

Ezért fáradunk és ezt tesszük akkor, amikor jellemet, egyéniséget és életet alakítunk a Liturgia szent tüzében.

TARTALOM.

Oldal

Előszó 5

ELSŐ RÉSZ.

A Liturgia ismerete 7

Mi a Liturgia 13
1. A liturgikus szimbolizmus 13
2. A Liturgia tragédiára emlékeztető cselekmény . 21
3. A Liturgia lelkünkben végbemenő kegyelmi folyamat, benső történés 25

A liturgikus közvetítés 29
1. A Liturgia közvetíti nekünk az Isten örök életét 30
2. A Liturgia közvetíti az Isten életét az Egyházban 35
3. A Liturgia közvetíti Istennek bennünk folytatott életét 40

A Liturgia mint életforrás 43
1. A földi élet legfontosabb mozzanatainak természetfeletti irányítása 44
2. Az élet szellemi oldalának a lelkiélet alakításába való belekapcsolása 46
3. Az élet folytonosságának biztosítása 50

A Liturgia és az idő megszentelése 53
1. A Liturgia megszenteli a nap huszonnégy óráját 54
2. A hét megszentelése 60

Oldal
3. Az esztendő megszentelése 64
4. Az élet megszentelése 66

A hely megszentelése 68
1. A Liturgia sacrális helyet alakít 69
2. A Liturgia megszenteli az egyéni otthont 73
3. A Liturgia megszenteli a különböző munkahelyeket 75
4. A Liturgia megszenteli azt a teret, amelyet faji és földrajzi szempontból hazának nevezünk 77

A Liturgia és a misztikus Krisztus-test 82
1. A Liturgia megtanít a közösségben meglátni az egyént 83
2. A Liturgia megtanít az egyénnek a közösségért vállalt cselekedeteit ismerni 88

A Liturgia kihatása a legfontosabb életkérdésekre 92
1. A Liturgia megszenteli az életforrást 93
2. A Liturgia megszenteli a társadalmi élet közösségét 97
3. A Liturgia biztosítja Krisztus Egyházának fennállását 99

A Liturgia az önnevelés szolgálatában 103
1. A Liturgia Krisztushoz vezet..... 104
2. A Liturgia megmutatja az elfátyolozott Krisztus-arcot..... 108
3. A Liturgia az emberi lélekhez vezet 112

A Liturgia és az Eucharisztia 117
1. Az Eucharisztia Jelenlét 117
2. Az Eucharisztia Áldozat 122
3. Az Eucharisztia Közösség 126

A Boldogasszony és a Liturgia 129
1. Per Mariam ad Jesum 130
2. A Szentszűz kegyelemközvetítő szerepe 133
3. A Szentszűz egyéniségének jellemnevelő kihatása 136

MÁSODIK RÉSZ.

A Liturgia és a Szentírás 138
1. A Szentírás liturgikus jelentősége 139
2. A Szentírás liturgikus szerepe 142
3. A Liturgia és a Szentírás közötti kapcsolat 145

A Szentírás és az isteni Lélek 149
1. A Szentírás szembeállít az isteni gondolattal 150
2. A Szentírás beleállít a legeszményibb érzelemvilágba 154
3. A Szentírás belekapcsol az isteni irányításba.... 159

A Szentírás és a Krisztus-arc 165
1. Az isteni Krisztus-arc a Liturgiában 166
2. Az emberi Krisztus-arc a Liturgiában 169
3. A Krisztus-arc küldetése az egyénhez a Liturgiában 172

A Szentírás és az isteni szikra 176
1. Az isteni szikra mint világosság 177
2. Az isteni szikrából fakadó éltető meleg 180
3. A fehér izzású tűz 183

Összefoglalás 186